ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΡΟΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1884 ΜΑΡΤΙΟΣ

EN AOHNAIS

ΦΥΛΛΛΔΙΟΝ Ε'

Η ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΥΛΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΙΔΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΑΔΙΑ

(Συνέχεια καὶ τέλος: "ίδ. φυλλ. β'. σελ. 63 κ. έ. καὶ φυλλ. δ'. σελ. 160 κ. έ.).

δ') Ή προσφορά.

Έν ταύτη πρέπει νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἐπόμενα.

ά) Κατὰ τὸν νόμον τῆς διαδοχικῆς σαφηνείας (καθ' ὅν αὶ παραστάσεις ἔρχονται εἰς τὴν συνείδησιν μεθ' ὅλης τῆς σαφηνείας οὐχὶ συγχρόνως, ἀλλ' ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην) δὲν πρέπει ἡ διδακτικὴ ὕλη νὰ προσφέρηται σωρηδὸν διὰ μιᾶς, ἀλλὰ πάντοτε ἐκ διαλειμμάτων, ἀναλόγως τῆς εὐρύτητος τῆς συνειδήσεως τῶν μαθητῶν. Διὰ τοῦτο ἡ διδακτικὴ ὕλη πάσης μεθοδικῆς ἕνότητος πρέπει νὰ διαιρῆται ἔτι ἄπαξ εἰς τμήματα, ὧν ἕκαστον ὅμως πρέπει πάντοτε ν' ἀποτελῆ ἐν ὅλον.

6') Έκαστον τμήμα της μεθοδικης ενότητος πρέπει πρώτον νὰ προσφέρηται μόνον καθ' έαυτό. Έὰν τὸ νέον προσφέρηται εν μορφη διη-γήσεως, ἔστω αὕτη ελευθέρα, ζώσα, εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ παιδὸς προσηρμοσμένη. Εἰς δὲ τὴν ἀνακοίνωσιν ἀκολουθεῖ πάντοτε ἀμέσως πρώτη συναφὴς ἔκθεσις τοῦ παραδοθέντος. Εἰς ταύτην τὴν πρώτην, συνήθως ελλιπη ἔτι, όλικὴν ἀντίληψιν συνάπτεται, πρὸς συμπλήρωσιν καὶ διόρθωσιν τοῦ διδαχθέντος, συνομιλία τις, ἐν ἡ αὶ ληφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ ὁμάδες τῶν παραστάσεων δι' ἐξηγήσεων ἀπαλλάσσονται τῶν προσκεκολλημένων αὐταῖς ἐλλείψεων καὶ ἀνακριβειῶν,μεθ'δ ὁ πρῶ-

τος μαθητής πρέπει νὰ δίδη ἔτι ἄπαξ τὴν περίληψιν ὅλου τοῦ τμήματος. Ἐὰν αὕτη γίνηται προσηκόντως, πρέπει καὶ οἱ λοιποὶ μαθηταὶ μέχρι τῶν ἀσθενεστάτων ν' ἀποδίδωσιν ἐν συναφεία τὸ διδαχθέν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπεξεργάζονται καὶ τὰ ἑπόμενα τμήματα, συνδεόμενα μετὰ τῶν προηγουμένων καὶ ἐπὶ τέλους ἐκτιθέμενα ὅλα ὁμοῦ.

- γ΄) Μετὰ τὴν ἀντίληψιν καὶ οἰκειοποίησιν τοῦ καθαρῶς πραγματικοῦ περιεχομένου πρέπει νὰ προκαλῆται ὁ μαθητὴς διὰ συγκεντρωτικῶν ἐρωτήσεων εἰς ἐπίκρισιν τῶν ἐν τῷ συγκεκριμένῃ ὕλῃ δεδομένων ἠθικῶν σχέσεων, ὅπως ἀποκτήσῃ τὰς ἐν τῷ διδαχθείσῃ ὕλῃ περιεχομένας ἡθικὰς θεμελιώδεις ἰδέας, περὶ ὧν ἀεὶ κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέρεται ἡ παιδαγωγοῦσα διδασκαλία. Αὕτη ἡ ἡθικὴ ἐκτίμησις γίνεται ἀσφαλέστατα, ἐὰν προηγουμένως βεδαιωθῶσιν ἐντελῶς τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα, δι' ὁ ἡ αὐστηρὰ διάκρισις τῶν δύο πράξεων ἀπ' ἀλλήλων ἐν τῷ δευτέρῷ σταδίῳ πρέπει νὰ τηρῆται ὡς κανών. "Οτι δ' ἡ ἐκτίμησις αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἐκπίπτῃ εἰς γυμνὴν καὶ ξηρὰν ἡθολογίαν, ἐννοεῖται οἴτκοθεν.
- δ΄) Έχ δὲ τῶν διδακτικῶν μορφῶν τῆς προσφορᾶς εἶναι ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας διὰ τὴν οπουδαιότητα αὐτῆς ἡ ἐκθέτουσα διδασκαλία. Αύτη είναι ή καταλληλοτάτη μορφή της διδασκαλίας διὰ πάσαν γνώσιν της φύσεως, ώς οὐδὲν ήττον διὰ πάσαν ίστορικήν γνώσιν, ήτις δὲν έξάγεται έξ αὐτῶν τῶν ἐγκρίτων ἀναγνωσμάτων, συνίσταται δ' αὕτη ή μορφή της διδασκαλίας έν τούτω, ότι τὸ νέον συντίθεται έκ των έν τῆ πείρα τοῦ τροφίμου κειμένων στοιχείων. "Εκαστον στοιχεΐον τοῦ ξένου και πόρρω κειμένου πρέπει ἐν πρώτοις νὰ συγκρίνηται ἐπιμελῶς πρός τὰ ἐν τῆ πείρα τοῦ τροφίμου κείμενα καὶ γνωστὰ αὐτῷ ὅμοια καὶ συγγενή καὶ ἐν ῷ συντίθεται τὸ νέον κατὰ διάνοιαν ἐκ τούτων, προσάγεται τόσον έγγυς είς την φαντασίαν τοῦ τροφίμου, ώστε γεννάται έν αὐτῷ ἡ ἀπάτη, ὡς εἰ πραγματικῶς ὁρᾶται καὶ ἐν γένει διὰ τῶν αἰσθήσεων λαμβάνεται. Τὸ μακρὸν καὶ πόρρω κείμενον ἐμφανίζεται τότε ώς τι έν τη πείρα τοῦ τροφίμου κείμενον, καὶ οὕτω συνάπτεται έντελῶς εἰς τὰ τῆς πατρίδος πράγματα. Ἐὰν ὁ μαθητής δύναται νὰ έκτελη αύτὸς τὴν σύνθεσιν ταύτην, πρέπει πάντοτε νὰ ἐπιδάλληται αύτῷ ἡ ἐργασία αὕτη, ὥστε ὁλόκληρα συμπλέγματα παραστάσεων, ὁλόκληρα μέρη διηγήσεώς τινος αυτός να συμπληροί, να έπινοή έλευθέρως. Παραδείγματα τοιαύτης έκθετούσης διδασκαλίας θέλομεν δώσει βραδύτερον.

- έ) Μεγίστη σπουδαιότης πρέπει ν' ἀπονέμηται εἰς τὸ νὰ κατατάσσηται ἡ διδακτικὴ ὅλη ἐν τακτικαῖς σειραῖς καὶ ν' ἀπαγγέλληται ἐν συναφεία. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει οἱ μαθηταὶ νὰ διακόπτωνται ἐν τῆ συναφεῖ αὐτῶν ἐκθέσει, εἰ μὴ ὅταν κάμνωσι μεγάλα γλωσσικὰ άμαρτήματα, ὅσον καὶ ἄν αὕτη φαίνεται ἔτι ἐλλιπής. Πρέπει ν' ἀφήνωμεν αὐτοὺς νὰ ἐκφράζωνται, καὶ ἐν τῷ τέλει νὰ διορθώνωμεν τὸ λεγθέν.
- ζ΄) Δὲν εἶναι καλὸν ἐν τῷ οἰκειοποιήσει τοῦ νέου νὰ διατάσσωμεν ἐπιτακτικῶς ἔκαστον μαθητὴν εἰς τὸ λέγειν. Πολὺ κρεῖττον εἶναι, ἐἀν οἱ μαθηταί, καὶ οὐ μόνον τινές, ἀλλὰ πάντες αὐθορμήτως προσφέρωνται εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ μαθήματος. Ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ φροντίζη, ῶστε νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον, ὅπερ ἀθεῖ τὸν μαθητὴν νὰ δηλώνῃ ἑαυτόν. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δηλωσάντων ἐκλέγει ὁ διδάσκαλος. Ἐὰν κατ' ἐξαίρεσιν δὲν γίνηται δηλωσις ἢ λίαν σποραδικῶς μόνον γίνηται, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐπαναλαμδάνῃ ὁ διδάσκαλος ἔτι ἄπαξ τὴν ἔκθεσιν. Διάφορος εἶναι ἡ μέθοδος ἐν τῷ ἐπαναλήψει τοῦ μαθήματος. Ἐνταῦθα ὁ διδάσκαλος προσκαλεῖ κατὰ βούλησιν ἀδιαφορῶν ἄν ἐγένετο δήλωσις ἢ οὕ.
- ή) Δὲν πρέπει ὁ διδάσκαλος ν' ἀπαιτῆ παρὰ τοῦ μαθητοῦ νὰ ἐκθέση τὸ ὅλον δι' ὡρισμένων ἐκ τῶν προτέρων φράσεων. Τοῦτο αἰσθάνεται ὁ μαθητὴς ὡς πίεσιν, παραλύουσαν τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν. Τοῦναντίον πρέπει νὰ συγχωρῆται πλήρης ἐλευθερία εἰς τὴν ἀτομικὴν ἔκσρασιν, ἐὰν αὕτη γλωσσικῶς ὁπωσδήποτε δικαιολογῆται, ἄν καὶ κατὰ τὰλλα εἶναι μαλλον ἢ ἦττον ἀκριδής.
- θ΄) Έκαστον τμήμα, ὅπως ἐν τέλει ὅλη ἡ ἐνότης, πρέπει πολλαχῶς κὰ ἐπαναλαμβάνηται κατὰ ποικίλους τρόπους ἄνευ βίας καὶ σπουδής, ὅπως ἐντυπωθῶσι καὶ συγχωνευθῶσι στενῶς αἱ παραστάσεις.
- ί) 'Αντικείμενα δυνάμενα νὰ ἰχτογραφῶνται, πρέπει ἐν τῷ σταδίῳ τῆς προσφορᾶς νὰ παριστάνωνται καὶ διὰ τῆς ἰχνογραφίας ὑπό τε τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν μαθητῶν. Έν ταῖς μέσαις καὶ ἀνωτέραις τάξεσιν ἐν τούτῳ τῷ σταδίῳ, ὡς καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λοιποῖς, πρέπει μετὰ προηγουμένην προφορικὴν προπαρασκευὴν νὰ γίνηται ἐγγράφως συνοπτικὴ ἔκθεσις τοῦ περιεχομένου ἐν μέρει ἢ καὶ ὅλου.

έ) Ἡ σύναψις.

Ή σύναψις ἄρχεται ἀπό τινος ἐπαναλήψεως τῆς συνθετικῆς ὕλης, πρὸς ἢν εἶτα σχετίζει τοὺς ἀρχαιοτέρους κύκλους τῶν νοημάτων, εἰς οὺς εἰσέρχεται τὸ νέον, εἴτε εἰς προηγουμένην διδασκαλίαν εἴτε εἰς

τὴν ἐδίαν πεῖραν τοῦ μαθητοῦ ἀνήκουσιν οὖτοι. Ἡ σύναψις ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐπεκτείνηται ἀσκόπως εἰς πᾶν ὅ,τι ἐν γένει ἐπιτρέπει τοιαύτην. Τοὐναντίον πρέπει πάντοτε ν' ἀποδλέπωμεν εἰς συνδέσεις νοημάτων ἔχούσας ἀξίαν. Συνδέσεις παραστάσεων οὐδεμίαν ἔχουσαι ἀξίαν εἶναι παιδιά, ἄσκοπος σπατάλη χρόνου.

Ίδιαιτέρα άξία πρέπει ν' ἀπονέμηται εἰς ἐκείνας τὰς συνδέσεις, ὧν σκοπός είναι ό ἀπογωρισμός των έν τω διδαγθέντι έμπεριεγομένων ένγοιῶν. 'Αλλά καὶ ἐνταῦθα ὑπάργουσιν ὡρισμένα ὅρια, ἄτινα δὲν πρέπει νὰ ὑπεοδαίνωμεν. Ἡ διδασχαλία δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκη τὸν ἀπογωρισμόν πάσης έννοίας έμπεριεγομένης έν τῷ συγκεκριμένῳ περιεγομένω της ένότητος. Ἡ ύλη ἡ ἀναγκαία διὰ τὰς συνδέσεις δύναται νὰ ληφθη έξ άλλων μερών της συνθετικής διδασκαλίας, άλλα καὶ έκ της άναλυτικής προπαρασκευής, ώς καὶ ἐκ τῶν ἀργαιοτέρων κύκλων τῶν νοημάτων εν γένει. Πάντοτε όμως πρέπει νὰ εἶναι γνωστή ἡ ὅλη, ήτις συγκρίνεται πρός το νέον μάθημα. Έκτος έκείνου, όπερ ή μέχρι τούδε διδασκαλία παρέσγε, πρέπει ίδίως να λαμβάνωνται ύπ' όψιν καί αί έχ της οίχειας του μαθητού πείρας παραστάσεις έν ταϊς συνδέσεσι των νοημάτων. Έχ της ίδίας συναναστροφής και της οίκείας πείρας πρέπει άχριδως να προσάγωνται τη διδασκαλία αξ κράτισται δυνάμεις. Ο μαθητής πρέπει νὰ λαμδάνη τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι αἱ γνώσεις, ὡς παρέγει ή διδασχαλία, δεν είναι μεμονωμέναι άχαρποι γνώσεις, άλλά μετὰ τοῦ βίου συνδεόμεναι, τῷ βίω ὑπηρετοῦσαι γόνιμοι γνώσεις.

ζ') Ή σύνοψις.

Έν τῷ σταδίῳ τούτῳ πρέπει, ὡς γινώσκομεν ἤδη, αἱ ἔννοιαι καὶ οἱ νόμοι, οἱτινες ἐν τῷ συνάψει πάντοτε συγκρατοῦνται ἔτι μετὰ τῶν μερικῶν, ν' ἀποχωρισθῶσι τόσον ἐντελῶς καθαραὶ καὶ ἀκριδεῖς ἐκ τοῦ συγκεκριμένου περιεχομένου, ὧστε νὰ ἐμφανίζωνται καθ' ἐαυτὰς ἐν τῷ συνειδήσει ὡς ὁλικὴ παράστασις ἀνεξάρτητος τῶν ἐπὶ μέρους παραστάσεων. Αὐστηρῶς ἐὰν ἐξετάσωμεν βέδαια, δὲν χωρίζεται τὸ γενικὸν ἀπὸ τοῦ μερικοῦ, ἀλλὰ μόνον διακρίνεται αὐτοῦ ἐν τῷ βάθει τῆς συνειδήσεως συνέχεται ἔτι πάντοτε μετὰ τοῦ συγκεκριμένου¹). Καὶ οὕτως ὁφείλει νὰ εἶναι καὶ νὰ μένῃ. διότι μόνον διὰ τῆς συναφείας ταύτης ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς δύναται νὰ διασωθῷ εἰς τὰς γενικὰς ἐννοίας ἡ ζωοποιοῦσα δύναμις.

Τὰ ἐηφθέντα ἐξαγόμενα τῆς διδασκαλίας πρέπει νὰ διατυπῶνται δι' ἀκριβοῦς γλωσσικῆς ἐκφορᾶς καὶ ἐν ταύτη τῆ μορφῆ νὰ ἐντυπῶνται στερεῶς καὶ ἀσφαλῶς. "Οπου πρόκειται περὶ κανόνων τῶν ἡθικῶν ἡμῶν σχέσεων, δύνανται οὐτοι νὰ ἐντυπῶνται καὶ ἐν μορφῆ ἡητῶν, παροιμιῶν, προτάσεων τῆς κατηγήσεως κτλ.

Έν τῆ πρὸς ἐντύπωσιν αὐτῶν γινομένη ἐπαναλήψει δὲν πρέπει πλέον νὰ ἀναμιγνύωνται αἱ συγκεκριμέναι μερικαὶ περιπτώσεις. Πρέπει ὅμως νὰ ἐπιτρέπηται τοῖς μαθηταῖς νὰ συνάπτωσι παραδείγματα εἰς τὴν γενικὴν πρότασιν.

Έν τοῖς μαθήμασι τῆς φυσικῆς ἰστορίας καὶ γεωγραφίας ἡ δι'ἐννοιῶν σύλληψις συνίσταται ἐν τῆ συντόμω καὶ ἀκριβεῖ, πᾶν τὸ οὐσιῶδες περιλαμβανούση, ἀποκλειούση δὲ πᾶν ἐπουσιῶδες περιγραφῆ ἢ ἐκθέσει τοῦ ἀντικειμένου, οἶαι εἶναι αὶ περιγραφαὶ καὶ ἐκθέσεις τῶν ἀντικειμένων τούτων, αὶ ἐν τοῖς συντόμοις ἐγγειριδίοις εὐρισκόμεναι.

Ή κτηθεῖσα γνῶσις καὶ ἐν τούτῳ τῷ σταδίῳ πρέπει νὰ ἐμπεδοῦται δι' ἐπιμελοῦς ἀσκήσεως. Αἱ πρῶται βοήθειαι διὰ τὰς συγκεφαλαιώσεις τοῦ συστηματικοῦ περιεχομένου (τοῦ γενικοῦ δηλ.), καὶ μάλιστα ἐπὶ μειζόνων μερῶν τοῦ συστήματος τῶν ἐννοιῶν, εἶναι αἱ συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις καὶ λέξεις. Αἱ μὲν πρῶται μορφοῦνται τοιουτοτρόπως, ιώστε νὰ ἐπακολουθῶσιν εἰς αὐτὰς αἱ μερικαὶ προτάσεις ὡς ἀποκρίσεις, χωρὶς νὰ δίδηται εἰς τὸν παῖδα διὰ τῆς ἐρωτήσεως μέρος τι τῆς προτάσεως. Αἱ δὲ συγκεντρωτικαὶ λέξεις γράφονται διὰ μίαν ἐκάστην πρότασιν ἐπὶ τοῦ πίνακος, ἴσως καὶ ἐν τῷ τετραδίῳ, καὶ ἀναγινώσκονται ὡς προτάσεις. Πάντοτε ὅμως ἐν τέλει πρέπει νὰ γίνηται ἡ καθολική συγκεφαλαίωσις καὶ ἄνευ τούτων τῶν βοηθειῶν. Τὸ συστηματοποιηθὲν περιεχόμενον πρέπει νὰ ἐπαναλαμδάνηται καὶ ἐγγράφως καθ' ὑπαγόρευσιν ἢ ἐκ μνήμης καταγραφόμενον.

η') 'Η έφαρμογή.

Έν τῷ σταδίῳ τῆς ἐφαρμογῆς γίνονται δύο τινά. Πρῶτον πρέπει νὰ δοθῆ εἰς τὰς γνώσεις βαθμός τις βεδαιότητος καὶ εὐκινησίας, ὅστις καθιστὰ τὸ πνεϋμα ἰκανὸν νὰ διαθέτη τὸ διδαχθὲν ἐν πάση δεδομένη περιστάσει μετ' ἐντελοῦς ἐλευθερίας καὶ δεύτερον πρέπει αὐτὸ ἐπιμελῶς δι' ἐφαρμογῆς εἰς πρακτικὰ ζητήματα νὰ χρησιμοποιῆται. Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ προϋπόθεσις τοῦ δευτέρου. Τὸ στάδιον τῆς ἐφαρμογῆς εἶναι ἐνταῦθα ἔτι κατ' ἐζοχὴν τὸ στάδιον τῆς ἐφαρμοζούσης ἀσκήσεως.

^{1). &}quot;18ε Έγχ. έμπ. ψυχολ. 5πὸ Δ. Ι. Όλυμπίου $\S$ 34 σελ. 59 της 6'. ἔχδ. ($\S$ 53 σελ. 104 της ά.).

Αί ἀσκήσεις τοῦ σταδίου τούτου εἶναι ποικιλώταται. Τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶναι αἱ ἐπόμεναι:

α΄) Διαδρομή της συστηματικής σειράς των έννοιων κατά διαφορωτάτας διευθύνσεις, πρόσω, όπίσω, κατ' άλλας δεδομένας ἐπόψεις: β') κατάβασις ἀπὸ τῆς ἐννοίας εἰς τὰς μερικὰς περιπτώσεις καὶ ἀντιστρόφως ἀνάδασις ἀπὸ τούτων εἰς ἐκείνην. Ἐπὶ μαθημάτων ἤθικῶν. γ΄) συναγωγή παραδειγμάτων έκ της ίστορίας καὶ τοῦ βίου, ἐν οἶς ἐφηρμόσθη ή δεν έφηρμόσθη μία ήθική ἀπαίτησις, καὶ δήλωσις, τί ἐν τῆ τελευταία ταύτη περιπτώσει έπρεπε νὰ πραγθή. δ΄) εἰσαγωγή τῶν παίδων είς νοητὰς καταστάσεις καὶ δήλωσις έκ μέρους αὐτῶν, πῶς θὰ έπραττον ἐν αὐταῖς εὑρεθέντες. Ἐν τοῖς γ.ἰωσσικοῖς μαθήμασι έ) ἀναζήτησις παραδειγμάτων είς τινα κανόνα της γλώσσης, καὶ ἀντιστρόφως ἀπόφανσις, κατὰ τίνας κανόνας ἐσγηματίσθησαν οἱ προτιθέμενοι τύποι: ς') ἐπεξεργασία γλωσσικοῦ τινος τεμαγίου διδαγθέντος κατὰ τὰ εἴδη τῆς προτάσεως, ἄτινα ἐν αὐτῷ ἐφηρμόσθησαν κτλ. ζ΄) έκτέλεσις έλευθέρων πως έργασιών έντὸς τῆς μεθοδικῆς ένότητος. Έν τη μαθηματική καὶ τη φυσική ἱστορία. ή) ἐφαρμογή τῶν γεωμετρικών, άριθμητικών καὶ φυσικών νόμων είς λύσιν πρακτικών ζητημάτων καί προβλημάτων. θ΄) ίγνογράφησις φυσικού τινος σκεύους κατ' ίδίαν ἐπίνοιαν, ὀφείλοντος ν' ἀνταποκρίνηται εἰς δεδομένας ἀπαιτήσεις. Έν τῆ γεωγραφία ί) ἰγνογράφησις συνοπτικοῦ τινος γάρτου είς την διδαγθεϊσαν γώραν καὶ μάλιστα έκ μνήμης κτλ. Έν τῆ ίστορία κ΄) γαρακτηρισμός ίστορικών προσώπων, γαρακτηρισμός ίστορικῶν περιόδων κτλ.

Έν τῷ σταδίῳ τούτῳ δύναται νὰ γείνη ἐπωφελὴς χρῆσις καταλλήλως ἐκλεγομένων βιβλίων ἀσκήσεως, ἰδίως ἐν τῆ μαθηματικῆ καὶ γλωσσικῆ διδασκαλία.

Δ. Ι. Ο.

ΔΙΑΤΙ ΔΕΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΣΙΝ ΟΙ ΝΕΟΙ ΕΛΛΉΝΕΣ ΤΗΝ ΔΗΜΩΔΗ ΑΥΤΏΝ ΓΛΩΣΣΑΝ;

eccarons

(Συνέχεια καὶ τέλος 'ίδ. φυλλ. δ').

'Αλλ' ἐν οὐδενὶ τῶν μέχρι τοῦδε μνημονευθέντων τοσαύτη παρατηρεῖται ποικιλία,τοσαύτη ἐμφαίνεται ἀνάπτυξις,ὅσην ἡ ἔρευνα τῶν φθογγικῶν φαινομένων εἴτε ἡ φθογγολογία παρέχει ἡμῖν. Οὐδεἰς δ' ἀγνοεῖ ὅτι μάλιστα πάντων κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν φθόγγων διαφέρομεν ἀλλήλων καὶ ὅτι μόνη ἡ ἀπαγγελία, καὶ ἄν αὶ λέξεις εἶναι αὶ αὐταί, ἀρκεῖ κάλλιστα, ἵνα δυνηθῆ τις νὰ διακρίνη τὸν Κρῆτα τοῦ Πελοποννησίου, τοῦ Ἡπειρώτου, τοῦ Στερεοελλαδίτου, τοῦ Μακεδόνος κτλ. καὶ τούτους ἀπ' ἀλλήλων. 'Αλλ' οὐχὶ μόνον χονδρικῶς, ὡς εἰπεῖν, εἶναι καταφανὴς ἡ διαφορὰ αὕτη, ἀλλὰ καὶ ἐκάστη ἐπαρχία, πολλαχοῦ ἐκάστη κώμη σχεδὸν, ἔδιον ἔχει τρόπον ἀπαγγελίας. Εἰσερχόμενοι εἰς τὸ σχολεῖον ἢ μεταδαίνοντες εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας μας ἢ τοῦ νομοῦ ἢ τοῦ κράτους νομίζομεν (καὶ οὐχὶ ἀτόπως), ὅτι ὀφείλομεν ν' ἀποφεύγωμεν τὴν διαλεκτικὴν προφορὰν ἡμῶν, διότι εἶναι αἰσχύνη νὰ ἐξακολουθῶμεν ἀπαγγέλλοντες τὰς λέξεις τῆς καθαρευούσης Ἑλληνικῆς ἀπαράλλακτα ὅπως τὰς τῆς μητρικῆς δημώδους ἐκεῖ ἔνθα πρῶτον εἴδομεν τὸ σῶς.

Δέν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ἐπίψογον τὴν τάσιν ταύτην παρατηρούμεν δὲ μόνον ὅτι, ὅσοι μέλλουσι ν' ἀσχοληθῶσι περὶ τὰς φθογγολογικάς έρεύνας των της δημώδους κατά τόπους ίδιωμάτων, δφείλουσι νὰ ἐπιμελῶνται ἐξ ἴσου καὶ τῆς πιστῆς καὶ ἀκριβοῦς ἀπαγγελίας ἑνὸς η και πλειόνων, εί δυνατόν, ίδιωμάτων. Διότι όσφ πλείονα ίδιώματα ἀπροσκόπτως δύναταί τις νὰ όμιλη τ.ἔ. ὅσω ἰκανώτερος εἶναι εἰς τὸ νὰ άντιλαμβάνηται όξέως καὶ τῶν ἐλαχίστων παραλλαγῶν τῶν προφερομένων οθόγγων καὶ όσω δεξιώτερος είς τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνη καὶ ἀναπαριστά αὐτοὺς τοὺς ποικιλωτάτους φθόγγους, καθ'οὓς παραλλάσσουσι τὰ διάφορα ἰδιώματα, τοσούτω καταλληλότερος εἶναι εἰς τὴν κατάληψιν των φθογγικών φαινομένων οὐ μόνον τῆς νέας ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχαίας γλώσσης. Διότι όταν τις ἐπισταμένως μελετήση ταῦτα καὶ συνηθίση ν' ἀχούη καί, εἰ δυνατόν, ἀναπαριστά καὶ τὴν κατ' ελαχίστην ἀλλ' ἄπειρον βαθμολογικήν κλίμακα προδαίνουσαν έν τατς διαφόροις χώραις παραλλαγήν της προφοράς των φθόγγων, δύναται να μεταφέρη την έν τῷ γώρω παρατηρουμένην ταύτην λεπτεπίλεπτον τῆς μεταδολῆς τῶν φθόγγων κλίμακα ἐπὶ τὸν παρελθόντα γρόνον καὶ οὕτω σχηματίση ίδέαν τινά της έν τοτς αίωσι βαθμηδόν τελουμένης των φθόγγων μετακινήσεως. Πρός δὲ τούτοις σκεπτόμενος όποζαι καὶ όπόσαι λεπτότητες ύπάρχουσε πάντοτε εν τοῖς κατὰ τόπους ίδιώμασε διαστέλλουσαι αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὅτι ἀδύνατον ἀνθρωπίνως νὰ ἐξεύρη τις αὐτάς, αν μη ἐπανειλημμένως ήχουσε καὶ ἐπανέλαδε, κατανοεῖ πόσον μέγα είναι νὰ διισχυρίζηται τις ἢ ὅτι ἐξεῦρε τὴν προφορὰν τῆς ἀρχαίας Ἑλλην.

η ότι διέσωσεν αύτην αλώβητον, αμετάβλητον, ακριβή καὶ αμωμον ό Έλλην. λαός. Θὰ πιστεύση ἡμῖν ὅτι οἱ νεκροὶ δὲν ἀνίστανται, καὶ ὅτι αν ήμετς σήμερον εἰσάγωμεν εἰς γρησιν ἀργαίας λέζεις οἱον ἡὼς, εὐμήκης, αἰώνιος, κττ., ἀναλαμβάνομεν ἐκ τῆς λήθης τὸ ὁρατὸν μέρος αὐτῶν άλλ'ούγὶ τὸ ἀκουστὸν, τὰ γράμματα ούγὶ τοὺς φθόγγους πρὸς δὲ ὅτι τότε μόνον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σγηματίση τις γνώμην ἀσφαλή καὶ βεβαίαν περί της, και κατ'έκείνους τους γρόνους ἐπ' ἴσης ὅπως και σή= μερον ποικιλωτάτης κατά τους τόπους και τους γρόνους, προφοράς τής άρχαίας γλώσσης, αν οί παλαιοί ἐσπούδαζον, ὅπως ἐν μέρει οἱ ἀργαῖοι Ίνδοὶ καὶ μάλιστα ὅπως οἱ νῦν Εὐρωπαῖοι, πρὸ πάντων Ἄγγλοι, Σουηδοὶ καὶ Γερμανοί, νὰ περιγράψωσι τὰς εἰδικὰς ἐνεργείας τῶν φωνητικῶν ὁργάνων, τ.ξ. τίνα φωνητικά ὄργανα έκινούντο έκάστοτε καὶ τίνα οὐγὶ καὶ τίνας κινήσεις ἔκαμνον καὶ τίνας οὐγὶ κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν ἑκάστου φθόγγου καὶ καθ' έαυτὸν καὶ ἐν συναφεία μετ' ἄλλων, καὶ ταῦτα οὐγὶ μόνον τῶν ἐν ᾿Αθήναις προφερομένων ἀλλὰ καὶ τῶν πανταγοῦ τῶν Έλληνικών χωρών, καὶ οὐ μόνον μιᾶς τινος ἐποχῆς ἀλλὰ καὶ τῶν διαφόρων αἰώνων. 'Αλλ' ὡς γνωστὸν τοιαύτας ἐπὶ τῆς φυσιολογίας στηριζομένας μελέτας οι παλαιοί ούδ' ἐφαντάζοντο, ἡρχοῦντο δὲ πάντοτε είς τήν παράστασιν των άκουομένων φθόγγων όπως ήδύναντο διά των λίαν άνεπαρχων 24 γραμμάτων, άγνοούντες βεδαίως ότι μέγιστοι άγωνες ἔμελλον νὰ καταβληθώσι καὶ πλεΐστος χάρτης νὰ καταναλωθή είς ἀτόπους ώς τὰ πολλὰ δοξασίας καὶ ἀμφιδολωτάτους διισχυρισμούς περί του της ἀπαγγελίας της Έλληνικής γλώσσης ζητήματος, περί οὖ ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του μόνον εἰκασίαι καὶ οὐδὲ πᾶσαι πιθαναί δύνανται νὰ λεχθώσιν. Ὁ ἀμφιδάλλων περί τούτου ᾶς ἐπιχειρήση νὰ ἀναγνώση μέρος τι τοῦ Ἐρωτοκρίτου κατὰ τὴν Κρητικήν ἀπαγγελίαν ἢ τῶν Ναξίων παραμυθίων κατὰ τὴν Ναξίαν κ.τ.τ. καὶ θὰ πεισθη ὅτι οὐδὲν κατορθώνει.

Υπολάδη δὲ μηδείς ὅτι τὸ Τσαχωνικόν, Ποντικόν, Κύπριον, Κρητικόν, Σαμοθρακικόν, Σκύριον, Καρπάθιον, καὶ εἴτι ἄλλο ἰκανῶς παραλλάσσον τῆς κοινῆς συνηθείας ἰδίωμα, δεόντως ἐξεταζόμενα δύνανται ν' ἀποδῶσιν ὡφέλιμα καὶ διδακτικὰ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας, καθ' ὁν καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὑπεδείξαμεν τρόπον, ὅτι δὲ ἄλλα μικρὸν ἀφιστάμενα οὐχί. Ἡ δοξασία αὕτη εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἐσφαλμένη, εἰ καὶ ὑπό τινων ἔτι παρ' ἡμῖν πιστεύεται, οἵτινες ὅπως οἱ νήπιοι παῖδες μόνων τῶν ζωηρῶν χρωμάτων ἀντιλαμδάνονται καὶ πρὸς

ταῦτα φέρονται, οὕτω καὶ οὕτοι μόνα τὰ πλεῖστον ἀφεστῶτα, μόνας τὰς δυσχερεστάτας νὰ ἐτυμολογηθῶσι λέξεις, οἱον ἔτσι, ἀκόμη κ.τ.τ. όρμῶσι νὰ διαλευκάνωσιν, τὰ δὲ πρὸ ποδῶν ἀπειροπληθῆ μικρὰ μὲν κατὰ τὸ φαινόμενον ἀλλὰ ἀληθῶς ἐξ ἴσου σπουδαῖα φαινόμενα παρατρέχουσιν, ὡς δῆθεν γνωστὰ ἢ ὡς εὐτελῆ καὶ προσοχῆς ἀνάξια. Τάληθὲς εἶναι ὅτι πᾶσα μεταβολή, ἡς πιστῶς ἀντιλαμβανόμεθα καὶ παριστῶμεν, ἀδιάφορον ὰν εἶναι μικρὰ ἢ μεγάλη, γνωσθεῖσα δύναται νὰ εἶναι πολύτιμος, ἄτε συχνότατα τὴν κλεῖδα εἰς ἑρμηνείαν ἄλλων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἀνερμηνεύτων μέχρι τοῦδε φαινομένων παρέγουσα.

Έπὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπικρατεῖ καθ' ὅλου ἡ τάσις νὰ λεπτύνωσι τὸ ἄτονον ε εἰς ε, τὸ δὲ ἄτονον ο νὰ μεταδάλλωσιν εἰς τὸν χωφότερον φθόγγον ου άλλ' ἄρα γίνεται τοῦτο ἐν πάσαις ταῖς γώραις ἀνεξαιρέτως; οὐγί, ὑπάργουσι μάλιστα τόποι, ἐν οἶς τὸ ἄτονον ο καὶ ου μέση τινί προφορά ἀκολουθοῦντα παντάπασι συγγέονται, ώστε οὖς μή ήσχημένον ούδαμῶς σγεδόν διαστέλλει αὐτά. Γνωστόν εἶναι προσέτι ότι έν ταϊς αύταϊς έπαρχίαις έπικρατεϊ μεγίστη τάσις εἰς ἀποδολήν των ἀτόνων φωνηέντων, ώστε αἱ λέξεις καθίστανται σχεδόν μονοσύλλαδοι. Τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο εἶναι τὸ σπουδαιότατον πάντων, διότι αν λάβη τις αὐτὸ ὡς βάσιν διαιρέσεως, δύναται νὰ διαστείλη τὴν Έλλην. δημώδη εἰς δύο μέρη, πρώτον τὸ Πελοποννησιακόν καὶ τὸ ἡμισυ νησιωτικόν, οξον τὸ τῶν Κυκλάδων καὶ νοτίων Σποράδων, τὸ Κρητικόν καὶ Κύπριον, πρὸς δὲ τὸ μεσημιθρινόν 'Ασιατικόν ἔτι δὲ τὸ Μεγαρικόν καὶ 'Αττικόν, δεύτερον τὸ τῶν βορείων Σποράδων, τὸ Λέσδιον, Σάμιον, Ποντικόν, Θρακικόν και καθόλου Στερεοελλαδικόν,εί και τὰ ὅρια ἐνιαχοῦ συγχέονται. Τούτων τὸ α΄ δὲν ἀνέχεται τὴν συσσώρευσιν πολλῶν συμφώνων, διό ἢ ἀποδάλλει τινὰ ἢ παρεμδάλλει μεταξύ αὐτῶν φωνῆεν π.χ. τὸ σπλήνα λέγομεν ήμεῖς σπιλήνα, τὸ φχαριστῶ φουχαριστῶ, τὸ ψαλτήρι λέγομεν ψαλητήρι, τὸ σεῦκλο («σεῦτλον») λέγομεν σέφουκλο, άλλαχοῦ φέσουκλο ἢ σεύκουλο, ἐν Φερτακαίνοις τῆς Καππαδοχίας λέγεται σιπλήνα, ἐν ᾿Αθήναις ἡχούσαμεν πολλάχις βαλιμένα άντι βαλμένα κ.τ.τ, τοῦτο ἐπ' ἴσης δὲν ἀνέχεται καθόλου έν τέλει λέξεως ἄλλο σύμφωνον ἢ τὸ ς, ἔνια τούτου μέρη καὶ τό τ, τό των Φερτακαίνων και τό ρ. Κατά ταῦτα τὸ μεσημβρινόν Έλληνικόν είναι μαλακόν ούτε πολλά σύμφωνα συμφώνοις ούτε φωνήεντα φωνήεσε καθόλου είπετν συνδέον· οὕτω δ' ἀπεμακρύνθη πολύ τοῦ ἀρχαίου Έλληνικοῦ, ὅπερ οὐ μόνον πολλὰ σύμφωνα συνήπτεν ἀλλὰ καὶ

πολυειδώς καὶ πολυτρόπως. Τοὐναντίον τὸ βόρειον Ἑλλην. ἀποδάλλει τὰ φωνήεντα, ὅστε δύναται νὰ καταλήγη εἰς πᾶν σύμφωνον καὶ νὰ συμπλέκη πολλὰ καὶ ποικίλα σύμφωνα. ἀλλ' ἐν τἢ ἀποδολἢ ταύτη τῶν φων. καὶ τἢ συνάψει τῶν συμφώνων ἀφίσταται καὶ τοῦτο τἀρχαίου πολλῷ πλέον ἢ τὸ νότιον. Καὶ ἐντὸς δ' αὐτοῦ τούτου παρατηροῦνται μέγισται παραλλαγαί, διότι ἄλλα μὲν μέρη αὐτοῦ ἀποδάλλουσι μόνον τὸν φθόγγον ι, ἀλλ' ἄν μὴ σφάλλωμαι, οὐχὶ τὸν ἐκ τοῦ ἀτόνου ε προελθόντα, ἄλλα συστέλλουσι τὸν ἄτονον φθόγγον οὕτως ὥστε ἐλάχιστον αὐτοῦ μέρος ἀκούεται ἔτι ἀσθενῶς, καὶ τὸν ὁποῖον οὕτως ἄν τις ἔγραφε, θὰ παρίστα τὴν συστολὴν αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς γραφῆς π.χ. «Τὸ ΜουλΑΡι Τὸ ΤουΦΕΚι»: ἄλλα ἀποδάλλοντα τὸ τελικὸν φωνῆεν ὑγραίνουσι τὸ πρὸ αὐτοῦ σύμφωνον ὁλίγον ὥστε οὐχὶ καθαρὸν ἐν τέλει ἀπαγγέλλεται. 'Οποῖος καὶ ὁπόσος θερισμὸς πρόκειται ἡμῖν! ὁπόσας σπουδαιοτάτας φωνητικὰς παρατηρήσεις δὲν θὰ ἡδύνατό τις νὰ κάμη!

'Αλλὰ καὶ ἐπ' ἄλλα φαινόμενα φθογγικὰ πολυπληθέστατα δύνανται οι φιλοτιμούμενοι να έπιστήσωσι την προσογήν π.γ. παρά το β καί λ, ἀπαγγελλόμενα παρ' ήμιν διὰ τοῦ κρασπέδου τῆς γλώσσης καί δή έν τη γώρα του ε, τρέπονται διάφοροι φθόγγοι είς ε, π. χ. κερί, μερί, χερά, χέρτος, μερσίνη, σμέρτα, νερό, περνάρι, ἄγερα, πίτερα, λυθερνάρι, κίτερνος, ἀλέτρι, άλεπού κττ., πλησίον δὲ τῶν χειλικῶν μ, π, β, φ, των λαρυγγικών κ και γ άλλοι διάφοροι φθόγγοι τρέπονται είς ου η άναπτύσσεται ου φθόγγος διότι ό ου φθόγγος δύναται νὰ παραχθή και έν τοις γείλεσι και έν τῷ λάρυγγι, ούτω δὲ συγγενεύει πλείστον τοίς γειλικοῖς καὶ λαρυγγικοῖς συμφώνοις, καὶ δή βούδι=βώδι, μουσταριά (=μαστός), πουρνάρι, πουρνό, κουδούνι, κουνούπι, γούρνα=γρώνη, μουνούγος=*μνούχος=εύνούχος, του γουδιού=του 'γδιού, φουκαριστιάστῶ, φουκάρι=φκάρι=θ(η)κάρι κττ.Πόσην δ' ἔγουσι ταῦτα ἐν ἑκάστη γώρα ἔκτασιν; Πολλαγοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ υ καὶ οι δὲν κατήντησαν ἔτι εἰς τὴν προφορὰν τοῦ ι, οὕτως ἐν ᾿Αθήναις καὶ ἀλλαχοῦ λέγουσι κιουλιά, ἄγιουρα, κιούρτος κτλ. Πόσην ταύτα έχουσιν έκτασιν;

Πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὸ σύμπλεγμα χη γίνεται γη, τ.ἔ. τὸ χη μεταλαμβάνει τῆς ἡχηρᾶς φύσεως τοῦ η καὶ δὴ γίνεται γη διὸ ἀκούει τις ἐν ᾿Αθήναις καὶ ἀλλαχοῦ λυγνάρι, πάγνη, τέγνη - γνίτης κττ. ἀλλαχοῦ τοὐναντίον τὸ γη τρέπεται εἰς χη, (ἀλλ' ἴσως οὐχὶ ἐν ἀρχῆ λέξεως), ὅθεν παιχνίδια κττ. Καὶ ὡς πρὸς τὸ διπλοῦν ρρ ἢ ρο ἐξεταστέα, διότι πολλαχοῦ λέγεται μεροίνη, ἀρσενικό, (ἐν ᾿Αθήναις τὸ σερνικὸ—ὁ

πάζε, ἐν Φερτακαίναις σερνικοί οἱ ἄνδρες), γέρ(ι)σο κττ. ἀλλ' όμως θαρρώ, θάρρος. Τὸ ρ τοῦτο καθόλου οἱ Ελληνες ἀπαγγέλλομεν, ὅπως έλέγθη, διὰ τοῦ προσθίου ἄκρου τῆς γλώσσης, ἀλλ' ὅμως οὐχὶ πάντες όμοίως: ἐν Σαμοθράκη φαίνεται ὅτι παραλείπουσιν αὐτὸ ἢ εἰς ἄλλον ἀσθενή τινα τρέπουσι φθόγγον ένιαγοῦ τῆς Κρήτης παραλείπουσιν αὐτὸ παντελώς π.γ. μωή, Μαία, μουάϊ=μωρή, Μαρία μουλάρι κττ. Έν Σκόρω ήχούσαμεν ότι τρέπουσιν αὐτὸ εἰς ζ΄ εἶναι δὲ γνωστὸν ότι τὸ ζ συγγενεύει τὸ ρ, διότι ὁ πολλοῖς παλαιοῖς συνήθης ρωτακισμός τ.ἔ. ἡ τροπή τοῦ σ εἰς ρ, δὲν ἡδύνατο νὰ γίνη ἐκ τοῦ σ τοῦ ἀφώνου ἀλλὰ ἐκ τοῦ ἡχηρού σ τ. ε. τοῦ ἡμετέρου ζ. Όμοίως ποικίλλει καὶ ἡ τοῦ λ προφορά. Έν Σφακίοις πάντα τὰ ἄφωνα μετεβλήθησαν εἰς ἡχηρά, οἱον μωρέ gobέλι, βέρε μωρε dò ζασούλ' àbó 'ει dò λιβάνι - rà βέρω dò ζασούλ' άδὸ 'ει ἀδ βεωμί ;=μωρὰ κοπέλι, φέρε μωρέ, τὸ σακκούλι ὅπου ἔχει τὸ λιδάνι.—νὰ φέρω τὸ σακκούλι ὅποῦ ἔγει τὸ ψωμί; μὰ đó Δὸ rὰ ζέ gáμω δέλω =μὰ τὸ (ν)Θ(ε)ὸ νὰ σὲ κάμω θέλω! σφοδρὰ ἀπειλή.Οὕτω δ' άποδαίνει ο λόγος ώδικός τις, ὅπως,ὡς γνωστόν,οἱ τῶν Ἰονίων κάτοικοι λαλούσιν. Έπειδή δ' ούτε τὸ τυπικὸν ούτε τὸ φθογγολογικόν, ούτε τό περί παραγωγής έξαρχοῦσιν εἰς τὴν έξαχρίδωσιν γλώσσης τινός, άνάγκη νὰ προστεθή καὶ ἡ ἔρευνα τῶν σημασιῶν τῶν λέξεων, ἡ σημασιολογία, και ή σύνταξις. Διότι ἐκφανέστερον ἢ ἐν τῆ λοιπῆ ἐρεύνῃ καθίσταται τὸ πνεύμα τοῦ ζωηροῦ καὶ εὐφαντάστου λαοῦ ἐν τῆ μεταβολῆ των σημασιών, ένθα πολλάκις μέγιστα παρατηρούνται πηδήματα, άλλοτε μεν ἀπὸ τῆς αἰτίας εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, ἄλλοτε τοὐναντίον ἀπὸ τοῦ ἀποτελέσματος εἰς τὴν αἰτίαν, ἄλλοτε ἀπό τοῦ γενικοῦ εἰς τὸ μερικόν καὶ ἄλλοτε ἀντιστρόφως ἀπὸ τοῦ μερικοῦ εἰς τὸ γενικόν ἄλλοτε άπὸ τοῦ όμοίου εἰς τὸ όμοιον καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ όμοίου εἰς τὸ ἀνόμοιον κττ. Δέν είναι δὲ μόνον τερπνόν τὸ νὰ παρατηρή τις τὰς κινήσεις ταύτας καὶ ἐνεργείας τοῦ πνεύματος τοῦ ἔθνους του, καὶ τὴν ἐν αὐταζς έμφαινομένην φαντασίαν, ήτις πολλάκις οὐδὲ πρὸ τῶν τολμηροτάτων μεταφορών πτοείται, άλλ' είναι και διδακτικόν διά τε άλλα και διότι πολλάκις ἄνευ της έξακριβώσεως της μεταβαλλομένης σημασίας άδύνατος ἀποδαίνει πάσα ἐτυμολογία, καὶ δι' αὐτὸ ἐν πάση παραγωγή οφείλει νὰ δειχνύηται καὶ αἰτιολογήται οὐ μόνον τὸ κανονικὸν τῆς μεταδολής των φθόγγων και τύπων, άλλα και τής σημασίας ούχι σπανίως μάλιστα συμβαίνει, ώστε μόνη ή σημασία να άγη ήμας είς την όρθήν παραγωγήν: ούτω π.χ. ἐκ μόνης τῆς ταὐτότητος τῆς σημασίας

τοῦ Κρητ. ζημεὸ πρὸς τὸ ἐν τῆ μεσαιωνικῆ Γραμματεία συγνὸν εἰς μίον ηδύνατο πας τις νὰ εἰκάση ὅτι τὸ ζιμιὸ προηλθεν ἐκ τοῦ εἰς μίον καὶ ότι ή γραφή διὰ τοῦ η οὐδένα ἔγει λόγον. Όπως δ' ἤδη ὁ μέγιστος της άρχαιότητος Ιστορικός παρετήρησεν, αι των λέξεων σημασίαι συγνά συμμεταβάλλονται μετά τῶν χοινωνικῶν ἀντιλήψεων χαὶ δοξασιών, καὶ ἄλλοτε μεν λέξεις εὐτελοῦς ἢ καὶ δυσφήμου σημασίας ἐξευγενίζονται καὶ ἐξαγνίζονται, ἄλλοτε δὲ πάλιν ἐπὶ τὸ γετρον τρέπονται ένίστε δὲ παρατηρεῖται καὶ μετακίνησίς τις ὡς εἰπεῖν τῆς ὑπὸ τοῦ άνθρωπίνου πνεύματος άντιλήψεως διαφόρων έννοιων, ώστε αί σημαίνουσαι ταύτας λέξεις καταντώσιν είς τὴν ὅλως ἀντίθετον σημασίαν ής εἶγον ἄλλοτε. Οὕτω π.γ. ἀπὸ τοῦ ὁμι.λεῖν=συναναστρέφεσθαι, συνεῖναι, προήλθε τὸ (ὁ)μιλῶ=λέγω, διότι ἐν ταῖς συναναστροφαῖς τὸ πρώτιστον είναι ό λόγος έκ του γαμεῖν—γυναϊκα ἄγεσθαι προήλθε τὸ γαμεῖν=βινεῖν ἐκ δὲ τοῦ ἀναλα,ιπή=φλὸξ (ποβλ. ἀναλάμπω= =έχδάλλω, ἀναπέμπω φλόγα) έλέχθη ὑποχωρητικῶς ἡ **t**raλαμπή=τὰ φρύγανα, δι' ών ἀνάπτομεν πῦρ. τ.ἔ. ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, τῆς φλογός, ἐπανήλθομεν ἐπὶ τὸ παράγον αὐτὴν φρύγανον ἀπο τοῦ γενικοῦ .lá raror, ὄψον(=προσφάγιον) εγένοντο τὰ είδικὰ λάγανον=κράμθη, οψάριον=ίγθύς τούναντίον δὲ πάλιν ἀπὸ τῶν εἰδικῶν περιβόλιον= = τὸ περιδεδλημένον μέρος τοῦ ἀγροῦ ἐν δ συνήθως σπείρονται τὰ λάγανα, έγένετο τὸ περιβόλι=πᾶς κῆπος, εἴτε περιδεβλημένος διὰ τάφρου ή τοίχου εἴτε μή ἐκ τοῦ αἰγιαλὸς; ἡ ἀκρογιαλιά, ἡ ἀκτή, ἐλέγθη καθολικώτατα πάσα ή θάλασσα 'γιαλός. Τόπον κατάξηρον, τ.έ. άδενδρον και άνυδοον, όνομάζομεν παξιμάδι (άντι παξαμάδι άπό Παξάμου τοῦ γράψαντος 'Οψαρτυτικά), διότι καὶ τὸ παξιμάδι (διπυρίτης) είναι ἐπίσης κατάξηρον. Τὰς λέξεις δουλειά καὶ δουλεύω, τρώγω, ψωμί κττ. έξηυγενίσαμεν, έννοοῦντες δι' αὐτῶν ἐργασίαν καθόλου, ἐργάζεσθαι, ἐσθίειν, ἄρτον, οὐδὲν δ' οὐδαμῶς ἐπίψογον ἢ ἐπίμεμπτον ὅπως οί παλαιοί την δε δύσφημον λέξιν μαυλίζειν και ξεμαυλίζειν ήμεζς έν Κρήτη έξηγνίσαμεν μεταγειριζόμενοι αυτήν έπὶ της σημασίας του διὰ μαλακῶν λόγων πείθειν τινὰ νὰ πράξη τι, ἀλλ' οὐγὶ αἰσγρὸν=περιποιετσθαι, θωπεύειν καταπραύνειν τὰς ἀρίστας λέξεις εὐήθης, ἀγαθός, κττ. διέστρεψαν εν μέρει οι παλαιοί έν μέρει ήμετς. Τὸ ἡῆμα ζυγώνω=ζυγούν, συνάπτειν, ένουν, ήμετς έν Κρήτη λέγομεν έπί της έννοίας του ἀποπέμπειν, ἀποδιώχειν, ἐχδάλλειν, ἐνῷ ἐν Ἑλλάδι ορθότερον ἐπὶ τῆς τοῦ πλησιάζειν, ἐν δὲ Ἡπείρω ἐπὶ τῆς τοῦ πλησιάζειν πρός τινα ἀπερχόμενον, φεύγοντα. Ἐπειδή δὲ ὁ μὲν ζυγώνει εἴτε ἐπιθυμεῖ νά ζυγώση, προσεγγίση, πρὸς τὸν ἀπερχόμενον, ὁ δὲ δυνατὸν νὰ ἔχη λόγους νὰποφεύγη τὴν προσέγγισιν, τότε ᾶν ὁ ζυγώνων ἐπιμένη νὰ ἔρχηται κατόπιν, προκύπτει ἡ ἔννοια τοῦ διώκειν, ἡς ἡμεῖς ἀντελήφθημεν, διὸ τὸ ῥήμα μετ' αἰτ., οὐχὶ μετὰ γενικῆς ὅπως τὰ σιμώνω κττ., συντάσσομεν «ζύγωξέ τονε» «μή με ζυγώνης».

Πολλαὶ λέξεις οὖσαι τὸ πάλαι ἐπίθετα ἔγιναν κατόπιν οὖσιαστικὰ κατὰ παράλειψιν τοῦ μεθ' οὖ συνεξεφέροντο οὖσιαστικοῦ. π.χ. σκώτι=
συκώτιον=συκωτὸν (δηλ. ἤπαρ), κυδώνι=κυδώνιον (μῆλον), νερὸν=νηρὸν=ναρὸν (δηλ. ὕδωρ) ἐκ τοῦ νάω, μιγάδι=μιγάδιον=μιγὰς (δηλ. σῖτος), θάσια=Θάσια (δηλ. ἀμύγδαλα), ποντικὸς=Ποντικὸς (δηλ. μῦς), λαγωνικὸς=λακωνικὸς (δηλ. κύων) κττ.

"Αξιαι σημειώσεως εἶναι καὶ αὶ ἐν ταῖς ὁνομασίαις τῶν χρωμάτων ἐπελθοῦσαι μεταδολαί, ἔνθα σχεδὸν τὰ πάντα ἀπώλοντο ἀντικατασταθέντα ὑπ' ἄλλων π.χ. τὸ μέ.lar ἐλέχθη μαῦρος (ἀμαυρός), τὸ ἐρυθρὸν κόκκινον (ἐκ τοῦ κόκκου τῆς πρίνου), τὸ χ.lωρὸν εἴπομεν πράσι νον ἐκ τοῦ φυτοῦ πράσου τὸ λευκὸν εἴπομεν ἄσπρο (περὶ τούτου διέλαδε Κοραῆς ἐν «'Ατάκτοις») ἢ γα.laròν ἐκ τοῦ γάλα· τὸ δὲ ώχρὸν χρῶμα κίτρινο(ν) ἢ κίτερνο ἀπὸ κιτρίου κττ. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἐν τούτοις πλεῖσται ὑπάρχουσι παραλλαγαὶ καὶ ποικιλίαι ἡμεῖς π.χ. λέγομεν γαλανὸ πανί, γαλανὰ σταφύλια, γαλανὸ περιστέρι κττ. ἃ ἐν 'Αθήναις λέγονται ἄσπρα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν διὰ παραδόσεως συνεχοῦς καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας διασωθέντων ἐν τῷ λαῷ, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα, ἄτινα διὰ τῆς ἐκκλησίας εἰσελθόντα εἰς χρῆσιν κοινὴν παρενοήθησαν καὶ τώρα λέγονται ἐσφαλμένως ἐπὶ ἄλλης σημασίας: π.χ. ἀς ὄψεται, ἀς ὄψεστε, ἀς ὄψωνται: ὡς εὖ παρέστης—καλῶς ἦλθες, ἐνῷ τὸ ἐξ οὐ ἐλήφθη χωρίον τοῦ Αἴαντος τοῦ Σοφοκλέους στ. 92 ἔχει τὴν ἔννοιαν «πόσον καλῶς με ἐδοήθησας!» «θἀρχίση πάλι τὰ ψάλλη τὸτ ἀταβαλιόμετο—μέγαν θόρυδον,πολλὰς ἐπιπλήξεις θὰ κάμη» «ἔβαλεν πάλι τὸ βλοησός ὧ Θεὸς—ἤρξατο αῦθις» «ἐπεράσανε ζωὴ χαρισάμενη—ἡδεῖαν, εὐχάριστον», ἐκ τοῦ «καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος «αὐτὸς εἶναι ὅριον ἔθου—ἐξώλης καὶ προώλης» κττ.

Τοιαῦται συλλογαὶ λέξεων εἴτε ἱερῶν εἴτε δημωδῶν μεταβαλουσῶν σημασίαν γενόμεναι εὐσυνειδήτως καὶ μετ' ἀκριβείας δύνανται νὰ χρη-

σιμεύσωσι πλεῖστον εἰς τὴν ἔρευναν τῆς νέας Ἑλληνικῆς ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις.

'Αλλά καὶ ἄλλων ἐννοιῶν παοαστατικαὶ λέξεις δύνανται νὰ συλλεγθώσιν, ίνα ούτω πρός τη εύουία του λαού καταδειγθη καὶ ό πλούτος της δημώδους γλώσσης έν πολλοῖς ας γράψη τις π.γ. πάσας τας λέξεις όσαι σημαίνουσι δέρειν, πάσας όσαι ἐσθίειν, όσαι βινεῖν, όσαι εὐλογείν, εύγεσθαι, όσαι καταράσθαι, όσαι ύδρίζειν, όσαι παριστώσι μέτοα εἴτε ύγοῶν εἴτε στερεῶν καὶ ἄλλα ἀγγεῖα κττ. ἄλλος ὰς συλλέξη οράσεις δυσγερεστέρας άλλά και διδακτικωτάτας, καθ' όσον δύνανται νὰ δώσωσι τὴν ἑομηνείαν εἰς ἀναλόγους τῆς ἀργαίας π. γ. «ποῦ καὶ ποῦ=ἐνιαγοῦ, πότε (καὶ) πότε=ἐνίοτε, ἀν τὴ μιὰν ἀν τὴν ἄ.l.lη=ἐνίοτε, ποῦ καὶ γεῖς ἡ που κ' ἔνας, ποὺ καὶ μιὰ=σπάνιος, ἀρεμὰ καὶ ποῦ=σπανίως ἀπὸ τὰ τώρα και τὰ πάη=τοῦ λοιποῦ κχ' δλας=βέδαια, (καὶ ὅλα) ὀχιάλλο≡ὄχι ἄλλο», ἀλλ' ἡ γρῆσις περίεργος «ὰ θέλης, κάμε το, α δέ, δρεάλλο=οὐδέν με μέλει» κττ. "Αλλαι φράσεις και λέξεις ἐπ' ἴσης προσοχής ἄξιοι π.χ. σφίγγε τὰ δόδια σου πρὸς νοσοῦντα=θάρρει, μη φοδοῦ πρόλ. «ἀνδρὸς δὲ ψυγή... οἴθ' αίρετη οἴθ' έλετη έπεί κεν αμείψεται έρχος οδύντων» έν Ληξουρίω λέγεται άλαλος=άνόητος ποβλ. νήπιος, νηπιάας δγέειν κττ.

'Αλλὰ καὶ παλαιὰς λέξεις ἀκαταχωρίστους ἐν τοῖς λεξικοῖς δύνανται νὰ εὕρωσιν οἱ περὶ τὴν νέαν 'Ελληνικὴν ἀσχολούμενοι· οὕτω π.χ. λέγεται πολλαχοῦ τῆς Στερεᾶς 'Ελλάδος ξαιθέλλω ἀντὶ ξαιθάλλω, ἀόρ. ξαίθαλα—ἐκδάλλω τὴν αἰθάλην· τὸ ρῆμα εἶναι παλαιὸν, εἰ καὶ δὲν μνημονεύεται, διότι ἀπὸ τοῦ αἰθάλη ρῆμα παράγωγον θὰ ἔληγεν εἰς ιζω – ωνω – ευω – αω κττ., ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο βαρύτονον, ὅπως αὐτό, ἄνευ καταλήξεως.' Απὸ τοῦ ρήματος λάμπω ἠδύνατο νὰ παράγηται ὄνομα .laμπὴ (πρδλ.μέμφομαι μομφή,κάμπτω καμπὴ),οἱ παλαιοὶ συγγραφεῖς δὲν διέσωσαν ἡμῖν αὐτό, ἀλλ'ἐν Κρῆτη λέγομεν πάντες ἀτα.laμπὴ τὴν φ.loγα καὶ τὰ ταύτην παράγοντα φρύγανα, ὅπως καὶ ἀναλάμπω.

Καιρός πλέον νὰ καταπαύσωμεν τὸν περὶ τούτων λόγον, ἐλπίζομεν δ' ὅτι τοῖς φιλοτιμουμένοις νὰ ἐργασθῶσιν ἰκαναὶ ἐδόθησαν νύξεις καὶ ἀφορμαί, ἔστωσαν δὲ βέβαιοι ὅτι καὶ τὸ πολὸ καὶ τὸ ὁλίγον, ὅ θὰ συνενέγκωσιν εἰς τὸ κοινὸν τῆς γλωσσικῆς ἐρεύνης ταμεῖον, θὰ εἰναι εὐπρόσδεκτον, ἄν μόνον τὸν χαρακτῆρα φέρῃ τοῦ πιστοῦ καὶ ἀκριδοῦς.

Έν 'Αθήναις, τη 24 Φεδρουαρίου 1884.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ.

ΥΠΟΤΥΠΩΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

(πρόλ. φυλλ. γ'. σελ. 173 χ. έ.).

Σημ. Προτίθεμαι νὰ ἔξακολουθήσω τὰ μαθήματα τῆς ἱερᾶς ἱστορίας μέχρι τῆς πυργοποιτας ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἐνόμισα ὅμως ἀναγκατον νὰ μετονομάσω τὰ μαθήματα ταῦτα «ὑποτυπώσεις διδασκαλίας», τ. ἔ. σχεδιάσματα, ἵνα μὴ δώσω ἀφορμην εἰς τοὺς ἔξ ὅκνου φεύγοντας τὴν ἰδίαν πνευματικὴν ἐνέργειαν καὶ ἐπὶ τὰ ἕτοιμα τρεπομένους νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι ἀκριδῶς ὅπως γράφονται ἐνταῦθα τὰ μαθήματα τα ταῦτα πρέπει καὶ νὰ διδάσκωνται. Ὁ εἰς τὰ βᾶστα βέπων διδάσκαλος θ΄ ἀνεγίνωσκε τότε ἐκ τοῦ βιδλίου ἢ θ΄ ἀπήγγελλεν ἀπὸ μνήμης κατὰ λέξιν τὰ μαθήματα καὶ θὰ καθίστα τὴν διδασκαλίαν νεκρὰν ἀντὶ ζώσης, οια ἀφείλει πάντοτε νὰ εἶναι, ὅπως καρποφορῆ. Διαρρήδην λοιπὸν παρατηρῶ ἐνταῦθα ὅτι αὶ «ὑποτυπώσεις» αῦται πρέπει νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ἀφορμαὶ τοῖς σοφοῖς ἵνα γείνωσι σοφώτεροι, εἶναι σχέδια μόνον, ἄτινα ὀφείλει ὁ ἐπιμελὴς διδάσκαλος νὰ συμπληροί. Προτάσσεται καὶ πάλιν τὸ κείμενον πρῶτον, εἶτα ἕπεται ἡ μεθοδικὴ αδτοῦ προπαρασκευή.

'Ο παράδεισος.

1. Keineror.

Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς κῆπον ἐν Ἐδὲμ καὶ ἐξανέτειλεν ἐν αὐτῷ παντοειδῆ δένδρα. Τὰ δένδρα ταῦτα ἦσαν ὡραῖα εἰς τὴν ὅρασιν καὶ καλὰ εἰς βρῶσιν. Καὶ ἔλαβεν ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔφερεν αὐτοὺς εἰς τὸν κῆπον, ἵνα ἐργάζωνται καὶ φυλάσσωσιν αὐτόν.

Καὶ ἤγαγεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ᾿Αδὰμ πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα ἔδωσιν αὐτὰ ὁ ᾿Αδὰμ καὶ ἡ Εὕα. Καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκάλεσαν ὁνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ. Οὕτω ὁ ᾿Αδὰμ καὶ ἡ Εὕα κατώκουν ἐν τῷ ὡραίῳ κήπῳ, ὁ δὲ κῆπος οὐτος ὀνομάζετται παράδεισος.

Έν μέσφ δὲ τοῦ κήπου ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, τὸ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν. Καὶ ἐνετείλατο κύριος ὁ Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις λέγων· «'Απὸ πάντων τῶν δένδρων τῶν ἐν τῷ παραδείσφ δύνασθε νὰ τρώγητε, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν δὲν πρέπει νὰ φάγητε διότι ἐὰν φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θ'ἀποθάνητε».

1. Ίω. 5, 3. Αύτη έστιν ή άγάπη του Θεού, ἵνα τὰς ἐντο.lὰς αὐτοῦ τηρῶμεν καὶ αἰ ἐντο.lαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσίν.

2. Μεθοδική προπαρασκευή.

Σκοπός. Περὶ τίνος θὰ διηγηθώμεν τώρα; Πώς ἔζων οἱ πρώτοι ἄνθοωποι.

Ι. Σκεφθήτε περὶ τούτου. Ποῦ νὰ κατώκουν ἄρά γε, τόπος δὰ ὑπῆρχεν ἀρκετός; "Οπου ὑπῆρχεν ἀρκετὴ τροφή, λοιπὸν ἐν θερμῆ χώρα,
ἐν ἡ ὑπῆρχε καὶ πολὺ ὕδωρ (ποταμοί). Όποῖα ἐνδύματα εἶχον ἄρά γε;
'Οποίαν κατοικίαν; Τί νὰ ἔτρωγον; "Αρτον; Πρὸς τοῦτο χρειάζεται
νὰ γεωργήση τις, νὰ σπείρη, ἀλωνίση, ἀλέση, ὁπτήση αὐτὰ δὲν ἡδύναντο νὰ κάμωσιν ἐκεῖνοι. Λοιπὸν ὁπωρικὰ ἐκ τῶν δένδρων ἔτρωγον
(ἐν ταῖς θερμαῖς χώραις γίνονται πολὺ καλλίτερα ὁπωρικὰ ἢ παρ' ἡμῖν, π.χ.). 'Αλλὰ τότε ἔπρεπε πάντοτε νὰ περιτρέχωσι καὶ νὰ ζητῶσι
δένδρα, ἴσως δὲ πολλάκις νὰ πάσχωσι καὶ ὑπὸ πείνης; 'Ο Θεὸς θὰ ἐφρόντισε καὶ περὶ τούτου, ἵνα οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι εὕρωσι γύνιμον χώραν, ὅπου ὑπῆργον ἀρκετὰ ὁπωροφόρα δένδρα.

'Ακούσατε λοιπόν τί ἔκαμεν ὁ Θεός.

ΙΙ. α. Προσφορά ήτοι διήγησις της ίστορίας έν 2 - 3 τεμαχίοις. Διάθεσις, τ.ξ. συνοπτική δήλωσις τοῦ περιεχομένου ὑπὸ τῶν παίδων, ἐξήγησις λέξεων καὶ πραγμάτων, ὧν τὴν ἐλλιπη κατανόησιν δεικνύουσιν οἱ μαθηταὶ ἐν ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτῶν, κατὰ πρῶτον ἐκ μέρους τῶν εἰδότων μαθητῶν συγκεφαλαίωσις, ἐντύπωσις.

β. ἀποδεικνύεται, πῶς ὁ Θεὸς ἡγάπησεν ἀκόμη τοὺς ἀνθρώπους (λαμπρὸς κῆπος, ἐξαίρετα ὁπωρικά, ὀλίγος κόπος καὶ φροντὶς περὶ τροφῆς, ἐνδυμασίας καὶ κατοικίας, οὐδεμία ἀσθένεια, οὐδεὶς φόδος πρὸς τὰ ἄγρια θηρία—οἱ ἄνθρωποι ἦσαν δὰ κύριοι πάντων τῶν ζώων καὶ ἔδωκαν αὐτοῖς ὀνόματα, εὔθυμος, εὐδαίμων βίος, θάνατος δὲν ὑπῆρχεν).

Τί ἀπήτησεν ὁ Θεὸς διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην; "Ινα οἱ ἄνθρωποι ὑπακούσωσιν εἰς τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ καὶ νὰ μὴ φάγωσιν ἐκ τῶν ὁπωρικῶν τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου δένδρου. Τί φρονεῖτε ὑμεῖς περὶ τῆς ἐντολῆς ταύτης; 'Ο Θεὸς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους παντελῶς εὔκολον ἐντολὴν(ὡς οἱ γονεῖς εἰς τὰ μικρὰ παιδία), ἵνα μάθωσι νὰ ὑπακούωσιν, ἡ ὑπακοὴ ἦν τὸ μόνον ὅπερ ἀπήτησε διὰ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα ἀγαθά ἡπείλησεν ὅμως καὶ μὲ τιμωρίαν, ἵνα βέδαια φυλάξωσι τὴν ἐντολήν ἐν ὅσφ ἐφύλαντον τὴν ἐντολήν, ἦσαν ἀθῶοι.

Συναγωγή των νέων ἀποδείξεων της ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς πρώτους ἀνθρώπους.

ΙΙΙ. Οῦτως ἡγάπησεν ὁ Θεὸς τοὺς πρώτους ἀνθρώπους. ᾿Αγαπα καὶ

τοὺς ἀνθρώπους οἴτινες ζῶσι σήμερον, ἀγαπὰ καὶ ὑμας; ᾿Απόδειξις ἐν τοῖς καθ' ἔκαστα (πρδλ. ΙΙΙ β. τοῦ δευτέρου μαθήματος, φυλλ. δ΄. σελ. 181). Τί ἀπαιτεῖ ἀντὶ τούτων; «᾿Αγαπῶμεν αὐτὸν κτλ.» (πρδλ. αὐτόθι). Δίδει εἰς ὑμᾶς ὁ ἀγαπητὸς Θεὸς τὰ πολλὰ ἀγαθὰ (τροφὴν, πόσιν, ἐνδύματα...) διὰ τῆς ἰδίας αὕτοῦ χειρός; Τὰ δίδει εἰς τοὺς γονεῖς καὶ οὐτοι τὰ δίδουσιν εἰς ὑμᾶς οἱ γονεῖς μᾶς ἀγαπῶσιν ἐπίσης. (Σύγκρισις πτωχῶν καὶ πλουσίων γονέων ὡς πρὸς τὰ διάφορα δῶρα πρὸς τὰ ἐαυτῶν τέκνα καὶ τὴν ἴσην αὐτῶν ἀγάπην). Τί ἀπαιτοῦσιν οἱ γονεῖς ἀντὶ τούτων; 'Οφείλομεν καὶ ἡμεῖς ν' ἀγαπῶμεν αὐτούς.

Συγκεφαλαίωσις. Ὁ Θεὸς καὶ οἱ γονεῖς ἡμῶν ἀγαπῶσιν ἡμᾶς, ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς ν' ἀνταγαπῶμεν αὐτοὺς.

'Αλλὰ πῶς δύνασθε νὰ κάμητε τοῦτο, πῶς δύνασθε νὰ δείξητε τὴν ἀγάπην σας. Δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τοῦτο ἐν τἤ ίστορία· ὁ 'Αδὰμ καὶ ἡ Εὕα ἄφειλον νὰ ποιήσωσι τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἐκ τούτου ἤθελε νὰ ἴδῃ ὁ Θεὸς, ὰν ἡγάπων αὐτόν, ἡ δὲ ἐντολὴ ἦτο πολὺ εὖκολον νὰ τη-ρηθῆ, διότι ὑπῆρχε δὰ πλῆθος δένδρων μὲ καλὰ ὁπωρικά, καὶ μόνον ἐκ τῶν καρπῶν ἐνὸς δένδρου ἄφειλον νὰ μὴ φάγωσιν· καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ὀρείλομεν νὰ τηρῶμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν γονέων.

Έδωκεν ἄρά γε καὶ εἰς ἡμᾶς ἐντολὰς ὁ Θεός; Τὰ παιδία θὰ φέρωσιν ἐκ τῆς προτέρας ἡθικῆς διδασκαλίας διαφόρους θείας (ἡθικὰς) ἐντολὰς, ὰν καὶ οὐχὶ ἐν τῷ τύπῳ τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Εἰναι τοῦτο δύσκολον ἡ εὕκολον νὰ τὸ κάμη τις; Διὰ τί;

Είναι πάντα ταῦτα καὶ ὡς πρὸς τοὺς γονεῖς τὰ ἴδια; Οἱ γονεῖς δίδουσιν εἰς ἡμᾶς ἐπίσης ἐντολὰς (π.χ. ἔσο ἐπιμελής, ἔσο φιλόφρων, κά
με μοι τοῦτο κτλ.) καὶ ὅταν ἀγαπῶμεν αὐτούς, καὶ ὑπακούωμεν εἰς
αὐτούς, αἱ ἐντολαὶ αὐτῶν ἐπίσης δὲν εἶναι βαρεῖαι. "Οταν ὅμως ἔν παιδιον δὲν φυλάττη τὴν ἐντολὴν τῶν γονέων; Τὸ τοιοῦτον παιδίον δὲν
εἶναι ὑπήκοον καὶ δὲν ἀγαπᾶ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς ὅμως ἔδωκε
καὶ τὴν ἑξῆς ἐντολήν. "Οφείλεις νὰ ὑπακούης εἰς τὸν πατέρα σου καὶ
τὴν μητέρα σου. Λοιπόν; "Οστις δὲν ὑπακούει εἰς τοὺς γονεῖς, οὐτος
οὐδὲ εἰς τὸν Θεὸν ὑπακούει οὐδ' ἀγαπᾶ αὐτόν, καὶ ὅμως δὲν εἶναι διόλου δύσκολον νὰ ὑπακούη τις εἰς αὐτόν.

IV. 1. Ἰω. 5, 3. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἴνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσίν.

V. Πως δύνασθε νὰ κάμνητε τὰ μάλιστα χαρὰν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τοὺς γονεῖς ὑμῶν καὶ ἄριστα νὰ δείξητε εἰς αὐτούς, ὅτι τοὺς ἀ-

γαπάτε; Ἡ ἀπόκρισις πρέπει νὰ φέρη ὅλώς συγκεκριμένας καὶ εἰδικὰς περιπτώσεις ἐκ τῆς πείρας τῶν παίδων. — "Εν πτωχὸν παίδιον λέγει" Έγω δὲν ἔχω ἀνάγκην ν' ἀγαπῶ τοὺς γονεῖς μου, διότι αὐτοὶ μοὶ δίδουσι πολὸ ὁλιγώτερα, ἢ ὅσα ἄλλα παιδία λαμβάνουσιν. Τί φρονεῖτε ὑμεῖς περὶ τούτου;

Τί θὰ ἐκάμνετε ὑμεῖς, ἐὰν ἦσθε εἰς τὴν θέσιν τοῦ ᾿Αδὰμ καὶ τῆς Εὕας; Ἐάν τις ὅμως ἔλεγεν εἰς ὑμᾶς: Μὴ ἀκούετε, ὁ ἀπαγορευθεὶς καρπὸς εἶναι ὁ ἄριστος πάντων ἐν τῷ κήπῳ, ὁ Θεὸς δὲν ἐνόει τὸ πρᾶγμα τόσον σπουδαίως, καὶ δὲν θ' ἀποθάνητε καθόλου, τί θὰ ἐλέγετε καὶ τί θὰ ἐκάμνετε ὑμεῖς; Τοῦτο εἶναι ψεῦδος, ἡμεῖς ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, δὲν τὸ κάμνομεν, θὰ ἦτο μεγάλη ἀμαρτία.

Δ. Ι. Ο.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ.

tia mossymman sa artillar mangetanor flore managibet aungs

artio samoglich de asys and secondos are environ and he was composi

Συνέχεια καὶ τέλος 'έδ. φυλλ. δ'). Η στου γιαμονού νέτο - Κουτοκίοτη κικό το του που τ

Έν πρώτοις λοιπὸν ἐπιδάλλεται εἰς τὴν διδασκαλίαν τὸ ἔργον τοῦ νὰ γεννήση ἐν τῷ παιδὶ γνῶσιν ἀνταποκρινομένην πρὸς τὰς ἡθικὰς ἱδέας καὶ ἐπεκτεινομένην εἰς πάσας τὰς σχέσεις, εἰς ᾶς θὰ διευθύνηται ποτε ἡ βούλησις αὐτοῦ. Ἐξέγερσις τῆς ἡθικῆς κρίσεως τοῦ παιδός, γνῶσις τῶν ἡθικῶν ἱδεῶν, ἀνάπτυξις τῶν ἐξ αὐτῶν ἀπορρεουσῶν ἐπιταγῶν καὶ ἀπαγορεύσεων διὰ πάσας τὰς δυνατὰς σχέσεις τοῦ βίου, τοῦ τε ἀτομικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ, ὁποῖαι θὰ παρουσιασθῶσιν ἐν τῷ βίω βραδύτερον, ἱδοὺ ὁ σπουδαιότατος κύκλος παραστάσεων, τὰς ὁποίας ὀφείλει πρώτιστα νὰ ἀναπτύξη ἐν τῷ συνειδήσει τοῦ παιδὸς ἡ διδασκαλία.

Είς ταύτην την ηθικήν γνώσιν ἀνάγκη νὰ προσέλθη δεύτερον καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ βούτλησις καὶ πραξις τοῦ ἀγαθοῦ εἶνε ἀδύνατος. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἡ θικὴ γνῶσις στηρίζεται ἐπὶ ἀμέσου ἐναργείας καὶ πρὸς τὴν καθαρότητα καὶ βεβαίωσιν αὐτῆς οὐδόλως χρήζει τῆς θρησκευτικῆς γνώσεως. Ἰνα μάθη τις τί ἐστιν ἀγαθὸν καὶ δίκαιον, ἀρκεῖ νὰ στρέψη τὴν προςοχὴν πρὸς τοιαύτας σχέσεις βουλήσεων, ἐκ τῆς καθαρᾶς καὶ τελείας παραστάσεως τῶν ὁποίων προκύπτει ἀμέσως κρίσις ἀπολύτως

ἐπιδοκιμάζουσα αὐτάς. Όπου ὅμως πρόκειται, ὡς ἐν τῷ τελικῷ σκοπῶ τῆς ἀγωγῆς, περὶ ἐκτελέσεως τούτου, τὸ ὁποῖον προδιαγράφει ἡ ήθική, ή θρησκεία είναι άναγκαία συμπλήρωσις της ήθικης. διότι, έὰν πραγματική βούλησις δύναται να ύπαρξη μόνον όπου το άντικείμενον τής ὀρέξεως προϋποτίθεται ὡς ἐφικτόν, ὁ ὅρος, ἐφ' ῷ καθίσταται δυνατή βούλησις καρτερική ἐπιζητοῦσα τὴν τελείαν ἀγιότητα καὶ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἀγαθοῦ ἐν ἡμῖν καὶ ἐκτὸς ἡμῶν, εἶναι ἡ πίστις εἰς ήθικην διάταξιν του κόσμου και ή ίδεα ότι αύτη ή τάξις προέργεται έξ όντος παναγάθου. Μετά μεγίστης πεποιθήσεως έναποθέτει τότε δ ἄνθρωπος τἀποτελέσματα τῶν ἡθικῶν αὐτοῦ πράξεων εἰς χεῖρας Θεοῦ, μετὰ μεγίστης καρτερίας ἀνέγεται τὴν ἀποτυγίαν καὶ τῶν ἀρίστων προθέσεων αύτοῦ συνοδευθεισῶν καὶ ὑπὸ μεγάλων θυσιῶν, ἐὰν ἡ ἀποτυχία προέργηται έξ άντιξόων περιστάσεων. διότι παραμυθεί αυτόν ή ίδεα ότι οὐδὲν ἀπόλλυται ἐν τῆ ἡθικῆ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὁ σπόρος τοῦ ἀγαθοῦ, τὸν ὁποῖον κατέβαλε, θᾶττον ἢ βράδιον θὰ καρποφορήση. "Ανευ ταύτης της πεποιθήσεως δέν έγει δ άνθρωπος ούτε την δύναμιν, ούτε τὸ θάρρος νὰ πράξη τὸ ἀγαθόν. "Επειτα ἡ δύναμις τοῦ ἀγαθοῦ ἐν ἡμῖν αὐξάνεται ἔτι μᾶλλον, ἐὰν εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν αὐτοῦ προςέλθη καὶ ὑψίστη αὐθεντία, περὶ ἡς ἐσμὲν πεπεισμένοι ότι βούλεται τὸ αὐτό, ὅπερ προδιαγράφει εἰς ἡμᾶς ἡ ἡθική, ὅτι οἱ νόμοι της ήθικης είναι βούλησις αυτής. Τφόντι, ή πρὸς τὸν Θεὸν άγάπη δύναται νὰ δώση εἰς τὴν ἡθικὴν προςπάθειαν τοῦ ἀνθρώπου σταθερότητα καὶ μονιμότητα, όποία μόνον ἐκ τῆς συνδρομῆς δύο καθ' έαυτὰ ἰσχυρῶν ἐλατηρίων, τοῦ ἡθικοῦ καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ, δύναται νὰ προκύψη.

Εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ θρησκευτικὴν γνῶσιν θαρρούντως δυνάμεθα νὰ προςάψωμεν καὶ τὴν καλαισθητικήν, τὴν γνῶσιν τοῦ καλοῦ, τοῦ όποίου ἡ ἀντίληψις καὶ ἀπόλυτος ἐπιδοκιμασία μὴ σκοτιζομένη ὑπὸ τῶν ὁρμῶν καὶ ὀρέξεων τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἄριστον μέσον πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς ἀπολύτου ἀξίας τοῦ ἀγαθοῦ. Δὲν εἶναι μὲν ἡ ἀξία τοῦ καλοῦ ἀναγκαίως πηγὴ ἀξίας διὰ τὴν βούλησιν, ἡτις τείνει εἰς τὴν παραγωγὴν ἢ τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ἀλλ' ἡ ἄσκησις ἐν τῷ παραγωγῷ ἢ καὶ μόνη τῷ ἀντιλήψει αὐτοῦ εἶναι ἀναγκαία προπαρασκευὴ διὰ τὴν γνῶσιν καὶ πράξιν τοῦ ἀγαθοῦ, διότι ἡ ἄσκησις αὕτη διευθύνεται καὶ κατορθοῦται πολὺ εὐκολώτερον, ἡ δὲ αἴσθησις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου προκόπτει μόνον ἐπὶ ἐδάφους, ἐν ῷ ἐκαλλιεργήθη πρότερον ἡ αἴσθησις

τοῦ καλοῦ. Ἐν τῷ καλῷ διαγινώσκει ἔκαστος τί, τὸ ὁποῖον ἔγει ἀπόλυτον άξίαν, τὸ ὁποῖον ἀνεξάρτητον τῶν ἀτομικῶν ὀρέξεων καὶ κλίσεων έπιδέγεται καὶ ἀπαιτεῖ καθαρὰν ἀφοσίωσιν. Ἐμβαθύνων εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ καλοῦ ἀπαλλάσσεται ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμέσου δεσποτείας τοῦ ψυγικού μηγανισμού, εύρίσκει τροφήν διά τὸ πνεύμα αύτου, ήτις καθιστά αὐτὸ ἐλεύθερον τῆς γαμαὶ ἑρπούσης φιληδονίας. 'Ακούσιον ἀναγνώρισιν της άξίας του καλού άπαιτει ή καλλιτεγνία, ούτω δὲ εὐλόγως τάσσεται παρά τη ήθικη έκτιμήσει διδάσκουσα καὶ αὐτή τὸν ἄνθρωπον ότι ὑπάργει ἐν γένει τὶ ὑπέρτερον πάσης αὐθαιρεσίας. Διὰ τούτο όπου καλλιεργείται καὶ ἀναπτύσσεται ἡ αἴσθησις καὶ γνῶσις τοῦ καλοῦ προλεαίνεται ή όδὸς πρὸς τὴν πνευματικήν ἐν γένει ἐλευθερίαν, ἐφ' ἡς δύναται νὰ ἐποικοδομηθη ἡ ἡθικὴ ἐλευθερία. διότι ὅσφ καθαρωτέρα ἀναπτύσσεται αύτη ἡ αἴσθησις καὶ γνώσις τοῦ καλοῦ, τόσω όλιγώτερον ἀφίσταται ὁ ἄνθρωπος τῆς χυρίως ἡθικῆς ἐκτιμήσεως, τόσφ εὐκολώτερον θ' ἀναζητήση καὶ θὰ εὕρη καὶ ἐν τῆ βουλήσει καὶ πράξει τί εἶναι τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς ἀπολύτου ἐπιδοκιμασίας.

Θρησκευτική διδασκαλία, Ιστορία, φιλολογία, μουσική καὶ ἰχνογραφία, μάλιστα δὶ ἡ ποίησις παρέχουσι τὸ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς ἀπόκτησιν τῆς τριπλῆς ταύτης γνώσεως, τῆς θρησκευτικῆς, ἡθικῆς καὶ καλαισθητικῆς.

'Αλλ' ὅσφ καὶ ἄν εἶνε σαφής καὶ τελεία ἡ ἡθικὴ γνῶσις, ὅσφ καὶ ἄν ἐξευγενίζη ἡ περὶ τὸ καλὸν ἐνασχόλησις, ὅσφ καὶ ἄν ἐξαγνίζη, ἐνισχύη καὶ καθαγιάζη τὸ φρόνημα ἡ ἀφοσίωσις εἰς τἀντικείμενα τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας, ἄπαντα ταῦτα τἀγαθὰ τῆς διδασκαλίας δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι σημασίαν ἄνευ ἐτερογενοῦς καὶ ἀλλοτρίου μὲν κατὰ τὸ φαινόμενον παράγοντος, πράγματι δὲ ἀπολύτως ἀναγκαίου, τῆς θεωρητικῆς γνώσεως τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας. Εἶνε μὲν ὑψιστος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ἡ μόρφωσις ἡθικοῦ χαρακτῆρος, δηλαδὴ διαρκοῦς καὶ μονίμου ὑποταγῆς τῆς βουλήσεως ὑπὸ τὰς ἡθικὰς ἰδέας, ἡ δὲ ἔννοια τοῦ ἡθικοῦ χαρακτῆρος παριστὰ τὸν ἔχοντα αὐτὸν ὡς μέλος ἰδανικοῦ κόσμου, ὡς πολίτην τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀπαίτησις ὅμως τῆς πραγματώσεως ἐκείνων τῶν ἰδεῶν παραπέμπει αὐτὸν εἰς τοὺς ἐπὶ γῆς ὅρους, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡθικοῦ χαρακτῆρος. Ὁ πολίτης τοῦ οὐρανοῦ ἐξ ἄπαντος ἀνάγκη νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ πολίτης τῆς γῆς, ἀνάγκη νὰ εἶνε ὑπλισμένος

διὰ πάντων των όπλων της κοσμικής γνώσεως και δυνάμεως, ίνα δυνηθή νὰ γείνη ἰμανὸς καὶ δραστήριος στρατιώτης τῆς ἰδανικής βασιλείας του Θεού, ἀνάγκη ν' ἀποκτήση γνώσεις της έξωτερικής φύσεως και της φύσεως τοῦ ἀνθρώπου και της κοινωνίας, ΐνα εύρίσκη εν αὐτῶ τὸ καθήκον άγουπνον, ταγύν καὶ φρόνιμον έκτελεστήν των άπαιτήσεων αύτου. Γνώσις καθαρώς θρησκευτική καὶ ήθική κεγωρισμένη της κοσμικής καθιστά τὸν ἄνθρωπον ἄγρηστον διὰ τὸν κόσμον καὶ περιορίζουσα αύτὸν μόνον εἰς ξηρὰς εὐγὰς ἀποδειχνύει γελοΐον. Ἐν ταύτη τῆ χοσμική γνώσει κετται ή ἀκένωτος πηγή, ἐξ ής θὰ ἀντλήση ὁ θρησκευτικὸς καὶ ήθικὸς γαρακτήρ τὰ μέσα πρὸς τὴν μέλλουσαν πράξιν. Μεταξύ τῶν μέσων τούτων σπουδαίαν κατέγει θέσιν ή γλώσσα και ή μαθηματική. Βεβαίως ή Ιστορία καὶ μάλιστα ή φυσιογνωσία εἶνε αἱ ἐπιστῆμαι, αἵτινες άμέσως ύπηρετούσιν είς τούς σχοπούς της θεωρητικής γνώσεως. 'Αλλ' έκτὸς τούτου ὅτι ἡ γλῶσσα εἶνε τὸ μέσον τὸ εἰσάγον τὸν ἄνθρωπον είς τὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν, ἡ γλῶσσα ἔγει καὶ αὐτοτελῆ ἀξίαν, είνε τὸ ὄργανον της πνευματικης ἐπιμιξίας τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ φορεύς της πνευματικής άναπτύξεως. 'Ο μή δυνάμενος νὰ όμιλη καὶ νὰ γράφη δὲν δύναται νὰ ἐνεργῆ ὅπως θέλει καὶ ὁφείλει, ἡ δὲ λεπτότης της γλώσσης είναι αίτία και ἀποτέλεσμα της λεπτότητος της διανοίας καὶ τοῦ συναισθήματος. Ώσαύτως καὶ ἡ μαθηματική εἶναι μέν σπουδαία καὶ ὡς ὄργανον τῆς φυσιογνωσίας, μεγίστην ὅμως ἔχει καὶ αὐτη αὐτοτελη ἀξίαν, καθ' όσον ἐν αὐτη μάλιστα ἀσκεῖται τὸ πνεύμα έν τη έφαρμογή των νόμων της όρθης νοήσεως, καθ' όσον αύτη μάλιστα γεννά την πεποίθησιν ότι ὑπάργει ἀλήθεια, ἀναντίρρητος άλήθεια, καθ' όσον έξ αὐτῆς μάλιστα προέρχεται ἡ εὐεργετική ἐκείνη ένέργεια της άληθείας, η της έλευθερίας του πνεύματος.

Ένταῦθα ὅμως γεννᾶται σπουδαία δυσκολία. Έν πρώτοις ἐρρέθη ἀνωτέρω ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν παιδαγωγὸν νὰ προδιαγράψη εἰς τὸν παίδα τοὺς σκοπούς, οὺς οὖτος θὰ ἐπιδιώξη ἀνὴρ γενόμενος. Οἱ σκοποὶ οὖτοι ἀνάγκη νὰ εἶνε ἡθικοί, διὰ τοῦτο δὲ νὰ προέρχωνται ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς τοῦ προσώπου. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν παιδαγωγὸν νὰ καταστήση ἐκ τῶν προτέρων ἀδύνατον ταύτην τὴν ἐκλογὴν περιοριζόμενος εἰς τὴν μετάδοσιν γνώσεως ἀναγκαίας δι' ἐπάγγελμα ἐκ τῶν προτέρων ὡρισμένον. Τοὖναντίον ὀφείλει νὰ ἐπεκτείνη τὸν πνευματικὸν ὀρίζοντα τοῦ μέλλοντος ἀνδρὸς καὶ νὰ ἐξασφαλίση οὕτω εἰς αὐτὸν πλουσίαν ἐκλογὴν μεταξὸ τῶν ἡθικῶν σκοπῶν. 'Επο-

μένως φαίνεται ότι όφείλει νὰ μεταδώση είς τὸν παΐδα ἄπαντας τοὺς θησαυρούς της έργασίας τοῦ πνεύματος, όξτινες είνε κατατεθειμένοι έν ταϊς διαφόροις ἐπιστήμαις. "Επειτα μέχρι τοῦδε ἐλάδομεν πρὸ όφθαλμών τὸ ἔτερον τῶν στοιχείων τῆς ἡθικότητος, τὴν γνῶσιν. Απητήσαμεν διὰ τὸν μαθητήν γνῶσιν θρησκευτικήν, γνῶσιν ἡθικήν καὶ καλαισθητικήν, γνώσιν θεωρητικήν. 'Αλλ' εἰς μόνον τὴν γνώσιν δὲν δύναται ν' ἀποδοθή τὸ γνώρισμα της ήθικότητος. ή γνώσις τοῦ ἀγαθού καὶ τοῦ δικαίου καὶ τῶν μέσων τῆς πραγματώσεως αὐτοῦ ἐν τῷ βίω, ἐλλειπούσης τῆς ἀναλόγου βουλήσεως, ἤθελεν ἐπισύρει ἀποδοκιμασίαν μάλλον ή την δόξαν της άρετης. 'Αξίαν άπονέμομεν οὐχὶ είς την γνώσεν, άλλ' είς την βούλησεν την σύμφωνον πρός ταύτην την γνώσεν. Η μόρφωσες βουλήσεως ήθεκης και θρησκευτικης ἀκολούθου έαυτη καὶ ἐνεργοῦ εἶνε ὁ ὑψιστος σκοπὸς της ἀγωγῆς. Ἐνόσφ λοιπόν ή διδασκαλία περιορίζεται είς την μετάδοσιν γνώσεων, αξτινες κεΐνται ἀποτεθησαυρισμέναι έν τη ψυχη τοῦ παιδὸς ὡς νεκρὸς θησαυρός, δέν δύναται νὰ γείνη λόγος περί ἀγωγῆς διὰ τῆς διδασκαλίας. Ίνα ἐνεργήση ἡ διδασκαλία παιδαγωγικώς, ἀνάγκη νὰ ἔχη ῥοπὴν εἰς την βούλησιν, ανάγκη να προέρχηται έξ αυτής βούλησις. Ζητεϊται λοιπόν τίνα μορφήν πρέπει νὰ λάδωσιν αι περιωρισμέναι, ώς είκός, γνώσεις, ΐνα μη λείπη εἰς αὐτὰς ἡ ἀνάλογος βούλησις καὶ ΐνα ἐν ἀνάγκη ἐπεκτείνωνται καὶ ἀναπτύσσωνται, ἀφοῦ πανεπιστημοσύνη καὶ νεκρά πολυμάθεια είναι άδύνατος καὶ άχρηστος.

Ταύτην την δύναμιν ἀποκτώσιν αἱ γνώσεις, ἐὰν λάδωσι την μορφην ἐκείνην, δι' ής γεννᾶται ἐν αὐταῖς τὸ πολυμερὲς καὶ ἰσόρροπον ἐνδιαφέρον, ἐὰν ὁ κύκλος τῶν παραστάσεων ἐν ἄπασι τοῖς μέρεσιν αὐτοῦ ὑποδαστάζηται ὑπὸ τοῦ βαθυτάτου καὶ ἀμεσωτάτου ἐνδιαφέροντος διότι τὸ ἐνδιαφέρον εἶνε ἡ ἀναγκαία προϋπόθεσις τῆς βουλήσεως καὶ ἡ δύναμις ἡ διατηροῦσα, διορθοῦσα, ἐπεκτείνουσα καὶ ἐφαρμόζουσα τὴν γνῶσιν. Μόνον ὁ αἰσθανόμενος ἔν τινι σφαίρα ζωηρὸν καὶ βαθὺ ἐνδιαφέρον βούλεται ἐν ταύτη τῆ σφαίρα: διὰ τοῦτο δὲ οὐδεμία ἄλλη ὁδὸς ὑπάρχει πρὸς τὴν μόρφωσιν τῆς βουλήσεως, ἐπομένως καὶ τοῦ ἡθικοῦ χαρακτῆρος, παρὰ τὴν διὰ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἄγουσαν. Βούλησις πλουσία καὶ ἰσχυρὰ στηρίζεται οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς συνδέσεως τῶν παραστάσεων εἰς σειρὰς καὶ ἐπὶ τῆς συνυφάνσεως τῶν σειρῶν τούτων εἰς δίκτυον σειρῶν. Τοῦτ' ἀὐτὸ προϋποθέτει καὶ ἡ ἐξέγερσις τοῦ ἐνδιαφέροντος. 'Όπως ἡ βούλησις εἶνε κίνησις καὶ γινώσκει ὅτι δύναται, δηλ.

προϋποθέτει τὸ ἐφικτὸν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ὅπως εἶγαι ἐνέργεια συνοδευομένη ύπὸ εὐαρεσκείας, ὅπως ἐνεργεῖ μετ' εὐκολίας καὶ ἀπονέμει ἀξίαν εἰς τὸ ἀντικείμενον, πρὸς ὁ διευθύνεται, οὕτω καὶ τὸ ἐνδιαφέρον οὐ μόνον συνίσταται ἐν τῆ τελεία ἀφοσιώσει εἰς τὸ ἀντικείμενον τῶν παραστάσεων αὐτοῦ, ἐν τῷ ἡδεῖ συναισθήματι, τὸ ὁποῖον θεομαίνει ήμας δι' αὐτό, οὐ μόνον ἡ ἐργασία αὐτοῦ εἶνε εὔκολος καὶ παρασκευάζει διηνεκή εὐαρέσκειαν, οὐ μόνον κατέγει άρκετὴν περιουσίαν γνώσεως καὶ δυνάμεως, άλλὰ περιέγει συγγρόνως καὶ τὰς πρώτας ἀργὰς τάσεως, ήτις προσπαθεί νὰ έξυψώση τὰς παραστάσεις αὐτοῦ εἰς τὸν ὕψιστον βαθμόν σαφηνείας, νὰ διορθώση καὶ ἐπεκτείνη αὐτάς, νὰ ἐφαρμόση καὶ χρησιμοποιήση την έν αυταϊς περιεχομένην γνώσιν. Έλν δὲ άναγαιτισθή αύτη ή τάσις διὰ χωλυμάτων, ζητεῖ δι' όλης αὐτής τῆς δυνάμεως ένισγυομένης διά ποικίλων βοηθειών να κατανικήση τα κωλύματα και νὰ ἐφιγθή τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Αὕτη ἡ συνείδησις τάσεως παραστάσεων ἐναντίον χωλυμάτων είνε ἡ ὄρεξις, ἣτις μεταδάλλεται εἰς βούλησιν, ἐὰν γινώσκη τὸ ἐφικτὸν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. ᾿Αμφότεραι έχουσε την ρίζαν αὐτῶν ἐν τῷ ἐνδιαφέροντε. Τὸ ἐνδιαφέρον λοιπὸν σχηματίζει πανταγού την άναγκαίαν μετάδασιν είς την βούλησιν. Αύτη είνε ή δύναμις του πνεύματος, την όποίαν όφείλει να γεννήση ή διδασκαλία. Ἡ διδασκαλία ἡ κατορθούσα τοῦτο εὐλόγως πρέπει νὰ όνομασθή παιδαγωγική διδασκαλία. Τὸ ἐνδιαφέρον εἶνε τὸ ἄριστον ἐφόδιον, τὸ όποτον δύναται νὰ δώση ἡ διδασκαλία εἰς τὸν μαθητὴν εἰςερχόμενον εἰς τὸ στάδιον τοῦ βίου. Δὲν δύναται νὰ θεωρήση ἔργον αὐτῆς τὸ νὰ καταστήση αὐτὸν τέλειον καὶ ἔτοιμον διὰ τὸν βίον, διότι τοῦτο είνε ἀδύνατον· ἀλλὰ μαλλον δύναται καὶ θέλει μόνον νὰ καταστήση αὐτὸν ἐχανὸν νὰ εὐρίσκη τῆ βοηθεία τοῦ μεμαθημένου τὴν ὁρθὴν ὁδὸν έν τῷ κύκλῳ τῆς γνώσεως, συναισθήσεως καὶ βουλήσεως. Έὰν ἐπιτυγχάνη έν τούτω, έὰν προβαίνη ὁ μαθητής ἡωμαλέως ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς γνώσεως καὶ δεξιότητος, ἐὰν αὶ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις, αὶ καλαισθητικαὶ ίδέαι καὶ αἱ ἡθικαὶ ἀρχαὶ αὐτοῦ ἀναδεικνύωνται τόσον ἱσχυραί και δραστήριοι, ώστε να γινώσκη και έν ταζς δυσχερεστάταις σχέσεσι νὰ διαχρίνη πάντοτε τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ αἰσχροῦ, τὸ θεῖον ἀπὸ τοῦ άντιθέου, τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ καὶ νὰ εύρίσκη καὶ ἐν ταῖς πολυπλοκωτάταις καταστάσεσι τὴν εύθεζαν όδὸν καὶ τὰ κατάλληλα μέσα, τότε ή διδασκαλία σπουδαίως διηυκόλυνε τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς καταδαλούσα τὰ θεμέλια, ἐφ' ὧν θὰ οἰκοδομηθῆ ὁ ἡθικὸς καὶ θρησκευτικὸς χαρακτήρ. Λοιπὸν ὁ κύριος, ὁ μόνος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας εἶνε ἡ ἐκάνωσις τοῦ παιδὸς πρὸς τὴν σχετικῶς ὁμοιόμορφον αὐτενέργειαν ἐν ταῖς ποικιλωτάταις ἐνεργείαις τοῦ πνεύματος, ἡ γένεσις πολυμεροῦς καὶ ἰσορρόπου ἐνδιαφέροντος. Τὸ μανθάνειν εἶνε τὸ μέσον, τὸ ἐνδιαφέρον ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας. Τὸ μανθάνειν πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ λήξη, ἀλλὰ τὸ δι' αὐτοῦ ἐξεγερθὲν καὶ ἀναπτυχθὲν ἐνδιαφέρον πρέπει νὰ εἶνε πνευματικὸν κεφάλαιον διὰ τὸν βίον. Ἡ κυρία προσταγὴ τῆς ἀρχαίας παιδαγωγικῆς ἦτο, ὀφείλεις νὰ μανθάνης, διότι ἄλλως τιμωρεῖσαι καὶ δὲν θὰ εὕρης βραδύτερον προαγωγὴν ἐν τῷ βίω καὶ τῷ ἐπαγγέλματι. Αὕτη ἡ ἀπάνθρωπος προσταγὴ μετατρέπεται ὅλως ὑπὸ τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ μεταφυτεύεται ὡς φαιδρὰ καὶ ἡδέως ἀνατείνουσα ὁρμή, ὡς ἐσωτερικὴ ὁρεξις, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδός, ὁ ὁποῖος νῦν λέγει: θέλω νὰ μάθω, διότι ἄλλως δὲν θὰ μάθω.

Αναθεωρούντες ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ταύτης, εἰς ἢν ἀνήλθομεν διὰ της μέγρι τουδε πορείας ήμων, τινά των ήδη μνημονευθέντων μαθημάτων καθορώμεν ότι ή ίστορία, ήτε ίερα και ή κοσμική, και ή φιλολογία λαμβάνουσι την ύπερογην ύπερ τὰ φυσιογνωστικὰ μαθήματα. Ή άρετη και ήθικότης προϋποθέτει έν πρώτοις γνώσιν τοῦ άγαθοῦ, την γνώσιν δε ταύτην δεν δύναται να μεταδώση ή κατήγησις, ήτις είνε καὶ όφείλει νὰ είνε συστηματοποίησις τῶν ἀλλαχοῦ ἀναπτυχθεισων ήθικων καὶ θρησκευτικών γνώσεων. Την γνώσεν ταύτην θὰ παράσχη ή Ιστορία και φιλολογία. Κατά τὰ περὶ ἡθικῆς γνώσεως ἐνταῦθα καὶ περὶ ἐνδιαφέροντος ἐν τῷ γ΄. τεύγει εἰρημένα εἶνε ἀνάγκη νὰ κατανοήση ὁ παζς ὅτι ὑπάρχουσι σχέσεις βουλήσεων ἔχουσαι αἰωνίαν, γενικώς ἰσχύουσαν καὶ ἀναγκαίαν ἀξίαν, ταύτην δὲ τὴν πεποίθησιν νὰ ἐκφράζη διὰ τῶν οἰκείων αὐτοῦ κρίσεων. ἀνάγκη νὰ εὕρη ὁ παῖς ἐν τη οίχεια αύτου έσωτερικη έμπειρία την όρθην έκτίμησιν της άξίας φρονήματός τινος, πράξεως τινος. Τοῦτο δὲ δὲν κατορθοῦται, ἐπιδαλλομένης είς αὐτὸν της ήθικης κρίσεως ή άντικαθιστώσης την οἰκείαν αύτου πρίσιν της αύθεντίας της Αγίας Γραφής και της κατηχήσεως, άλλὰ ἀναπτυσσομένων των ήθικων ίδεων καὶ ἀρχων ἐκ τῆς ἐποπτείας ποιχίλων σχέσεων, &ς παρουσιάζει ὁ βίος, ἡ ἱστορία καὶ ἡ ποίησις. 'Ηθική διδασκαλία, ήτις θέλει να ἐπιδράση διαρκῶς ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ παιδός, ἀνάγκη ν' ἀναπτύσση τὰς ἐννοίας καὶ ἀρχὰς αὐτῆς έκ τῶν ἐποπτειῶν συγκεκριμένων ἡθικῶν σχέσεων. Όπως ὁ Κύριος ἐδίδασκε τούς μαθητάς αύτου ούχὶ δι' ἀφηρημένων όρισμων, άλλὰ δί'

έποπτων είκόνων, διὰ παραβολών και διηγήσεων ἀποτεινομένων πρὸς την καρδίαν, ούτω καὶ οἱ παῖδες πρέπει ν'ἀναβαίνωσιν ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων είς τὸν νόμον. Τότε μόνον δὲν θὰ λείπη εἰς τὸν νόμον ἡ ἐσωτερική ζωή και ή ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς βουλήσεως, ή ἀφομοιωτική ἰκανότης. "Επειτα είνε ἀνάγκη νὰ έξειδικευθώσιν αι ήθικαι άργαι κατὰ τό δυνατόν καὶ νὰ διαταγθώσιν οὕτως, ώστε νὰ συνοψίζωνται εὐκόλως καὶ νὰ συνδυάζωνται καταλλήλως, δσάκις παρουσιάζεται άνάγκη πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἑπομένως ἀνάγκη νὰ μάθη ὁ παῖς τὰς ποικιλωτάτας καὶ ἑτερογενες άτας σχέσεις βουλήσεων, αξτινές δύνανται νὰ γεννηθώσιν ἐν τῷ βίω τῷ τε άτομικῷ καὶ τῷ κοινωνικῷ, καὶ νὰ εύρη τοὺς ἰδανικοὺς κανόνας διὰ την εκτίμησιν έκάστης αὐτῶν. Ἐπὶ τέλους ἀνάγκη νὰ μάθη οὐ μόνον νὰ κρίνη όρθως περί ξένων προσώπων καὶ ξένων συμβεδηκότων, όπερ καὶ εὐκολώτερον, ἀλλὰ και νὰ θέτη έαυτὸν εἰς σγέσιν πρὸς τὰς ἡθικὰς κρίσεις, νὰ κρίνη καὶ περὶ τῶν ἰδίων κλίσεων καὶ ἔξεων καὶ νὰ πράττη όρθως τουλάγιστον κατά διάνοιαν έν όμοίαις περιστάσεσι συμφώνως πρός τὰς ἡθικὰς ἀργάς. "Όσω μαλλον μανθάνει ὁ παῖς νὰ πράττη κατὰ διάνοιαν, τόσφ κάλλιον θὰ δύγαται νὰ πράττη ἐν τῷ πραγματικῷ κόσμφ, τόσφ τελειότερον διαμεμορφωμέναι καὶ έξειδικευμέναι θὰ εἶνε αἰ πρακτικαί αὐτοῦ ἀργαί. Ταῦτα πάντα κατορθοῦνται διὰ τῆς ἰστορίας καὶ φιλολογίας. Αὐται προσφέρουσαι εἰς τὴν ἐποπτείαν τοῦ μαθητοῦ είκόνας τοῦ βίου ἐξόχων ἀνδρῶν καὶ παρφχημένων κοινωνικῶν καταστάσεων, όποίας θὰ δείξη εἰς αὐτὸν κατόπιν ὁ βίος αὐτοῦ ἐν ποικίλαις μορφαϊς καὶ περιπλοκαϊς, ἀσκοῦσαι αὐτὸν νὰ κατοπτεύη τὰς ὁδούς της άνθρωπίνης καρδίας και να κρίνη όξέως περι εύγενων και άγενών προσπαθειών καὶ ἐπιθυμιών καταδάλλουσιν εὐγενῆ σπέρματα εἰς τό θυμικόν αύτοῦ καὶ καθιστώσιν οὐ μόνον αὐτὸν ἱκανόν νὰ ἐμβλέπη βραδύτερον ὀξυδερχῶς εἰς τὴν πορείαν τῆς οἰκείας αὐτοῦ καρδίας,ἀλλὰ καί τὸν ἐν αὐτῷ κριτήν, τὴν συνείδησιν, μεγαλοφωνότερον καὶ μάλλον άδυσώπητον. Τὰ μαθήματα όμως ταῦτα ἐμφανίζονται ἐν τῷ ἀληθεῖ μεγαλείφ αὐτῶν,ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἡ γνῶσις ὀφείλει νὰ προδιδασθῆ εἰς βούλησιν. Πώς άλλως δύναται νὰ κατορθωθή τὸ τοιούτον διὰ την εὐγενεστέραν γνώσεν, την ήθεκην, η έαν ο μαθητής πρωίμως ένδεατρίδη μετά συμπαθείας εἰς τὰς τύχας ἀτόμων καὶ ἀνθρωπίνων κοινωνιών, έδν ή διδασκαλία προσάγουσα αύτον εἰς αύτὰς τὰς πηγάς, οὐ μόνον έκείνας, εν αίς έκτιθεται συνεχής είκων τοῦ παρελθόντος καὶ έξ ων όμιλούσι πρός ήμας οι έξοχώτεροι των άνδρων, άλλα και έκείνας, αίτινες εἶνε σιωπηλοὶ μάρτυρες παρφχημένων χρόνων, δηλ. οὐ μόνον τοὺς ἱστορικούς, ῥήτορας, φιλοσόφους, ποιητάς, ἀλλὰ καὶ τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης, μεταθέτη αὐτὸν οἱονεὶ ἐν σώματι μεταξὺ ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν οὕτως, ιότε νὰ συζῆ πράγματι ἐν τῆ φαντασία μετ' ἐκείνων, νὰ συναισθάνηται, νὰ συσκέπτηται, νὰ συμπράττη καὶ νὰ συναναστρέφηται μετ' αὐτῶν. Αὕτη ἡ κατὰ φαντασίαν σύμπραξις εἶνε ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἡθικῶν ἱδεῶν, ἢν ἀπαιτεῖ τὸ ἐνδιαφέρον, ἐκ δὲ τῆς συναναστροφῆς γεννάται ἡ συμπάθεια πρὸς τὰ ἄτομα καὶ τὰς κοινωνίας, ἡτις, καίτοι δὲν εἶνε ἀγάπη, εἶνε ὅμως ἡ ῥίζα αὐτῆς' διότι εὐκόλως τὸ πάσχειν μετὰ τοῦ ἄλλου μεταδάλλεται εἰς τὸ πάσχειν ὑπὲρ τοῦ ἄλλου. Διὰ τῆς συμπαθείας κατανικάται ὁ ἐγωϊσμός, ἡ ῥίζα πάσης κακίας. Ἐκ τῆς συμπαθείας πρὸς τὰ ἄτομα καὶ τῆς κοινωνίας θὰ προέλθη ἡ ἐνεργὸς ἀγάπη, ἐν ἡ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον περιλαμβάνεται πάσα ἡ ἡθικότης.

Λοιπὸν ἔνεκα τῶν λόγων τούτων ἡ ἱστορικὴ ἢ ἡθικὴ διδασκαλία, ἡ διδασκαλία φρονημάτων, ὡς ἀποκαλοῦσιν αὐτήν, ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὴν ὑπεροχὴν καὶ ν' ἀποτελἢ τὸ κέντρον τῆς ὅλης διδασκαλίας. Πρὸς ταύτην πρέπει νὰ συνδεθῶσι πάντα τὰ λοιπὰ μαθήματα, καὶ οὐ μόνον νὰ συνδεθῶσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ τεθῶσιν ὡς ὑπηρετικὰ μέλη ὑπὸ τὴν κυτριαρχίαν αὐτῆς. Ἐξ αὐτῆς καθαγιάζονται καὶ ἡ φυσιογνωσία, καὶ τὰ μαθηματικά, καὶ τὰ λοιπὰ μαθήματα. Οὕτω μόνον τίθενται καὶ ταῦτα εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὸν ὕψιστον σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς καὶ τοῦ βίου.

Διὰ τοιαύτης πνευματικής τροφής ἐκθρέψασα ἡ παιδαγωγικὴ διδασκαλία τὸν παϊδα θὰ ἀποστείλη αὐτὸν εἰς τὸν βίον εἴτε ἀμέσως, εἴτε ἀφοῦ ἐν εἰδική σχολή λάδη εἰδικὴν μόρφωσιν διὰ τὸ ἐπάγγελμα. Ἡ διὰ τοιαύτης διδασκαλίας ἀποκτηθεῖσα μόρφωσις θὰ εἶνε ἄρά γε πρακτική; Πῶς δὲν θὰ εἶνε ἀληθῶς πρακτική, ἀφοῦ εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία καὶ χρησιμωτάτη διὰ τὸ κύριον ἐπάγγελμα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἡθικότητα; 'Αφοῦ ἡ τοιαύτη μόρφωσις συνάπτουσα ἐνδομύχως καὶ ταξιθετοῦσα καταλλήλως τοὺς διαφόρους κύκλους παραστάσεων εἶνε στήριγμα καὶ σκέπη κατὰ τῆς δουλείας, ἡτις προέρχεται ἐκ τῆς δεσποτείας τῶν όρμῶν καὶ παθῶν; 'Αφοῦ ἐν τῷ πλούτω τῶν ἐνδιαφερόντων καὶ προσπαθειῶν τοῦ ἀνθρώπου θραύεται ἡ δύναμις τῶν πατθῶν; 'Αφοῦ τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον προφυλάττει ἀπὸ πάσης ἀποπλανήσεως, ἡτις εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἀργίας; 'Αφοῦ εἶνε τὸ ἀλάνθαστον κριτήριον τῆς ἀξίας οἰκείας καὶ ξένης προσπαθείας; 'Αφοῦ γνῶσις καὶ δεξιότης εἶνε δύναμις, αὕτη δὲ ὡς τελειότης τῆς βουλήσεως ἔχει ἀσδεξιότης εἶνε δύναμις, αὕτη δὲ ὡς τελειότης τῆς βουλήσεως ἔχει ἀσδεριώς εἴνε δύναμις, αὕτη δὲ ὡς τελειότης τῆς βουλήσεως ἔχει ἀσδεριώς καὶ ξείνε δύναμις, αὕτη δὲ ὡς τελειότης τῆς βουλήσεως ἔχει ἀσ

πόλυτον άξίαν: 'Αφοῦ εἶνε πηγή συμπαθείας καὶ ἀγάπης; 'Αφοῦ ἀποτελεϊται έχ μεγάλης περιουσίας γνώσεων των διαφορωτάτων άντικειμένων καὶ είδων άνθρωπίνης ένεργείας, έκ τούτων δὲ προκύπτουσι ποικίλαι βουλήσεις καὶ πράξεις, οΐας ἀπαιτούσιν οἱ ὑψιστοι σκοποὶ τοῦ ἀνθοώπου: Ἡ τοιαύτη μόρφωσις θὰ καταστήση τὸν ἄνθρωπον ίκανόν και διά τὰ είδικώτερα ἐπαγγέλματα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα περιλαμδάνει το γενικόν, ή ήθικότης διότι ο τοιαύτην μόρφωσιν κεκτημένος θὰ ἐνδιαφέρηται είλικοινῶς καὶ θὰ σκέπτηται ὡρίμως περὶ τῶν ἀληθων συμφερόντων και του προορισμού του έθνους, της εύπρεπείας και τοῦ χόσμου τῆς ἐχκλησίας, τῆς προαγωγῆς τῶν γραμμάτων, τεγνῶν καὶ ἐπιστημῶν, θὰ εἶνε νοῆμον καὶ ἐνεργὸν μέλος κοινωφελῶν σωματείων, θὰ εἶνε ἔμπειρος πραγματογνώμων καὶ συνετὸς σύμβουλος τὤν άρχων, θὰ μετέγη ἐπαξίως τῆς δημοτικῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιονομίας ώς διαιτητής και ένορκος, θὰ ἀπολαύη δικαίως της έμπιστοσύνης των συμπολιτών αύτοῦ ἐκλεγόμενος μέλος τοῦ κοινοδουλίου. Η τοιαύτη μόρφωσις θὰ καταστήση αὐτὸν ἱκανόν, γινώσκων τὰς μηχανικάς, γημικάς καὶ άνθρωπίνους δυνάμεις νὰ χρησιμοποιή αὐτὰς μετ' άνωτέρας δυνάμεως του πνεύματος και της καρδίας διὰ τὸ ἐπάγγελμα αύτοῦ ἐν στενωτέρα σημασία, ἔνεκα δὲ τοῦ κοινοῦ δεσμοῦ, ὁ όποτος συνδέει πάντας τους κύκλους άνθρωπίνης γνώσεως και δεξιότητος νὰ ἐπωφελήται πᾶν ὅ,τι γρήσιμον παρέγουσιν οἱ ἄλλοι κλάδοι ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης καὶ τέχνης. Αύτη ἡ μόρφωσις θὰ ὁπλίση αὐτὸν κατά των περιπετειών της τύχης καὶ θὰ καταστήση ἰκανὸν νὰ εύρη νέον ἐπάγγελμα, ἐὰν ἐξεβλήθη τοῦ ἀρχαίου. Αὕτη θὰ ὑψώση αὐτὸν είς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἐξ οὖ ἐπίγεια ἀγαθὰ καὶ ἡ ἐπιτυχία ἐπιγείου προσπαθειας φαίνονται ώς τι τυχαΐον, ὑπεράνω τῶν ὁποίων ἴσταται ὁ ήθικός χαρακτήρ έλεύθερος καὶ ἀδούλωτος. Αύτη ἐνισχύουσα τὴν πίστιν είς την θείαν πρόνοιαν θα έμπνεύση είς αὐτὸν την πεποίθησιν ὅτι, έὰν θύελλά τις κατέρριψεν εἰς τὸ ἔδαφος τοὺς βλαστοὺς τῶν ἀγαθῶν σπερμάτων, τὰ όποτα κατέδαλεν ἐν τῆ ἐνεργεία αὐτοῦ, ἡ ζωτική αὐτων δύναμις δεν έθραύσθη, άλλα θάττον η βράδιον θα άναβλαστήσωσιν. Αυτή ή μόρφωσις θεμελιωθείσα έπὶ τῆς ἀτομικότητος τοῦ μαθητου και εποικοδομηθείσα έπι της γνώσεως της μητρικής γλώσσης, της έθνικης φιλολογίας καὶ έθνικης Ιστορίας ἀφεύκτως θὰ φέρη εἰς τελείαν ώριμότητα καὶ τὸν πολυτιμότατον τῶν καρπῶν αὐτῆς, τὴν φιλοπατρίαν. A Sessan Avol san survival areas as with an anaver X. A. Hrdisan

Νέοι συνάδελφοι,1

Σήμερον, όπότε καταλείπετε τὰ ἐδώλια τοῦ Διδασκαλείου καὶ ἀνασκαίνετε ἐπὶ τὴν ἔδραν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, εὕκαιρον μάλιστα νομίζω νὰ προσαγορεύσω ὑμᾶς καὶ διὰ συμδουλῶν προπέμψω ἀπερχομένους. Διάφορα αἰσθήματα κατέχουσι τὴν στιγμὴν ταύτην τὴν καρδίαν ἡμῶν. Χαίρομεν καὶ λυπούμεθα ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι ἀποχωριζόμενοι ὑμῶν σήμερον. ᾿Απέρχεσθε οἱ σύντροφοι ἡμῶν, οῦς πανημέριον ἐδλέπομεν καὶ προσηγορεύομεν ἀπέρχεσθε οἱ κοινωνοὶ τῶν ἐλπίδων ἡμῶν, τῶν ἰδεῶν ἡμῶν, οἱ φίλοι καὶ συνεργάται εἰς τὸ μέγα καὶ ἱερὸν τοῦ δημοδιδασκάλου ἔργον ἀπέρχεσθε οἱ τοσάκις μεθ' ἡμῶν συζητήσαντες ὅσα δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς μόρφωσιν τῶν παίδων ἀπέρχεσθε,καὶ βαθέως λυπούμεθα.

Έν νῷ δὲ πάλιν ἔχοντες, ὅτι μεταβαίνετε εἰς χώρας Ἑλληνικάς, ἵνα παιδεύσητε καὶ παιδαγωγήσητε τρυφερωτάτους παϊδας, χαίρομεν καὶ χαίρομεν ὑπερβαλλόντως. Γινώσκοντες καλῶς, ὅτι πανταχοῦ τῆς Ἑλλάτδος, ὅπου καὶ ἄν πορευθῆτε, ἐθνικὴν ἐργασίαν θὰ ἐπιτελέσητε, εἰς τὴν ἡθικήν, θρησκευτικὴν καὶ πνευματικὴν ἀφοσιούμενοι τῶν Ἐλληνοπαίτδων ἀνάπτυξιν, αἰσθανόμεθα τὴν καρδίαν ὑμῶν βαθύτατα συγκινουμέτνην. Τίς πατὴρ δὲν ἀγάλλεται βλέπων τὸν ἐνήλικα υἰόν του νέαν πητνύοντα νεοσσιὰν καὶ ἐκ νέου κέντρου ὡφιλιμον γινόμενον ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις;

Πλήρης λοιπὸν συγκινήσεως καὶ ἱερὰ ἡ στιγμὴ αὕτη. ᾿Αποτίθεσθε τὸ τριβώνιον τοῦ σπουδαστοῦ καὶ ἐνδύεσθε τὸν μανδύαν τοῦ δημοσίου λειτουργοῦ. Μέχρι χθὲς ἐμανθάνετε ἐν τῷ δημοσίφ τούτφ ἱδρύματι, προασκούμενοι καὶ προαλειφόμενοι εἰς τὸ μέγα καὶ ἱερὸν ὑμῶν ἔργον ἀπὸ τῆς σήμερον ὅμως θὰ διδάσκητε ἄλλους. Τὸ μέγα δὲ τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀποδύεσθε σήμερον, δὲν προῆλθεν ἐκ χειροτονίας, ἢ ἀτνακηρύξεως, ἢ κυδερνητικοῦ δωρισμοῦ προέρχεται ἐκ μακρᾶς μαθητείας, πόνων πολλῶν καὶ συνεχῶν,καὶ μελέτης διαρκοῦς εἶνε καρπὸς ῶριμος, παραχθεὶς ἐκ δένδρου καλῶς γεωργηθέντος, ὄν ἡ ὑγρασία, ἡ ἀροξία, ἡ δρόσος, ὁ ἀὴρ καὶ τὸ θάλπος τοῦ ἡλίου ἐγέννησαν, ηὕξησαν καὶ ὡρίμασαν.

Εἶπον, ὅτι τὸ ἔργον ἡμῶν εἶνε μέγα καὶ ἱερόν τοῦτο διὰ βραχέων

νὰ δηλώσω προτίθεμαι. Ἡ ἀξία οἱουδήποτε ἔργου γινώσκεται ἐκ τοῦ σκοποῦ, ὅν προτίθεται κατὰ ταῦτα λοιπόν τὸ ἔργον τοῦ δημοδιδασκάλου ἔχει τὸν μέγιστον σκοπόν δὲν εἶνε τοῦτο βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα, δὲν ἀφορὰ εἰς τὴν ὡφέλειαν τοῦ ἐπαγγελομένου αὐτό, ἀλλ' εἰς τὴν ὡφέλειαν τῶν ἄλλων,οὐχὶ εἰς τὸ ἀτομικόν,ἀλλ'εἰς τὸ δημόσιον συμφέρον. Καὶ πραγματικῶς,τί ἄλλο συντείνει μᾶλλον εἰς τὸ δημόσιον ἀγαθόν, ἢ τὸ ἔργον τὸ περὶ τὴν ἀγωγὴν καὶ ἀνατροφὴν τῆς νεότητος ἀσχολούμενον; Ἐσμὲν ἐντεταλμένοι νὰ διαπαιδαγωγήσωμεν τοὺς πατδας τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἤτοι νὰ μορφώσωμεν νέαν γενεὰν ἰκανὴν οὐ μόνον νὰ διατηρήσῃ τὸ παρὸν, ἀλλὰ καὶ νὰ βελτιώσῃ καὶ προσαγάγῃ τὸ μέλλον τῆς πατρίδος.

Βεδαίως ὑμεῖς ἐστε οἱ λαμπτῆρες καὶ δαδοῦχοι τῆς παιδείας, ἀφ' ὡν οἱ νεώτεροι θ' ἀνάψωσι τὰς ἑαυτῶν λαμπάδας. Πρόκειται τὸ ἀμόρφωτον καὶ ἀπαιδαγώγητον τῶν παίδων πνεῦμα ὑμεῖς μάλιστα νὰ μορφώσητε καὶ παιδαγωγήσητε, ἑλκύοντες αὐτὸ καὶ ἀφομοιοῦντες πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἡμῶν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἡθικὴν μόρφωσιν. Οἱ λόγοι ὑμῶν, αἱ πράξεις, αἱ ὁδηγίαι, αἱ συμβουλαί, τὸ παράδειγμα, ὁ ἡθικὸς ὑμῶν χαρακτήρ, εἶνε ὑποστηρίγματα καὶ χάρακες, μέλλουσαι βεβαίως νὰ στηρίξωσι τὸ τρυφερὸν στέλεχος νέων βλαστημάτων καὶ καταστήσωσιν αὐτὰ εὐθυφερῆ καὶ ἀστραβῆ.

Έὰν ἡ ἀγωγὴ εἶνε ἐπίδρασις τῶν ἐνηλίκων ἐπὶ τοὺς ἀνηλίκους γινομένη κατά τι σχέδιον, ἵνα δι' αὐτῆς δοθῆ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν
παίδων αὐτοτελὴς μορφὴ ἀνάλογος πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτῶν, ὡς
μελῶν τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου, ἔπεται, ὅτι
οἱοι ὑμεῖς, τοιοῦτοι καὶ οἱ παῖδες, οὺς θὰ διδάξητε καὶ παιδαγωγήσητε. Ὑμεῖς, ὧ νέοι συνάδελφοι, ἐστὰ κεκλημένοι νὰ καταδάλητε
τὰς βάσεις, ἐφ' ὧν θὰ στηριχθῆ ἡ ἐπὶ τὸ τελειότερον ἐν τῷ μέλλοντι
διαπαιδαγώγησις τῶν Ἑλλήνων πρὸς σώφρονα καὶ καρτερικὸν πολιτικὸν καὶ ἐθνικὸν βίον.

Τοῦ διδασκάλου δὲ τὸ ὑψηλὸν ἔργον δύναται νὰ κριθῆ καὶ ἐκ τῆς πολυτίμου παρακαταθήκης, ἢν οἱ γονεῖς καὶ ἡ πατρὶς ἐμπιστεύονται ἀὐτῷ. Τί ἀλλο ἔχουσιν οἱ γονεῖς πολυτιμότερον τῶν τέκνων αὐτῷν; Περὶ τίνος δ' ἄλλου φροντίζουσιν οὐτοι, ἢ περὶ τῆς εὐτυχίας τῶν τέκνων των; Πόθεν δ' αὕτη ἐξαρτᾶται, ἢ ἐκ τῆς θρησκευτικῆς καὶ πνευματικῆς τούτων διαμορφώσεως; Οἱ γονεῖς ἐπιθυμοῦσιν ὁλοψύχως νὰ καταλίπωσι κληρονομίαν τοῖς παισὶν αὐτῶν πνευματικὰ μάλιστα

Ἡ προσλαλιὰ αθτη ἀπηγγέλθη ὁπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου κ. Μ. Βρατσάνου ἐν τῆ κατὰ τὸν Ἰούλιον γενομένη διανομῆ τῶν πτυχίων.

άγαθὰ καὶ πρὸς ἀπόκτησιν τούτων διδασκάλοις ἐμπιστεύονται αὐτοὺς ἀπὸ τῆς τρυφερωτάτης ἡλικίας. Ἱνα καταστῶσί ποτε οἱ πατδες ἡθικοὶ καὶ πεπαιδευμένοι, ὁ μὲν πατὴρ νυχθήμερον ἐργάζεται καὶ ὑπὸ τοῦ βάρους τῆς ἐργασίας καταπονεῖται, ἡ δὲ μήτηρ ἀπείρους ὑπομένει πόνους καὶ κακουχίας. Ταύτην δὲ τὴν πολυτιμοτάτην παρακαταθήτην τοῖς διδασκάλοις ἐμπιστεύονται οὑτοι καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀπεκδέχονται τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν καὶ ἐλπίδων.

'Αλλά και ή πατρίς έκ των παίδων τούτων, των έμπιστευθησομένων ύμιν, ὧ νέοι δημοδιδάσκαλοι, ἀναμένει τὴν ἐκπλήρωσιν πολυτιμοτάτων προσδοκιών καὶ ἐλπίδων. Ἐκ τῆς μορφώσεως νέας γενεάς, γενναίας, σώφρονος, δικαίας, φίλης τοῦ καθήκοντος καὶ προστάτιδος της εύνομίας, της τάξεως και της έλευθερίας, άναμένει ή πατρις ήμέρας εὐτυγεῖς καὶ ἐνδόξους. Ἐὰν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύγων οἱ παῖδες ἀσκήσωσι τὸ σῶμα αὐτῶν καὶ τὴν ψυγὴν οὕτως, ὥστε ἡδέως νὰ ὑπομένωσι τούς πόνους καὶ στέργωσι τὴν τιμὴν καὶ δόζαν, ἡ πατρὶς ευρήσει ἐν αὐτοῖς ἀτρομήτους ὑπερασπιστάς, προθύμως τὸ αξμα αὐτῶν χέοντας έν τοϊς πεδίοις των μαγων. Έαν οι παΐδες έν τοῖς βάθροις τοῦ σχολείου άγαπήσωσι την έργασίαν, προσλάδωσι δε ώφελίμους γνώσεις καί άσκηθωσιν είς τὸ ὀρθως κρίνειν και αὐτενεργεῖν, θὰ ἀποδωσι τῆς ἡλιτ κίας προϊούσης άγαθοί γεωργοί, άτρόμητοι ναῦται, ἔμπειροι τεχνῖται, άληθεῖς ἐπιστήμονες καὶ θὰ προαγάγωσι τὸ κοινὸν ἀγαθόν. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ ἀγαθά, ἐφ' ὧν στηρίζεται τό τε παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς πατρίδος, εν ταϊς γερσίν ύμων των δημοδιδασκάλων κεϊται. Ύμεϊς θέλετε σπείρει τὰ σπέρματα, ἀφ' ὧν ἄφθονοι καὶ καλοὶ θὰ παραχθῶσι καρποί! Έκ των παίδων, ους θὰ παιδεύσητε, θὰ ἀναφανώσιν οἱ μέλλοντες μετά πάροδον ολίγων έτων να διοικήσωσι την πατρίδα, προμαχούντες ύπερ των πολιτικών καὶ ἀνθρωπίνων δικαίων. Τίς οἶδεν, ἄν μπ κρύπτηται μεταξύ των παίδων, ους θὰ μορφώσητε, ὁ μέγας ἐκεῖνος άνήρ, ὁ όποτος θὰ πραγματώση όσα οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπεθύμησαν, άλλὰ δὲν ήδυνήθησαν, τουτέστι τὴν ἀπελευθέρωσιν πάσης έλληνικής χώρας καὶ τὴν ἐνότητα καὶ πολιτικὴν σύνταξιν τῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν της δουλείας εύρισκομένων άδελφων!

'Αφ' οὐ λοιπὸν οἱ γονεῖς καὶ ἡ πατρὶς τοιαύτην ἐμπιστεύονται ὑμῖν παρακαταθήκην καὶ τὴν πραγμάτωσιν σπουδαίων καὶ ὑψηλῶν ἐλπίδων ἀπεκδέχωνται παρ' ὑμῶν, μέγα τῷ ὄντι καὶ ἰερὸν είνε τὸ ἔργον
ὑμῶν, ὅπερ ἤδη ἀναδέχεσθε.

Φέρε δὲ νῦν ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων, πῶς ἔχετε ὑμεῖς μορφωθῆ πρὸς τοῦτο τὸ ἔργον καὶ πῶς θέλετε δυνηθῆ νὰ ἐκπληρώσητε καλῶς τὰ σπουδαῖα ταῦτα καθήκοντα.

"Έχετε συνέλθει, ὧ νέοι δημοδιδάσκαλοι, πανταχόθεν της Έλλάδος, ἵνα ἐν διδασκαλείω, ἰδρυθέντι κατὰ τὰς σήμερον ἐν Εὐρώπη ἀπαιτήσεις της ἐπιστήμης, παιδευθητε ἐκεῖνα τὰ μαθήματα καὶ ἀσκηθητε ἐκείνας τὰς διδακτικὰς μεθόδους, ὅσαι διὰ πολλοῦ δοκιμασθεῖσαι χρόνου θεωροῦνται συντελεστικαὶ πρὸς τελειοτέραν τῶν διδασκάλων μόρφωσιν.

Έχετε διδαγθή ένταϊθα πάσας έκείνας τὰς γνώσεις, ὅσαι μεταδιδόμεναι εἰς τὴν άπαλὴν ἡλικίαν δύνανται νὰ μορφώσωσιν αὐτὴν ἡθικῶς καὶ θρησκευτικῶς, καὶ βοηθήσωσιν ἐν τῷ πρακτικῷ βίφ. Τριετίαν διανύσαντες έντατθα, έχετε διδαχθή, πως είνε δυνατόν να διαπλασθή θεωρητικώς καὶ πρακτικώς ή ζύμη, ήτις δύναται νὰ ζυμώση τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν παίδων. "Εχετε ἰδεῖ, ὅτι δὲν εἶνε τὰ πολλά μαθήματα, άλλ' ό τρόπος καὶ ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας, ἡτις μάλιστα άναπτύσσει τὸν νοῦν. "Έχετε ίδεῖ, ὅτι οὐ μόνον αἱ συμθουλαὶ καὶ ἡθικαὶ ὁμιλίαι καὶ αὶ πολλαὶ θρησκευτικαὶ γνώσεις, ἀλλ' ἡ άληθής εὐσέβεια καὶ τὸ καλὸν παράδειγμα στηρίζουσι πρὸ πάντων τὸ ἦθος καὶ μορφοῦσι τὴν καρδίαν. "Αν ἡ μέθοδος όδηγῆ ἡμᾶς νὰ βαδίζωμεν ἀσφαλῶς εἰς τὸν σκοπόν, τότε αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶνε, ἢ κλίμαξ σύμφωνος πρός τὸν φυσικόν νόμον τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύξεως. "Εχετε λοιπόν μάθει ἐνταϊθα διὰ τῶν νεωτέρων διδακτικῶν μεθόδων νὰ φιλοσοφήτε, ήτοι νὰ έξετάζητε τὸν παϊδα ψυχολογικῶς καὶ νὰ διδάσκητε αὐτὸν ἀκολουθοῦντες τοὺς ἀναλλοιώτους νόμους τῆς φύσεως, ἡτις ώς όδηγος άρίστη δειχνύει ήμεν την εύθεταν και όμαλην όδον την φέρουσαν βαθμιαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας καὶ τὴν μόρφωσιν της βουλήσεως. "Έχετε μάθει ένταῦθα, ὅτι, ἵνα ἐπιτύχητε της ἀνατροφής και παιδεύσεως των παίδων, δεν πρέπει να λαμδάνητε ώς άφετηρίαν ύμας αὐτούς, άλλὰ τὴν σχέψιν καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν παίδων, όδηγούντες αὐτοὺς τρόπον τινὰ ἐκ τῆς χειρὸς καὶ τὸ βῆμα ὑμῶν πρὸς τὸ ἐκείνων κανονίζοντες. "Εχετε τέλος πάντων μάθει ἐνταῦθα, ὅτι πρέπει νὰ ἀναπτύσσητε τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ παιδός διὰ τῆς άσκήσεως, εθίζοντες αὐτὸν νὰ ἀναβαίνη βαθμιαίως εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ άληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος. Είμι δὲ βέβαιος, ὅτι κατέστητε ίκανοι νὰ διακρίνητε πλέον τὰ διά-

φορα είδη της διδασκαλίας, διότι ἐπὶ μακρὸν γρόνον ήσκήθητε πρὸς τοῦτο ἐνταῦθα. Ένεκα λοιπὸν τῆς ἀσκήσεως ἐν τοῖς μαθήμασι, τοῖς έν τη διδακτική ἐπικρατεία τοῦ δημοτικοῦ σγολείου περιλαμβανομένοις, έγετε διδαγθή, πως να αποφεύγητε τὸν μεμπτὸν ἐκεῖνον τρόπον της διδασχαλίας, όστις ένθεν μεν ἀποχοιμίζει τὰς πνευματικάς δυνάμεις του παιδός άντι νά τας άναπτύσση, ένθεν δε άποξηραίνει την καρδίαν, άντι νά την έξευγενίζη. "Έγετε μάθει, πῶς νὰ ἀποφεύγητε τὸν ψιττακισμόν τὸν καθιστάντα ἀδρανῆ τὸν νοῦν τῶν παίδων καὶ ἀπεργαζόμενον μηγανήν τὸ ζῶν καὶ κινούμενον πνεῦμα αὐτῶν. Ἡ στοιγειώδης έκπαίδευσις σήμερον οὐδέν ἄλλο είνε, ἢ ἐφαρμογὴ τῆς φιλοσοφίας εν τη καθόλου άντιλήψει των πνευματικών δυνάμεων του παιδός ούδεν δηλαδή πλέον εν τη δημοτική εκπαιδεύσει άνευ λόγου καί μή δεδοχιμασμένον ύπο της πείρας. Ἡ στοιγειώδης ἐκπαίδευσις προτίθεται σήμερον ἀντιθέτως πρὸς προγενεστέρους χρόνους νὰ χορηγή εἰς την χαρδίαν καὶ εἰς τὸν νοῦν την ἀληθη ἐλευθερίαν, ἡτις εἶνε ἀναγκαία πρός ἔλλογον διακανόνισιν πάντων τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων του πολίτου. Ἡ άληθης δημοτική παίδευσις θέλει μορφώσει ἐν τῷ παιδί ἀνεξάρτητον χαρακτήρα, ΐνα ούτος παρατηρή καὶ κρίνη ἀφ' έαυτού, και μή ἀπορροφάται ύπὸ τοῦ κομματισμού, τῆς δημαγωγίας καὶ τῆς ῥαδιουργίας. Ἡ τοιαύτη παίδευσις καθίστησι τὸν παϊδα δημιουργόν των γνώσεών του, παρέχει αὐτῷ εὐκολίαν εἰς τὸ μανθάνειν καὶ παρασκευάζειν εύγενεῖς κλίσεις. Ὁ παῖς ὁ τοιαύτας βάσεις καταδαλών, εὐκόλως ἔπειτα καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον θέλει παιδαγωγεῖ αὐτὸς ἑαυτόν. Ἡ τοιαύτη τέλος πάντων ἐκπαίδευσις, ἢν ὁ παῖς κτᾶται διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων, ἀπαλλάττει αὐτὸν ἀπὸ τῆς τυραννίας των έν χρήσει δοξασιων, ἀπὸ τῆς προλήψεως, ἢν παρελθούσαι γενεαὶ ἀμαθείας ἕνεκα κατέλιπον ἡμῖν, καὶ ἀπὸ ὁλεθοίου καὶ ἐπικινδύνου πλάνης.

Τοιαύτας δὲ ἰδιότητας καὶ γνώσεις ἐνταῦθα προσλαβόντες, πορεύθητε ἤδη, ὅπου ἡ Κυβέρνησις θὰ ἀποστείλη ὑμᾶς, ἵνα τὰς ἐφαρμώσητε. "Οπου ἡ Κυβέρνησις, εἶπον, σᾶς ἀποστείλη ναί! γινώσκει αὕτη ἀκριβῶς, ποῦ ἔκαστος εἶνε χρήσιμος ὁ δημοδιδάσκαλος ὁφείλει νὰ ὑπακούη, νὰ μὴ μεμψιμοιρῆ, νὰ μὴ καταδέχηται ἐλεύθερος αὐτὸς ὧν, νὰ γίνηται δοῦλος πολιτικῶν συμφερόντων, ἵνα κατορθώση τοῦ ποθουμένου. Ὁ δημοδιδάσκαλος ὁ γινόμενος ὅργανον τοῦ δημάρχου, τοῦ βουλευτοῦ, τοῦ ἰσχυροῦ, στερεῖται τῆς ἐλευθερίας του καὶ δὲν δύναται

άμερολήπτως νὰ ἐκτελῆ τὰ σπουδαῖα αὐτοῦ καθήκοντα. Ὁ καλὸς καὶ πεπαιδευμένος δημοδιδάσκαλος δύναται νὰ ἀναδειχθῆ καὶ τιμηθῆ διδάσκων καὶ ἐν τῷ ἐλαχίστῳ τοῦ κράτους χωρίῳ. Ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διδάσκαλος μόνοι οὖτοι ἐκ τῶν δημοσίων λειτουργῶν δὲν πρέπει νὰ ἐκλέγωσι τὸ ποίμνιον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ποιμαίνωσι καὶ διδάσκωσιν.

Έν τῷ διδασκαλικῷ δ' ἔργῳ ὑμῶν, ὧ δημοδιδάσκαλοι, δὲν θὰ εὕρητε ἀνθόστρωτον τὴν ὁδόν· θ' ἀπαντήσητε ἀκάνθας, ἀνωμαλίας, καὶ δυσχερείας· τοιαύτη εἶνε ἡ μοῖρα τῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ ἐργαζομένων.

Προσέξατε πάντα ταῦτα εὐθαρσῶς καὶ ἀγογγύστως νὰ ὑπομένητε. «Ἐν τῷ κόσμφ θλίψεις ἔξετε», εἶπεν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἀποστόλους.

Μή βλέπετε μήτε πρὸς δεξιὰ μήτε πρὸς ἀριστερά, διότι θὰ ἀπογοητευθητε ταχέως καὶ θὰ ἀποτύχητε. Πολλαχοῦ τῶν ἐπαρχιῶν, ὅπου θὰ μεταδητε, δὲν θὰ εὕρητε κτίρια σχολείων κατάλληλα, οὕτε βάθρα, οὕτε διδακτικὰ ὅργανα καὶ σκεύη. Πολλαχοῦ ἡ στέγη αὐτῶν διαρρεῖ, τὸ σανίδωμα ὑποχωρεῖ εἰς τοὺς πόδας, οἱ ἄνεμοι δὲ καὶ ἡ βροχὴ ὡς ἐν ἐλευθέρω πεδίω συναγωνίζονται. Μὴ πτοήθητε, μηδὲ ἀποκάμητε. Ζητήσατε, κρούσατε, παρακαλέσατε, ἰκετεύσατε τοὺς πάντας, μικροὺς καὶ μεγάλους, ἀλλὰ μὴ αὐθαδῶς καὶ ἐριστικῶς καὶ ἀντιπαιδαγωγικῶς συμπεριφέρεσθε. Διὰ καλῆς συμπεριφορᾶς θέλετε κατορθώσει πλείονα, ἢ διὰ της ἀπαιτήσεως καὶ τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης. Ἔχετε ἀποστολὴν οὐ μόνον νὰ μορφώσητε παῖδας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμπνεύσητε εἰς τοὺς δημοτικοὺς ἄρχοντας ζῆλον ὑπὲρ τῶν σχολείων καὶ εἰς τοὺς γονεῖς νὰ ἐνδιαφέρωνται ὑπὲρ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ σχολείου τοῦ χωρίου των.

Τοιαύτη πρέπει νὰ εἰνε ἡ διαγωγὴ ὑμῶν καὶ συμπεριφορά ἀποτείνεσθε δὲ εἰγενῶς πρὸς τὴν Σεδαστὴν Κυδέρνησιν τῆς χώρας καὶ ζητεῖτε παρ' αὐτῆς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ σχολείου σας. Εὐτυχῶς προϊσταται τοῦ 'Υπουργείου τῆς 'Εκπαιδεύσεως ¹ ἀνὴρ τὸν βίον αὐτοῦ ἀφοσιώσας ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ. Γινώσκει οὐτος τὰς ἀνάγκας ὑμῶν καὶ πρόθυμος ἐκ τῶν ἐνόντων φροντίζει ὑπὲρ αὐτῶν. Νομοθετήματα δὲ εἶνε παρεσκευασμένα ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἀναμένοντα τὴν κύρωσιν τῆς Βουλῆς, ἵνα συνδράμωσιν ὑμᾶς εἰς τὸ μέγα καὶ ἰερὸν ἕργον, ὅπερ ἀνεδέγθητε.

1. 'Ο Κ. Κ. Λομ6άρδος ήδη Υπουργός ἐπὶ των Ἐσωτεριχών.

Εὐχόμενος ἵνα φανῆτε ἄξιοι τῶν προσδοκιῶν τῆς πατρίδος, χαιρετίζω ὑμᾶς σήμερον ἀπερχομένους. Χαίρετε, νέοι συνάδελφοι, καὶ ἐργάζεσθε ὑπὲρ τῶν παίδων τῆς φίλης 'Ελλάδος.

ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

(συνέχ. ὶδὲ φυλλ. δ' σελ. 184)

Πραγματογραφία.

2. To Pagolior.

- 1. Στάδιον. Ποῦ αὐξάνουσι (γίνονται) τὰ φασόλια; Εἰς τοὺς κήπους, εἰς τὰ χωράφια. Πῶς εὑρέθησαν τὰ φασόλια εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τὰ χωράφια; Πῶς ἐφυτεύσαμεν τὰ φασόλια τὴν ἄνοιξιν; 'Ρά-βδοι εἰς τὰς φασολέας τῶν κήπων. Διατί στηρίζομεν τὰς φασολέας ἐπάνω ῥάβδων; Φύλλα τῶν φασολίων (πράσινα: ἀλλ' ὀλίγον ὀξύτερα). "Ανθη (ἔχουσι τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ (χυανοῦν), λευκά, κόκκινα (ἐρυθρόν), ὡς ἡ πεταλούδα. (ψυχή). Φασολέαι μικραὶ καὶ φουντωταὶ (θαμνώδεις).—εἶνε μικραί, ὄχι ὑψηλότεραι τῆς λιναριᾶς, δὲν στηρίζονται ἐπὶ ῥάβδων.
- 2. Στάδιον. α) Τὰ φασόλια εἶνε τυλιγμένα ἐντὸς πρασίνης μακρᾶς σποροθήκης (φλοῦδα) (λοδός). Εἰς πᾶσαν σποροθήκην εὑρίσκονται δύο ἢ τρία φασόλια. Αἱ σποροθήκαι εἶνε τὰ σποιτάκια ἢ τὰ κρεββατάκια τῶν φασολίων. Ἐκεῖ εὑρίσκονται ἀσφαλῆ καὶ ζεστὰ καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ ἀπὸ τὴν ζέστην τοῦ ἡλίου. Αἱ σποροθήκαι εἶνε μακραὶ ὡς ἡ χεὶρ τοῦ παιδίου, εἰς τὴν πλευρὰν ἔχουσι μίαν ραφήν, εἰς τὸ ἐμπροσθινὸν μέρος τελειώνουσιν εἰς ὀξύ, καὶ εἰς τὸ ὁπισθινὸν ἔχουσιν ἐν μικρὸν κοτσάνι (μίσχος). Χρῶμα τῶν φασολίων τῶν μὲν μικρῶν (Σμυρνιὰ) εἶνε ἀσπροκίτρινα, τὰ μεγάλα ἄσπρα ἢ παρδαλά, πλουμιστὰ (ποικίλος). Μέγεθος τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν φασολίων. Ὁ φλοιός. Ὁ κόκκος. Σχῆμα. ('Ομοιάζει πρὸς νεφρὸν μικροῦ ἀρνίου).
- β). Χρησιμότης: Τὰ λευκὰ φασόλια ἐξάγονται ἀπὸ τῶν σποροθηκῶν καὶ δράζονται. Τὰ μικρὰ κόπτονται ὅταν ἦνε πράσινα καὶ τρυφερὰ καὶ βράζονται. Εηραινόμενα φυλάττονται, καὶ φυτεύονται πάλιν εἰς

τούς χήπους, ΐνα καὶ πάλιν φυτρώσωσι καὶ γείνωσι νέα πάλιν φασόλια.

- 3. Στάδιον. α). Παραβάλετε τὸ φασόλιον μὲ τὸ πιζέλι (πλατέα καὶ μεγάλα φασόλια, ζαχαρένια πιζέλια, ἄνθη ὅμοιὰ πρὸς πεταλούδας σποροθήκαι Τὰ φασόλια εἶνε μακρὰ καὶ παρδαλά, τὰ πιζέλια στρογγυλά, κίτρινα καὶ μικρότερα). Ἡξεύρετε καὶ ἄλλα φυτά, τὰ ὁποῖα παράγουσι σποροθήκας; β). Τὸ φασόλιον εὐρίσκεται ἐντὸς σποροθήκης, τὸ βελανίδι ἐντὸς θήκης ὁμοιαζούσης πρὸς δακτυλήθραν, τὸ λίνον, τὸ κάστανον, τὸ καούδι κτλ.
- 4. Στάδιοτ. 1). Τὰ φασόλια ἔχουσιν ἄνθη ὅμοια πρὸς πεταλούδας.
  2). Τὰ φύλλα εἶνε ὡοειδῆ καὶ ἔχουσιν εἰς τὸ ἔμπροσθινὸν μέρος ἀκίδα (ἀγκίδα). 3). Τὰ φασόλια αὐξάνουσιν ἐντὸς σποροθηκῶν. 4). Αἱ σποροθηκαι εἶνε δίφυλλοι. 5). Τὰ φασόλια γρησιμεύουσι πρὸς τροφήν.
- 5. Στάδιον. α). 'Απαριθμήσατε εἰς τὰ παιδία καρποὺς γνωστοὺς αὐξάνοντας ἐντὸς σποροθηκῶν. β). 'Απαριθμήσατε φυτὰ ἔχοντα ἄνθη ὅμοια πρὸς πεταλούδας. γ). Συγκεφαλαίωσις πάντων, ὅσα οἱ παῖδες
  γνωρίζουσι περὶ φασολίου ἀπὸ τῆς φυτεύσεως αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν μέχρι
  τοῦ θερισμοῦ του. δ). Τί εἶδος φασολίου ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνεταξείδευσε μὲ τὸ κάρδουνον καὶ τὸ ἄχυρον; Εὐρίσκετο αὐτὸ ἐντὸς τῆς
  σποροθήκης, ἢ ὅγι;

Παροιμίαι. «Φασουλάκι φασουλάκι γεμίζει το σακκουλάκι».

Ίχνο γράφη σις. Ζωγραφίσατε πιζέλια, φασόλια, σποροθήχας φασολίων.
('Ακολουθεί).

М. В.

ΜΑΘΗΜΑ ΕΚΘΕΣΕΩΣ

οπο εκτιστέρους τάξεσε του Σχολείου).

Tò δένδρον.

Τὸ προκείμενον μάθημα ἐκθέσεως ἔπεμψεν ἡμῖν ὁ ἐν Γαλαζίω συνδρομητὴς τοῦ περιοδικοῦ κ. Σπ. Μιχαηλίδης λαδών αὐτό, ὡς σημειοῦται, ἐκ τοῦ Kehr. "Αν καὶ ὁ Kehr δὲν ἀνήκει εἰς τὴν τοῦ Ἑρδάρτου σχολήν, ἡς τὰς ἀρχάς, ὡς προανηγγείλαμεν, προτιθέμεθα ἡμεῖς
διὰ τοῦ περιοδικοῦ τούτου νὰ διαδώσωμεν παρὰ τοῖς ἡμετέροις διδασκάλοις, εἶναι ὅμως εἰς τῶν εὐφυεστάτων καὶ πρακτικωτάτων ἐν Γερμανία παιδαγωγῶν. Οἱ τοιοῦτοι δὲ παιδαγωγοί, καὶ ὅταν λόγω πολεμῶσι τὴν σχολὴν τοῦ Ἑρδάρτου καὶ οἴωνται ὅτι ἐξέρχωνται νικη-

ταὶ τοῦ ἀγῶνος, ἔργῳ ὅμως ἡττῶνται, διότι μελετῶντες τὰ συγγράμματα τῆς σχολῆς ταύτης, ἵνα καταπολεμήσωσιν αὐτά, ἀνεπαισθήτως εἰσάγουσιν ἐν ἑαυτοῖς ὥσπερ ξένην τινὰ φρουρὰν τὰς ὑγιεῖς ἑρδαρτικὰς ἰδέας καὶ ἀφομοιοῦνται πρὸς ταύτας βαθμηδόν. Διὰ τοῦτο δημοσιεύοντες τὸ μάθημα τοῦτο δὲν ἐκτρεπόμεθα πολὺ τοῦ ἡμετέρου προγράμματος, ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἄλλως νὰ ἐνθαρρύνωμεν καὶ τοὺς περὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἀσχολουμένους καὶ νὰ ὑπεκκαύσωμεν ἔτι μάλλον τὸν πρὸς ταύτην ζῆλον αὐτῶν, πεποιθότες ὅτι ὁ ἐνδελεχῶς καταγινόμενος εἰς τι θὰ προσεγγίζη ἀεὶ εἰς τὸ ἀληθέστερον καὶ ὀρθότερον. Κρίνομεν ὅμως ἀναγκαῖον νὰ προτάξωμεν ὀλίγας λέξεις πεοὶ τῶν ἐκθέσεων.

Κατά τὸν Rein, ὅστις ἐν τοῖς πλείστοις χρησιμεύει ἡμῖν ὡς ὁδηγός, ή ἀνάγνωσις καὶ ή πραγματική διδασκαλία εἶναι τὰ ἀνεξάντλητα μεταλλεΐα του πολυτιμοτάτου ύλικου διὰ τὰς γραφικάς ἀσκήσεις, πρός δ ούδὲ πόρρωθεν δύνανται νὰ παραβληθώσιν αὶ ἐπίτηδες πρός τὸν σχοπὸν τοῦτον τῶν ἀσχήσεων κατασχευαζόμεναι ὑποθέσεις μετὰ τοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀδιαφόρου περιεγομένου αὐτῶν. Αὖται στεροῦνται παντός βαθυτέρου θεμελίου έν τῶ κύκλω τῶν νοημάτων τῶν παίδων ούδεμίαν αύται εύρίσκουσιν ήγω έν τω πνεύματι του μαθητού. διὸ δέν δυνάμεθα νὰ περιμένωμεν ζωηρόν ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ πρὸς αὐτάς. Καὶ όμως ἡ ἐπιτυγία τῶν ἐγγράφων ἐκθέσεων εἶναι δυνατή μόνον, ἐὰν δύο τινὰ ἐν ταύτη συνεργῶσιν, ἐὰν δηλ. ὁ μαθητής εἶναι ἐντελῶς κάτογος της ὑποθέσεως καὶ ἐὰν ἔχη πληρες ἐνδιαφέρον εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Οι μαθηταί πρέπει να αισθάνωνται μίαν ἐσωτερικὴν ἀνάγκην νὰ έκφέρωσι γλωσσικώς έκεῖνο, ὅπερ σαφώς καὶ ὡρισμένως γινώσκουσι καὶ ύπερ οδ θερμαίνονται. Τοῦτο ὅμως εἶναι δυνατόν μόνον ἐπὶ τοιούτων ύποθέσεων, εἰς ἄς διαρχῶς ἀσγολούμενοι ἐπὶ μαχρὸν γρόνον ἦσαν ἐντελώς ἀφωσιωμένοι, διότι μόνον διὰ τοιαύτης ἐνασγολήσεως εἴς τινα κύκλον νοημάτων γεννώνται μέν σαφεῖς ἔννοιαι, συνάπτονται δὲ τὰ καθ' έκαστα νοήματα είς στερεως διατεταγμένας σειράς καὶ συγχωνεύσεις και άποκτωσιν οι μαθηταί την ικανότητα έντὸς δλοκλήρων κύκλων παραστάσεων ἀπὸ παντὸς οἱουδήποτε μέλους ὁρμώμενοι ν' ἀναπλάττωσι πάντα τὰ λοιπά.

Θέλω νὰ ἴδω, ἀγαπητοί μοι παῖδες, ἐὰν δύνασθε νὰ περιγράψητε ἐν δένδρον. Τί θέλω νὰ ἴδω; — "Οταν θὰ σᾶς εἴπω π. χ. ὅτι θέλω νὰ περιγράψητε τὴν γαλῆν, ποίας ἐρωτήσεις θὰ κάμητε; — (μαθηταί). Τί εἶναι γαλῆ; εἰς ποίαν τάζιν τῶν ζώων ἀνήκει; κτλ.

Γνωρίζετε λοιπὸν τί εἶναι τὸ δένδρον ;— Τὸ δένδρον δὲν εἶναι οὔτε ζῷον, οὔτε πτηνόν. Τὸ δένδρον εἶναι φυτόν. Ἐπαναλάβετε καὶ σεῖς τοῦτο! ὅλοι! — Εἰς μόνος. — Τί εἴπατε; — γράψατε λοιπὸν τώρα ταύτην τὴν πρότασιν εἰς τὸ ἀβάκιόν σας:

Ποτα καλούνται φυτά; — ὀνόμασον σὐ τινὰ φυτά; — Ἡ ροδή καὶ τὸ τον εἶναι ἐπίσης φυτά. Διατί; — ἀλλὰ δὲν ὀνομάζονται δένδρα. Πόθεν λοιπὸν διακρίνομεν τὰ δένδρα ἀπὸ τὸ τον καὶ τὴν ροδήν; — Τὸ δέτδρον ἔχει μέγαν καὶ ξύλινον κορμόν. Συνδέσατε ταύτην τὴν πρότασιν μὲ τὴν ἀνωτέρω! γνωρίζετε πῶς; —τί ἐγράψατε; —Λοιπὸν γράψατε κατωτέρω μὲ μέγαν καὶ ξύλινον κορμόν ἀνάγνωθι σύ! θέσατε τελείαν. (ὁ διδ. ποιεῖ λόγον περὶ τελείας).

Έκ πόσων μερών σύγκειται τὸ δένδρον; — Ὁ κορμὸς λοιπὸν εἶναι ἔν μέρος τοῦ δένδρου. Τίς δύναται νὰ ὀνομάση καὶ ἄλλα μέρη τοῦ δένδρου; — Μὲ τὸ κάτω τέρμα τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου συνέχονται αὶ ῥίζαι εἰς τί χρησιμεύουσιν; ἐπανάλαβε σὸ τώρα ὅσα εἴπομεν! (δεικνύει, ἢ ἀποτείνεται ὁ διδ. πρός τινα μαθητήν). — Τὸ δένδρον σύγκειται ἐκ τριῶν μερῶν, ἐκ τῶν ῥιζῶν, τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων. Δὶ ῥίζαι μεταδίδουσιν εἰς τὸ δένδρον τὴν τροφὴν καὶ τὸ κρατοῦσι στερεῶς. Γράψατε!

'Ανωτέρω εἴπομεν ὅτι οἱ κλάδοι εἴναι ἕτερον μέρος τοῦ δένδρου. Μὲ ποῖον τέρμα τοῦ κορμοῦ συνέχονται οἱ κλάδοι; — Τί εὐρίσκονται ἐπὶ τῶν κλάδων; — Τίς δύναται καὶ ταῦτα μὲ ὀλίγας λέξεις νὰ τὰ εἴπη; λέγε σύ! Μὲ τὸ ἄτω τέρμα τοῦ κορμοῦ τοῦ δέτδρου συτέχονται οἱ κλάδοι μὲ τοὺς κλάδους δὲ οἱ κλῶτες γράψατε λοιπόν!

Τί ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῶν κλώνων; — τὰ φύλλα ἔχει καὶ ἡ πεύκη φύλλα πλατέα; — Λοιπὸν δὲν ἔχουσιν ὅλα τὰ δένδρα πλατέα φύλλα, ἀλλὰ μόνον τινά. Πῶς ὀνομάζονται τὰ φύλλα τῆς πεύκης; — Τριχοειδῆ. Λοιπὸν γράψατε! Πολλὰ δένδρα ἔχουσιν εἰς τοὺς κλῶνας πλατέα φύλλα τινὰ δὲ τριγοειδῆ.

Πως ονομάζονται τὰ δένδρα τὰ ὁποῖα ἔχουσι πλατέα φύλλα;

— Πως δὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουσι τριχοειδη φύλλα; — Πως λοιπὸν ἔκ των φύλλων δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὰ δένδρα; — Λέγε σύ! Τὰ δένδρα διαιροῦνται εἰς πλατύφυλλα καὶ τριχόφυλλα. Λέγετε μερικὰ πλατύφυλλα; — ἄλλα τριχόφυλλα; — Ποῖα δένδρα κατατάσσονται εἰς τὰ πρῶτα; — Ποῖα εἰς τὰ δεύτερα; — Γραπτως. Εἰς τὰ πρῶτα

κατατάσσονται ή μη λέα, ή δαμασκηνέα, ο πλάτανος καὶ άλλα πολλά είς δὲ τὰ δεύτερα ή πεύκη, ή πίτυς καί τινα άλλα.

Τὴν ἄνοιξιν ἐπὶ τῶν δένδρων φαίνονται ἐν πρώτοις οἱ κάλυκες, τὰ ἄνθη καὶ τὰ φύλλα τί ἔπειτα; — Τί γίνονται ἐκ τῶν ἀνθέων; — Τί ἔχουσι τὰ δένδρα συνήθως τὸ φθινόπωρον; γράψατε! Τὴν ἄνοιξιν τὰ δένδρα ἔγουσιν ἄνθη τὸ δὲ φθινόπωρον συνήθως καρπούς.

Οἱ καρποὶ τινῶν δένδρων τρώγονται π.χ.; — Πῶς ὀνομάζονται οἱ καρποί, οἱ ὁποῖοι τρώγονται ; — 'Οπωρικά. —Πῶς δὲ ὀνομάζονται τὰ δένδρα, τὰ ὁποῖα παράγουσιν ὁπωρικά; — Τί ἐννοεῖς ὅταν λέγης ὁπωροφόρα δένδρα; — ὀνόμασόν τινα τοιαῦτα. — Ποῦ φυτεύονται συνήθως τὰ ὁπωροφόρα δένδρα; — καὶ πῶς ἄλλως ἠδύνατό τις νὰ ὀνομάση αὐτά; — (δένδρα τῶν κήπων). Πῶς ὀνομάζονται τὰ δένδρα τῶν δασῶν; — ὀνόμασόν τινα. — Διατί δὲν ὀνομάζομεν καὶ ταῦτα ὁπωροφόρα; — Πῶς ἄλλως λοιπὸν δύνασαι νὰ διαιρέσης τὰ δένδρα; — (εἰς δένδρα τῶν δασῶν καὶ εἰς δένδρα τῶν κήπων). Πῶς δὲ θὰ γράψητε αὐτὰ τὰ ὁποῖα εἴπατε; — Τὰ δένδρα διαιροῦνται εἰς ὀπωροφόρα καὶ μὴ ὀπωροφόρα τὰ ὀπωροφόρα, ὡς ἡ μηλέα, ἡ κερασέα καὶ ἡ βερυκοκέα, φυτεύονται συνήθως εἰς τοὺς κήπους, καὶ παράγουσι φαγωσίμους καρπούς, οἴτινες ὀνομάζονται ὁπωρικά τὰ δὲ μὴ ὀπωροφόρα ὡς ἡ πεύκη, ὁ πλάτανος καὶ ἡ πίτυς, δὲν παράγουσι φαγωσίμους καρπούς.

Τώρα λοιπόν, άγαπητοί μοι παΐδες, ας έξετάσωμεν περὶ τίνος ώμιλήσαμεν. Τίς ἐνθυμεῖται; — Ἐν πρώτοις εἴπομεν: 1) τί εἶναι δένδον εἴποιτα; — 2) ἐκ πόσων μερῶν σύγκειται καὶ τέλος; — 3) πόσα εἴδη δένδρων διακρίνομεν. Τίς γνωρίζει ἀκόμη καὶ ἄλλο τι περὶ τῶν δένδρων νὰ μᾶς εἴπη; — Εἰς τί χρησιμεύουσι τὰ δένδρα; Λοιπὸν θὰ εἴπωμεν τώρα καὶ 4) περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν δένδρων· γράψατε! Τὰ δένδρα μᾶς εἶναι πολὸ χρήσιμα.

Είς τί μᾶς χρησιμεύουσι τὰ δένδρα. — Τίς ; — Λοιπὸν ᾶς όμιλήσωμεν πρῶτον περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν κορμῶν τῶν δένδρων ἔπειτα περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν φύλλων, καὶ τελευταῖον περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν καρπῶν. Τίς δύναται νὰ μᾶς εἴπη τι περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν κορμῶν τῶν δένδρων ; — Τίς περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν φύλλων ; — Τίς δὲ περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν καρπῶν ; — Γράψατε! Τὰ ξύλα τῶν κορμῶν καὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων μᾶς χρησιμένουσιν εἰς τὸ νὰ θερμαινώμεθα, νὰ κτίζωμεν τὰς οἰκίας μας, νὰ

κατασκευάζωμεν τραπέζας καὶ θρανία, καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ἀνάγ-κας τὰ δὲ φύλλα μᾶς χρησιμεύουσιν εἰς τροφήν τῶν ζώων, καὶ εἰς τὸ τὰ κοπρίζωμεν τοὺς ἀγρούς μας. Οὶ ὥριμοι καρποὶ εἶναι νόστιμος καὶ ὑγιὴς τροφή.

Τοῦτο τὸ ὁποῖον ἐτελειώσαμεν καὶ ἐγράψατε ἀγαπητοί μοι παῖδες ὁνομάζεται "Εκθεσις. Ποῖον ἀντικείμενον περιεγράψαμεν; — Ἐπειδη λοιπὸν περιεγράψαμεν ἀντικείμενον τι, διὰ τοῦτο ἡ ἔκθεσις αὕτη ὀνομάζεται Περιγραφή ἀντικειμένου τινός. Ποῦ θὰ θέσωμεν τὴν ἐπιγραφὴν ταύτης τῆς περιγραφῆς; — Θέσατε λοιπὸν αὐτήν. Περὶ τίνος εἰς ταύτην τὴν περιγραφὴν ὡμιλήσαμεν πρῶτον; δεύτερον; — καὶ καθ' ἑξῆς (Ἐπανάληψις καὶ ὁρισμὸς τῶν κοινῶν διατάξεων). Λοιπὸν ἀναγνώσατε τώρα μίαν φορὰν τὴν ἔκθεσίν σας. ('Ομιλία περὶ τῆς ὁρθογραφίας τινῶν λέξεων). Γράψατε καλῶς ταύτην τὴν ἔκθεσιν εἰς τὸ τετράδιον τῶν ἐκθέσεών σας.

Σ. Ἐν ἄλλφ μαθήματι ᾶς ἀντιγράψωσί τινες τῶν μαθητῶν τὴν ἔκθεσιν ταύτην ἀπὸ μνήμης ἐπὶ τοῦ μαυροπίνακος.

Σπ. Μιχαηλίδης Ολυμπίος.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

Ρω μουνία. Ἡ ἐπίσημος στατιστική τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1882—1883 παρέχει τὰ ἐξῆς ἀποτελέσματα: Ὑρίστανται 2459 ἀγροτικὰ δημοτικὰ σχολεία, μικτὰ ἀρρένων καὶ θηλέων, εἰς ὰ φοιτῶσι 74,532 ἄρρενα καὶ 8544 θήλεα. Διδάσκουσι δ' ἐν αδτοῖς 2101 δημοδιδάσκαλοι καὶ 358 διδασκάλισσαι. Ὑπάρχουσι δὲ 8 διδασκαλεία περιέχοντα 85 καθηγητὰς καὶ 741 μαθητάς. Ἡ δευτερεύουσα καὶ ἡ τεχνοδιδακτική παίδευσις παρέχεται δι' ἐπτὰ λυκείων, (μετὰ 160 καθηγητῶν καὶ 2108 μαθητῶν), 19 γυμνασίων (μετὰ 180 καθηγητῶν καὶ 2077μαθητῶν) καὶ 5 ἐμπορικῶν σχολῶν(μετὰ 56 καθηγητῶν καὶ 772 μαθητῶν). Εἶνε δὲ πρὸς τούτοις 12 δευτερεύοντα καὶ τεχνοδιδακτικὰ σχολεία τῶν κορασίων (μετὰ 244 καθηγητῶν καὶ 1316 μαθητῶν). ᾿Αριθμοῦσι δὲ καὶ 205 ἰδιωτικὰ σχολεία διαφόρων βαθμῶν μετὰ 1150 διδασκάλων ἐκατέρου τοῦ φύλου ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκομένων ἐν αὐτοῖς παίδων ἀνέρχεται εἰς 13,124. — 'Ο ὅλος ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῆς 'Ρουμανίας συμπεριλαμδανομένων καὶ τῶν ἐν ταῖς ἱδιωτικαῖς σχολαῖς καὶ τοῖς πανεπιστημίοις ἀνέρχεται εἰς 144,566 ἀμφοτέρων τῶν φύλων. 'Ο πληθυσμὸς δὲ τῶν κατοίκων τῆς 'Ρωμουνίας συμποσούνται περὶ τὰ πέντε έκατομμύρια.

Ζυρίχη. Ἡ πόλις της Ζυρίχης παρέχει τοῖς μαθηταῖς, τὰ τετράδια, τὰς γραφίδας, τὰ μολυβδοχόνδυλα, ἕνα διαβήτην καὶ λοιπὰ καὶ οἱ μαθηταὶ πληρώ-

νουσιν εἶς μὲν τὴν ά. τάξιν εν φράγχον ἐτησίως, εἶς δὲ τὴν β΄. καὶ γ΄. 2 φράγκα, εἶς δὲ τὴν δ΄. έ. καὶ ς', 4 φράγκα. Ἡ πόλις ἀγοράζει τὰ εἴδη ταῦτα ὁλικῶς καὶ δὲν χάνει ἐκ τοῦ ἐμπορίου τούτων. ὑΩς ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης διατάξεως εἶνε ὁ περγορισμὸς τῆς γρήσεως τοῦ ἀδακίου, ὅπερ ὡς φαίνεται ἐπιφέρει πολλὰς ὡφελείας.

Έλδετία. Ἡ ξφορεία τῶν σχολείων τοῦ καντωνίου Appenzell ἀπεφάσισε τὴν ἀγορὰν μεγάλου ἀριθμοῦ ὑποδημάτων χάριν τῶν πτωχῶν παίδων τῶν φοιτώντων εἰς τὰ σχολεῖα. Οὕτω λοιπὸν τὰ παιδία τὰ ἡναγκασμένα ἐν καιρῷ χειμῶνος νὰ προσέρχωνται εἰς τὸ σχολεῖον ἐκ μακρῶν ἀποστάσεων, δύνανται νὰ ἀλλάσσωσι τὰ βεδρεγμένα σανδάλιά των καὶ ὑποδύωνται τὰ καθαρά, τὰ ὄντα ἐν τῷ σχολείψ. διὰ τούτου δὲ διατηροῦσι τοὺς πόδας θερμούς, ὅπερ πολὺ συμδάλλει πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγείας των.

'Α μερική. 'Εν ταις 'Ηνωμέναις πολιτείαις το δημόσιον κληροδοτεί είς τὰ σχολεία ἔκτασίν τινα γῆς, δι' ῆς σχηματίζεται κατὰ μικρόν κεφάλαιον, ὡς ἰδιοκτησία αὐτῶν. "Ενεκα δὲ τῆς αὐξήσεως τῆς τιμῆς τῆς γῆς πολλὰ τούτων τῶν κρατῶν εἶνε κύρια μεγάλης περιουσίας, χρησιμευούσης πρὸς βελτίωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν σχολείων των. Λέγουσιν, ὅτι τὰ σχολεία τοῦ Καηςας κατέχουσι γαίας ἀξίας 70 ἐκατομμυρίων φράγκων' ἐὰν δὲ ἡ ἀξία τῶν γαιῶν αὐξάνη ἔτι μᾶλλον, ὡς ἐλπίζεται, τότε ἡ περιουσία αὕτη θέλει διπλασιασθῆ ἡ τριπλασιασθῆ.

— Ἡ Θ΄. σύνοδος τῶν διδασχάλων τῆς Γαλλιχῆς Ἑ) δετίας, ἤτις θὰ συνέλθη τὸ ἔτος τοῦτο ἐν Γενεύη, ποόχειται νὰ συζητήση τὰ ἐξῆς δύο θέματα.

1. Τίς είνε ή ἀποστολή του δημοτικού σχολείου ώς πρός τήν ἐπὶ τὸ βέλτιον προπαρασκευὴν του μαθητού εἰς τὸ βιωτικὸν ἐν τῷ μέλλοντι ἔργον αὐτοῦ; Είνε δυνατὸν νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὰ προγράμματα τοῦ σχολείου χειρωνακτικαὶ ἐργασίαι; Τούτου δὲ παραδεχομένου, ὁποῖον πρέπει νὰ ἤνε τὸ σχέδιον τῆς νέας ταύτης διδασκαλίας, καὶ ὑπὸ τίνος θὰ παρέχηται;

«2. 'Ορθογραφική τις ἀναμόρφωσις τῆς Γαλλικῆς γλώσσης κατὰ τὴν ἕννοιαν καὶ τὸ μέτρον, καθ' ὰ ἐνόει ὁ 'Αμδρόσιος Φιρμῖνος Διδότος εἶνε εὖκταία; Τούτου δὲ παραδεκτοῦ γενομένου, τίνα ἔσονται τὰ προσφορώτερα μέσα πρὸς πραγμάτωσιν ταύτης; 'Ο Σύλλογος τῶν διδασκάλων τῆς Γαλλικῆς 'Ελδετίας δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ προκαλέση ἐνέργειὰν τινα ἀπὸ κοινοῦ χάριν τῆς ἀπλοποιήσεως τῆς ὀρθογραφίας μεταξὸ τῶν συλλόγων τῆς Γαλλίας, οἶτινες ἐπιδιώκουσιν ἀνάλογόν τινα σκοπόν;"

M. B.

Γράφουσιν ήμεν έχ πόλεως τινος της 'Ανατολιχής 'Ρωμυλίας τὰ έξης ἀναγραφής ἄξια.

«Πιστεύω, ὅτι ἐπιθυμεῖτε νὰ μανθάνητε παρὰ τῶν εἰς τὰ διάφορα μέρη πεμπομένων ἀποφοίτων τοῦ ἐν ᾿Αθήναις Διδασκαλείου, πῶς ἔργάζονται, ὁποῖον τὸ ἔδαφος, ἔφ' οὖ τὸν πνευματικὸν ρίπτουσι σπόρον, καὶ ὁποῖον τὸ ἀποτέλεσμα καὶ οἱ παραγόμενοι καρποί. Ἦν τοιαύτη ἡ ἐπιθυμία ὑμῶν, σύγγνωτέ μοι, ὅτι ἔδράδυνα νὰ ἀνταποκριθῶ πρὸς αὐτήν, διότι ἡ ἔλλειψις προήλθεν ἐκ τῶν πολλῶν ἀσχολιῶν καὶ μόχθων. Ὁ διδάσκαλος ἔν τῆ ᾿Ανατολὴ καὶ ἱδία ἔν τῆ ᾿Ανατολικῆ Ὑρωμυλία δὲν προτίθεται μόνον νὰ μορφώση ἄνθρωπον ἡθικόν, ἀλλὰ καὶ νὰ παλαίη κατὰ διαφόρων ἔχθρῶν τοῦ ἔθνισμοῦ. ᾿Αγωνιζόμεθα ἐνταρθα ἀγῶνα ἱερὸν μέν, ἀλλὰ ἄπελπιν

διότι οί μέν Βούλγαροι έγοντες την ύποστηριξιν της χυδερνήσεως των προσπαθούσι νὰ ἐξοντώσωσι πᾶν ὅ,τι Ἑλληνικὸν ἐνταῦθα, ἡμεῖς δὲ ἀφειμένοι εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, προτείνομεν είς αὐτούς την ἀσπίδα καὶ ζητούμεν νὰ διασώσωμεν ὅ,τι εἴνε δυνατόν. "Ας δίψωσιν οξ εν Ελλάδι εν βλέμμα καὶ ενταύθα, καὶ μικρον ας ενθαρρύνωσι τους άγωνιζομένους. δέν άπαιτουσι πολλά αι έλληνικαί κοινότητες, μικράν τινα γορηγίαν καὶ βοήθειαν ἐν τῷ ἀνίσω ἀγῶνι. ἵνα μὴ ἀποκαμούσαι παραδώσωσι τὰ ὅπλα εἰς τὸν ἔχθρόν. Ὁ ἔχθρὸς τὰς πολιορχεῖ, ἔδρύων βουλγαρικὰ σχολεία, ὅπου οὐδὲ ἀκούεται κὰν ἡ γλῶσσά του, καὶ διὰ δώρων, ύποσχέσεων καὶ λοι πων σα γηνεύων το ὺς ἀσθενεστέρους. Ἡ χυδέρνησις της έλευθέρας Έλλάδος δέν δύναται διὰ τὰς χοινότητας του Εδξείνου νὰ διαθέση 500 λίρας, ένα σώση έχ του βουλγαρισμού χιλιάδας Έλλήνων; Την μιχράν χορηγίαν της έλληνικής χυθεργήσεως θα θεωρήσωσιν ώς τὸ ἐξ οδρανού μάνα, καὶ αὐτή μόνη ἀρκετ νὰ ἐμπνεύση αὐτοτς θάρρος καὶ καρτερίαν. Τὰ λοιπὰ ἀναπληροι ή ίδιωτική συνδρομή και ή προθυμία και δ ζήλος των διδασκάλων. 'Ο διδάσκαλος ένταυθα όπὸ μιᾶς μόνης ίδέας κατέχεται, όπὸ τῆς διασώσεως του 'Ελληνισμου. ΄Ο έθνισμός του είνε ή θρησκεία του, ή διάσωσις δέ αὐτοῦ τὸ πρώτιστον τῶν καθηκόντων του. Τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυγήν του κυριεύει αὐτὴ μόνη ἡ ἰδέα, εἰς ἐαυτὴν ύποτάσσουσα πᾶσαν ἐνέργειαν».

 Δ .

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

Η πλειονοψηφία της ἐπιτροπείας ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ὁπουργείου τῆς Εκπαιδεύσεως συνίστησι τηνείσαγωγην της παιδαγωγικής είς τα γυμνάσια του κρά τους. Δεν είδομεν μέχρι τουδε την έχθεσιν ταύτην και έπομένως άγνοουμεν τους λό γους, εφ' ων ή επιτροπεία στηριζομένη, εγνωμάτευσε τοιουτοτρόπως. Αλλ' αν αφορμήν εξε τουτο έδωχεν ή έλλειψις δημοδιδασχάλων, ους έλπίζει ή πλειονοψηφία να στρατολογήση διὰ των ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀπολυομένων, φρονούμεν, ὅτι οἱ ὑποστηρίζοντες την γνώμην ταύτην θέλουσε να θεραπεύσωσεν εν χαχόν δε' άλλου. Όπως σήμερον κατέστη ή δημοτική παίδευσις δέν είνε άδιάφορον είς την πολιτείαν ή τοιάδε ή τοιάδε μόρφωσις του δημοδιδασκάλου. Η μόρφωσις του διδασκάλου του λαου συντελείται έν σχολείοις μόνον είδικοίς, έν διδασκαλείοις, καὶ οὐχὶ ἐν γυμνασίοις. Ἡ παιδαγωγική μόρφωσις δέν κατορθουται διά διδασκαλίας της παιδαγωγης μόνον, άλλά καὶ δι' ἀσκήσεως πρακτικής ἐν προτύπω προσηρτημένω τοῖς διδασκαλείοις. 'Ο δημοδιδάσκαλος πρέπει νὰ ἐφαρμόση ὅσα θεωρητικῶς ἔμαθε διδάσκων καὶ ἀσκούμενος ἐν δημοτικοίς σχολείοις δπό την εποπτείαν και επιτήρησιν ανδρών παιδαγωγικών. Έν τοις διδασκαλείοις διδάσκονται μόνον οι κλάδοι των μαθημάτων, των διδασκομένων έν τοις δημοτικοίς σχολείοις πρακτικώτερον, και εν αυτοις ή δέουσα γίνεται έφαρμογή. Παριθμητική, ή γεωγραφία, ή έστορία, ή φυσική έστορία και τα λοιπά των μαθημάτων διδάσχονται μεθοδιχώς, πρακτιχώς καὶ ἀναλυτιχώς, λαμδανομένης ὁπ' όψει τῆς Φυχολογικής καταστάσεως των παιδίων καὶ τοῦ γνωστοῦ κύκλου των γνώσεων αδ-

των. Καὶ αὐτή ή ἀνάγνωσις καὶ γραφή, αίτινες μεγάλως παραμελούνται ἐν τοῖς γυμνασίοις, εν τω διδασκαλείω κατέγουσιν εξαίσετον θέσιν. Είνε δε και μαθήματα εν τοίς διδασχαλείοις. άτινα είνε όλως άγνωστα έν τοίς γρηνασίοις και ών ή γνώσις είνε αναπόφευκτος τοις δημοδιδασχάλοις. Ή ζυνογραφία, ή χαλλιγραφία, ή ιδδική. ή γυαναστική προσαρμοζόμεναι είς την φύσιν καὶ τὰς γρείας τῶν παιδίων, συμσώνως πρός τον χαθολικόν του δημοτικού σγολείου προορισμόν, δέν καταλέγονται έν τω προγράμματι των γυμνασίων. Πλήν δέ τούτων ή διάπλασις τοῦ διδασχαλιχου ήθους δυθαίζεται έν διδασχαλείοις διά της χαθημερινής άναστροφής μετ' άνθρώπων αθτό τουτο τό έργον έγόντων, του διδάσχειν παιδία, μαχοάν πάσης τύρδης χαί καὶ θορύδου, ον ή ἀνάμιξις διαφόρων ἀνομοίων γαρακτήρων παράγει. Εἰ καὶ φρονούμεν, ότι ή βουλή καὶ ή κυδέρνησις δέν θὰ παραδεγθή τριαύτας καινοτομίας, παεὰ πλείστων σπουδαίων παιδαγωγών κατακοινομένας, καὶ ᾶς ένιαγοῦ μόνον ἀπαντᾶ τις, έπισυλαττόμεθα όμως να έπανέλθωμεν είς το ζήτημα τούτο. Πρός γνώσιν όμως τῶν ἀρ μ ο δίω ν μεταφράζομεν ἐχ τοῦ τελευταίου φυλλαδίου τῆς ἐπιθεωρήσεως του διδάχτορος Kehr (Poedagogische Bloetter) την γνώμην της έσγάτως συνελθούσης συνόδου των καθηγητών καὶ διευθυντών των διδασκαλείων της Γερμανίας έν τη πόλει του 'Ανοδέρου περί του διακριτικού γαρακτήρος της διδασκαλίας έν τοτς διδασκαλείοις, έγουσαν έν συνόψει ούτως. «Τά διδασκαλεία δέν είνε ούτε λύκεια, ούτε ακαδημίαι δέν προτίθενται σκοπόν να άναπτύξωσι την σπουδήν των έπιστημών είνε σγολαί είδικαί, ώρισμέναι να μορφώσωσι διδασχάλους των δημοτικών σγολείων. Πρέπει λοιπόν νὰ άγρυπνώμεν, ίνα ταυτα απδέποτε ἀπολέσωσι τὸν γαρακτήρα τούτον. Ἡ διδασκαλία δέν πρέπει έν τοῖς διδασκαλείοις να λαμδάνη πορείαν ἐπιστημονικήν, άλλα να μένη δημοτική πρέπει να τείνη όγι μόνον είς τὸ νὰ αὐξάνη τὰς γνώσεις τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰς ἔντυπώνη είς τὸν νοῦν αὐτῶν μετὰ σαφηνείας, καθαρότητος καὶ μεθόδου, αἴτινες θέλουσιν παράσγει αδτοίς ύστερον έν τω έργω του διδάσκειν την εδκολίαν να διαλύωσιν, ώς μηγανήν ώρολογίου, ούτως εἶπείν, καὶ νὰ ἀνασυνθέτωσι μετὰ νοημοσύνης τὰ μεμαθημένα, δίδοντες λόγον των δυσκολιών, του ένδιαφέροντος καλ τών γρειών. Τά διάφορα είδη των μαθημάτων έν τοις διδασχαλείοις δέν πρέπει να κατατάσσωνται έπὶ της αὐτης βαθμίδος, πρέπει να βαθμοθετώνται κατά την ἰσγύν καὶ διαφέρον αὐτων, νὰ ἐφαρμόζωνται διὰ τρόπου καταληπτοτάτου καὶ πρακτικωτάτου καὶ ἐν αδ τοτς τοτς έλαχίστοις, τὰ ὁποία θεωρούνται ὡς τὰ σπουδαιότατα ἐν τῆ διδασχαλία του δημοτικού σχολείου. Συντόμως δ' είπειν, δεν πρέπει να λησμονήσωμεν, ότι ό διδασκαλιστής, πλήν των πρακτικών άσκήσεων, αξτινές είνε ή ιδιάζουσα προπαρασχευή του είς το έργον του διδασχάλου, μανθάνει πρός τούτοις χαὶ όσα συντελούσε πρός τὸν σχοπὸν τοῦ διδάσχειν».

"'Αφ' έτέρου τὸ διδασκαλετον, ὅπερ εἶνε σχολή ἐπαγγέλματος, δὲν πρέπει νὰ παρίδη τὴν ἀνάγκην γενικῆς τινος παιδεύσεως, ἀλλὰ νὰ ἀναπτύξη διὰ ταύτης τὰς ὅ-λας πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ διδάσκαλος τότε θὰ εἶναι καταλληλότατος εἰς τὸ ἔργον του, ὅταν προσλάδη μέγιστον ἐνδιαφέρον πρὸς τὰς σπουδὰς καὶ πρὸς τὰ ἔργα τῆς διανοίας, μεγίστην δὲ ὤθησιν καὶ γενικὴν παίδευσιν, διότι εἶνε πανθομολογούμενον, ὅτι τὸ δημοτικὸν σχολετον ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ προπαρασκευάση τοὺς πατδας πρὸς τὸν βίον καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Πρέπει ὁ μαθη

τής του διδασκαλείου να έχη προσλάδει ἰδέας ύψηλάς, αΐτινες να παρέχωσιν αὐτῷ τὴν εὐκολίαν να βλέπη τὰ πράγματα ἐκ περιωπής, να ἄρχη της διδασκαλίας του, να εἶνε ἀληθῶς κύριος τῆς διδακτικῆς ὕλης, καὶ νὰ ἔχη τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνεχίζη τὴν ἐκπαίδευσίν του κυρίως μὲν εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ δημοδιδασκαλικὸν ἔργον, πρὸς τούτοις δὲ καὶ εἰς ἐκεῖνα, ἄτινα θεωροῦνται ὡς πολυτέλεια, ἤτοι τὰς ὁμιλου-μένας γλώσσας, τὴν μουσικήν, τὴν ζωγραφικήν, καὶ τὰ λοιπά».

«Οἱ καθηγηταὶ τῶν διδασκαλείων, ὅπως παρασκευάσωσι τοιούτους δημοδιδασκάλους, πρέπει νὰ διαφέρωσι τῶν ἐν τοῖς ἄλλοις παιδευτικοῖς καθιδρύμασι, νὰ ὑπερείχωσι τῶν κατ' ἐπάγγελμα σοφῶν, νὰ εἶνε ἐξαιρετικῶς σοφοὶ διδάσκαλοι ἔγκερείχωσι τῶν κατ' ἐπάγγελμα σοφῶν, νὰ εἶνε ἐξαιρετικῶς σοφοὶ διδάσκαλοι ἔγκερείχωσι τῶν κατ' ἐπάγγελμα σοφῶν, νὰ εἶνε ἐξαιρετικῶς σοφοὶ διδάσκαλοι ἔγκερείχωσι προσλάδει τὴν μεγάλην παίδευσιν τοῦ πνεύματος καὶ νὰ εἶνε κάλλιστα παιδαγωγικῶς συγκεκροτημένοι, ὥστε νὰ δύνωνται νὰ διδάσκωσιν ἀπλῶς, σαφῶς, μεθοδικῶς, χωρὶς νὰ ἀποτρέπωνται παντάπασιν ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου πρέπει οὐτοι νὰ γινώσκωσι τὸν λαόν, καὶ τὰ σχολεία του λαοῦ, τὰς δυσκολίας των καὶ τὰς χρείας των πρέπει νὰ ἔχωσι σχέσεις προσωπικὰς πρὸς τοὺς μαθητάς των, σχέσεις εὐγενεῖς, χαριέσσας, ἐμπνεούσας ἐμπιστοσύνην, αἴτινες νὰ χοησιμεύωσιν ὡς ὑπογραμμὸς εἰς τούτους τοὺς μέλλοντας διδασκάλους, Γνα καὶ οὕτοι οὕτω πως συμπεριφέρωνται πρὸς τὰ παιδία πρέπει νὰ προσθέσωμεν εἰς τὴν ἐπιδεξιότητα, εἰς τὴν μέθοδον, εἰς τὴν εδχέρειαν τῆς πρακτικῆς διδασκαλίας καὶ χαρατήρα σταθερὸν καὶ βέδαιον, προσωπικότητα ἡθικῆς ὡριμότητος, ἵνα ὧσιν οὐτοι παράδειγμα καὶ εἶδος ἰδανικότητος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μαθητῶν».

«Τέλος τὰ διδαχτιχὰ βιδλία πρέπει νὰ μὴ εἶνε τὰ αὐτὰ ἐν τοῖς διδασκαλείοις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις παιδευτιχοῖς καθιδρύμασιν, ὧν σχοπὸς ἡ κλασσικὴ παίδευσις πρέπει τὰ βιδλία τῶν διδασκαλείων νὰ προσαρμόζωσιν εἰς τὰς ἰδιαιτέρας ἀνάγκας, ᾶς προτίθενται».

Μ. Β.

— Τὸ 'Υπουργείον τῶν 'Εκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Έκπαιδεύσεως ἔξέδωκε τὴν έξῆς ἔγκύκλιον πρὸς σύστασιν τοῦ «Παιδαγωγικοῦ σχολείου» :

«Πρὸς τοὺς διευθυντὰς τῶν διδασκαλείων καὶ τοὺς δημοδιδασκάλους τοῦ Κράτους. Πρὸς βελτίωσιν τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως συντελεστικωτάτη προσβλως ἔσται ἡ παρὰ τῶν δημοδιδασκάλων τοῦ Κράτους ἀπόκτησις ἔπαρκῶν γνώσεων περὶ τῶν διδακτικῶν μεθόδων, τῆς προόδου τῆς παιδαγωγικῆς ἔν γένει καὶ τῶν θαυμασίων αὐτῶν ἔφαρμογῶν ἔν τοῖς εὖ ἡγμένοις κράτεσιν. ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα διδάγματα δὲν δὕνανται ἔπαρκῶς νὰ πορισθῶσιν οἱ δημοδιδάσκαλοι καὶ οἱ ἔν τοῖς διδασκαλείοις φοιτῶντες ἀν μὴ συμπληρῶσι τὰς γενομένας περὶ τὴν συνδιδακτικὴν μέθοδον ἀσκήσεις καὶ τὴν ἐν διδασκαλείοις συστηματικὴν αὐτῆς διδασκαλίαν διὰ τῆς μελέτης παιδαγωγικῶν συγγραφών καὶ εἰδικῶν δημοσιεύσεων. Ἐπειδὴ δὲ τό γε νον ἔχον αἱ τοιαῦται εἶναι σπάνιαι παρ' ἡμῖν, λίαν εὐχαρίστως εἴδομεν τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκδόσεως εἰδικοῦ παιδαγωγικοῦ περιοδικοῦ φέροντος τὸν τίτλον «τὸ παιδαγωγικὸν σχολεῖον» καὶ ἐκδιδομένου ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐνταῦθα Διδασκαλείου κ. Μιλτ. Βρατσάνου καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ καθηγητοῦ κ. Δημ. 'Ολυμπίου συμπράττοντος καὶ τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίφ καθηγητοῦ τῆς παιδαγωγικῆς κ. Χρ. Παπαδοπούλου.

Συνιστώντες λοιπύν την μετά ζηλου ύποστηριξιν καὶ διάδοσιν του περιοδικου τούτου, πεπείσμεθα ότι οἱ δημοδιδάσκαλοι του Κράτους καὶ οἱ μαθηταὶ των διδασκαλείων θέλουσι προσπαθησει διὰ της προσεκτικης μελέτης των ἐν αὐτῷ δημοσιευομένων παιδαγωγικών διατριδών νὰ βελτιώσωσι καὶ παρ' ήμιν ὅσον ἔνεστι τὰ τῆς δημοτικης ἐκπαιδεύσεως, ήτις δυστυχώς περὶ πλείστα οὐσιωδώς χωλαίνει.»

Έν 'Αθήναις, τη 3 Φεδρουαρίου 1884.

'Ο ύπουργός

Δ. Σ. Βουλπιώτης

Σ. Μ. Παρίσης.

ΠΩΣ Η ΓΕΡΤΡΟΥΔΗ ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΤΑ ΕΑΥΤΉΣ ΤΕΚΝΑ.

-20th

(Συνέχεια ζόξ φυλλ. δ΄.)

Έπομένως ἐνταῖς πόλεσι τῆς Ἑλβετίας,ἐν αἰς τὸ δόγμα τῶν διαμαρτυρομένων ἰσχύει, ἡ κατήχησις εἶνε ἡ πνευματικὴ τροφή, εἰς ἢν ὑποβεβλημένοι εἶνε οἱ παῖδες τῆς τε μεσαίας καὶ κατωτάτης τάξεως ἐπὶ χρόνον μακρόν· σὸ δέ, φίλε, γινώσκεις, ὅτι παρ' ἡμῖν ὁ χρόνος οὐτος λήγει τὴν ἡμέραν, καθ'ἢν οἱ νέοι εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸν ἐφημέριον καὶ ἀπαγγείλωσιν ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς προσευχάς των· ἡ τοιαύτη δὲ ἡμέρα εἶνε ἡ τῆς μνηστείας¹.

'Αλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἡ μόνη αἰτία τῆς κατ' ἐμοῦ διεγέρσεως. Ἐπανελάμβανον ἐπίσης εἰς τὸ οὖς, ἐν αὐταῖς ταῖς όδοῖς, ὅτι ἡγνόουν οὐ μόνον νὰ γράφω καὶ νὰ ἀριθμῶ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναγινώσκω ἀκόμη καταλήλως.

Καὶ ὅμως, φίλε μου, σὺ τὸ βλέπεις, ὅτι τὰ ἐν ταῖς ὁδοῖς διαθρυλλούμενα δὲν εἶνε πάντοτε πεπλασμένα. Πράγματι δὲν ἐγίνωσκον, μήτε νὰ γράφω, μήτε νὰ ἀναγινώσκω, μήτε νὰ λογαριάζω ἀκριδῶς.

Τὸ δυστύχημα εἶνε ὅτι ἐκ τῶν ἀληθειῶν τῶν διαθρυλλουμένων ἐν ταῖς ὁδοῖς ζητοῦσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐξάγωσι πολλὰ συμπεράσματα. Σὰ εἶδες τοῦτο, φίλε, ἐν Στάντς ἐδίδασκον νὰ γράφωσιν, ἐνῷ ἐγὰ αὐτὸς ἡγνόουν νὰ γράφω καλῶς, καὶ βεδαίως ἡ ἀνεπιτηδειότης μου ὡς

1. Πρό της δεροτελεστίας του γάμου των οδ μεμνηστευμένου ήσαν υποχρεωμέτου νοι νὰ έξετάζωνται εδς τὸ μάθημα της κατηχήσεως ενώπιον του εφημερίου.

πρός ταύτας τὰς γνώσεις ἦτο ὅρος ἀπαραίτητος τοῦ νὰ κατορθώσω νὰ ἀνακαλυφθῆ ἡ ἀπλουστάτη διδακτική μέθοδος καὶ νὰ ὑποδάλω τοὺς τρόπους, δι' ὧν ὁ ἀμαθέστατος καὶ ἀπειρότατος τῶν ἀνθρώπων θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπιτύχη, ἵνα ἐκπαιδεύη αὐτὸς οὖτος τὰ τέκνα του.

Έν τούτοις δὲν εἶχον τὸν ἐγωϊσμὸν νὰ καταστήσω ἀποδεκτὰς καὶ πιστευτὰς τοὐλάχιστον πάσας ταύτας τὰς ἀληθείας εἰς τοὺς πτωχούς κατοίκους τῆς Βερθούδ. Καὶ αὐτοὶ οὐτοι δὲν θά τας ἐπίστευον. Συνεννοηθέντες διεκήρυζαν, ὅτι δὲν ἤθελον νὰ δοκιμασθῆ ἡ νέα μέθοδος εἰς τὰ τέκνα των. Οἱ προνομιοῦχοι ἀστοὶ ᾶς ἐφαρμόσωσιν, ἔλεγον οὐτοι, τὴν νέαν ταύτην διδασκαλίαν εἰς τὰ ἰδικά των τέκνα.

Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Οἱ προστάται καὶ φίλοι μου ἀνέπτυξαν πᾶσαν δεξιότητα, ἤτις ἦν ἀνάγκαία ἐν τοιαύτη χώρα καὶ πρὸς τοιοῦτον σκοπόν, καὶ κατώρθωσαν τέλος πάντων τὴν εἴσοδόν μου εἰς τὴν κατωτάτην τάξιν ἐνὸς τῶν σχολείων τῆς ἄνω πόλεως.

"Εκρινον ἐμαυτὸν λίαν εὐτυχῆ διὰ τοῦτο. 'Αλλ' ἐν ἀρχῆ ἤμην ὡσεὶ ἐπτοημένος. ἐφοδούμην ἐν πάση στιγμῆ χρόνου, μὴ μ' ἀποπέμψωσι καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου τῆς τάξεως τοῦ σχολείου ὁ φόδος δ' οὐτος ηυξανεν ἔτι μᾶλλον τὴν φυσικήν μου ἀνεπιτηδειότητα. "Ετι καὶ νῦν, ὅταν ἀναπολῶ εἰς τὴν μνήμην μου τὸ Στάντς, τὸ πῦρ δηλαδὴ καὶ τὴν ζωὴν τῶν πρώτων ἐκείνων ὡρῶν, ὅπου Ἱδρυον, οὕτως εἰπεῖν, τέμενος θελκτικόν, καὶ ἔπειτα τὰς ἡμέρας, ᾶς διῆλθον ἐν Βερθούδ, ἄπελπις, ἔρπων ὑπὸ τὸν πεπαλαιωμένον καὶ ἀδόκιμον ζυγὸν τοῦ σχολείου, μόλις δύναμαι νὰ ἐννοήσω, πῶς εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἡδυνήθη νὰ φέρῃ δύο ὑπάρξεις τοσοῦτον ἀλλήλων διαφερούσας.

Ένταῦθα τὸ σχολεῖον ὑπέκειτο εἰς κανόνας, εἶχέ τι τὸ κατ' ἐπίφασιν, ἀρκούντως δεδικαιολογημένον, μετὰ μικρᾶς σχολαστικότητος
καὶ παραλόγου ἀξιώσεως. Τὰ πάντα ἐνταῦθα ἦσαν νέα εἰς ἐμέ. Ἐν τῷ
βίῳ μου οὐδέποτε ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων τοιοῦτον φορτίον ἐπειδὴ ὅμως
ἤθελον νὰ ἐπιτύχω τοῦ σκοποῦ μου, ἔφερον αὐτό. Ἐπεχείρησα νὰ φωνάζω μεγαλοφώνως τὸ ΑΒΓ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν, ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἐσπέρας, καὶ νὰ ἀκολουθῶ ἄνευ οὐδενὸς σχεδίου τὴν ἐμπειρικὴν ὁδόν,
ἢν διέκοψα ἐν Στάντς. Συνήνωνον ἀδιακόπως σειρὰς συλλαδῶν. Ἐπλήρουν τετράδια ὁλόκληρα σειρῶν καὶ ἀριθμῶν κατὰ βαθμῖδας ἀνιούσας. ἔζήτουν διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἀπλοποιήσω ὡς οἰόν τε μάλιστα
τὰ στοιχεῖα τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς ἀριθμήσεως, νὰ εὕρω τὰς μορφὰς τὰς μᾶλλον καταληπτὰς ὑπὸ ἔποψιν ψυχολογικὴν καὶ τὰς μάλλον

ἐπιτηδείας νὰ ὁδηγήσωσι τὸ παιδίον βαθμηδὸν καὶ ἄνευ κενῶν ἐκ τοῦ πρώτου εἰς τὸ δεύτερον βῆμα, καὶ τούτου βεβαιουμένου, νὰ ὁδηγήσω αὐτὸ ταχέως καὶ ἀσφαλῶς εἰς τὸ τρίτον καὶ τέταρτον. Μόνον ἀντὶ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου, ὡς ἐν Στάντς, ἦσαν γωνίαι, τετράγωνα, γραμμαὶ καὶ τόξα, τὰ ὁποῖα τὰ παιδία ἔπρεπε νὰ εἰκονίζωσιν ἐπὶ τοῦ ἀβακίου των διὰ γραφίδος.

Μικρόν κατά μικρόν ή έργασία αὕτη ἐσχημάτισεν ἐν τῷ πνεύματί μου τὴν ἰδέαν τοῦ κατ' αἰσθητοποίησιν ἀλφαβήτου, ὅπερ ἦτο λίαν ἐνδιαφέρον εἰς ἐμέ, καὶ οῦ ἡ πραγματοποίησις μὲ καθίστα ἰκανὸν νὰ διορῶ ἐν τῷ συνόλῳ, εἰ καὶ ἀορίστως ἀκόμη, γενικὴν μέθοδον διδασκαλίας. Ἐχρειάσθην πολὺν χρόνον, ἵνα ποιήσωμαι ἐναργεῖς καὶ σαφεῖς τὰς περὶ τούτου ἰδέας μου. "Ο,τι δὲ μέλλω νὰ εἴπω, θά σοι φανἢ ἀναμφιβόλως ἀκατάληπτον, καὶ ὅμως οὐδὲν τούτου ἀληθέστερον. Εἶχον ἐπεξεργασθῆ ἐπὶ μῆνας τὰς στοιχειώδεις ἀρχὰς τῆς διδασκατοῦ δέοντος, καὶ ὅμως ἡγνόουν ἀκόμη τὸν σύνδεσμον αὐτὰς πέραν τοῦ δέοντος, καὶ ὅμως ἡγνόουν ἀκόμη τὸν σύνδεσμον αὐτὰν, ἢ τοὐλάνιστον δὲν ἡδυνάμην νὰ ἐκθέσω αὐτὰς πολὺ καθαρῶς ἀλλὰ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡσθανόμην ὅτι προεχώρουν, καὶ προεχώρουν μεγάλοις βήμασιν.

"Ημην έτι μικρόν παιδίον, ότε με συνεδούλευον ως ίερόν τινα κανόνα, τὸ νὰ βαδίζω πάντοτε βαθμηδόν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. 'Αλλ' ἐκ πείρας γινώσκω σήμερον, ὅτι ἵνα κατορθώσω θαύματα, πρέπει καὶ πολιὰς τὰς τρίχας ἔχων νὰ προχωρῶ όμοίως ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. Δὲν ἔχω τὴν οἴησιν, ὅτι τελῶ θαύματα, δὲν ἐφήρμωσα άξιώματα, καὶ θὰ εἶμαι αἰωνίως ἀνίκανος νὰ πράξω τοιαῦτα, εἴτε ἀληθή, εἴτε ψευδή άλλ' ἄνθρωποι, οἵτινες θὰ φθάσωσιν εἰς τὴν ἡλικίαν μου διατηρούντες έν καλή καταστάσει το πνεύμα και την γαλήνην τοῦ νευρικοῦ αὐτῶν συστήματος, καὶ οἵτινες ἐκόντες ἢ ἄκοντες θὰ ἀκολουθήσωσι την άνιουσαν πρός πρόοδον πορείαν έν τῷ ἔργφ, οἶον εἶνε τὸ ἐμόν, οὐτοι θὰ κατορθώσωσι θαύματα ἐν ἀμφοτέροις. "Ανθρωποι ὅ-• μως ἔχοντες τὴν ἡλικίαν μου οὐδὲν ἄλλο ζητοῦσιν ἢ τὴν ἀνάπαυσιν. Έγω δὲ δὲν ἔπραξα οῦτω. Πρέπει δὲ ἔτι καὶ νῦν νὰ χαρῶ, διότι κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τοῦ γήρατός μου μοὶ ἐπετράπη ἀπλῶς νὰ ἐφαρμόσω την γεννετικήν ταύτην και προοδευτικήν μέθοδον. 'Αγαπώ νὰ ἐφαρμόσω αὐτήν, ἀλλὰ καθ' ὂν ἐγὼ οἶδα τρόπον. Πᾶσαι αἱ πράξεις μου και πάσαι αι προσπάθειαι μου δεν τείνουσιν είς άλλο, η είς την άναζήτησιν της λεωφόρου, ήτις χωρεί κατ' εύθείαν γραμμήν και μέλλει νὰ ἀνακαλυφθῆ, χάρις δὲ εἰς τὰ πλεονεκτήματά της μέλλει νὰ ἐξαλείψη τὰ θέλγητρα πασῶν τῶν σκολιῶν ὁδῶν, δι' ὧν συνήθως φθάνουσι
νὰ ἀποκτήσωσι τὴν δόξαν καὶ νὰ ἐπιτελέσωσι θαυμάσια. Ἐὰν φθάσω
νὰ ἐπιτύχω τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκω, εὐθὺς θά τον διακηρύξω καὶ ὁ
ἀπλούστατος τῶν ἀνθρώπων θὰ ἐπωφεληθῆ ἐκ τούτου μετ' ἐμέ. Δὲν
ἄγομαι μὲν ὑπὸ ὀνειροπολήσεων, ἀλλ' ὅμως προβλέπω, ὅτι δὲν θὰ
φθάσω τοιουτοτρόπως νὰ κατακτήσω τὴν δόξαν, οὕτε νὰ ἐπιτελέσω
ἔργα θαυμαστά. Παρὰ πάντα δὲ ταῦτα, τοῦτο ἔσται ἡ κορωνὶς τοῦ
σταδίου μου, ὅτι δηλαδή ἡκολούθησα κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ γήρατος
καὶ μετὰ πολυετῆ ἐργασίαν τὴν βαθμιαίαν καὶ προοδευτικὴν ταύτην
πορείαν. Τὰ εὐεργετήματα ταύτης τῆς μεθόδου μ' ἐκπλήττουσιν ὁσημέραι ἐπὶ μάλλον.

Οὕτω πως εἰργαζόμην ἐν τῷ κονιορτῷ τοῦ σχολείου. Ἐξεπλήρουν πάντα τὰ ἐπιδαλλόμενά μοι καθήκοντα, καὶ ἐνησχολούμην εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν οὐχὶ ἐπιπολαίως ἐξηκολούθουν ἐργαζόμενος ἀπὸ τῆς ὁγδόης πρωϊνῆς ὡρας μέχρι τῆς ἔκτης ἑσπερινῆς, πλὴν μικρᾶς ὡρῶν τινων διακοπῆς. ᾿Αρχὴν δὲ ποιούμενος τῆς διδασκαλίας, προσέκρουον φυσικῶς εἰς ἔκαστον βῆμα εἰς γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐφῶτιζον τὴν ὕπαρ-ξιν τῶν φυσικομηχανικῶν νόμων, καθ' οῦς τὸ ἡμέτερον πνεῦμα προσδέχεται καὶ διατηρεῖ, μᾶλλον ἢ ἤττον εὐκόλως πάσας τὰς ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις. Καθ' ἑκάστην διωργάνιζον τὴν διδασκαλίαν μου ἐν πνεύματι συμφώνω πρὸς τούτους τοὺς νόμους, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθην νὰ ἐξηγήσω τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἀληθῶς, ἢ τὸ παρελθὸν ἔτος, καθ' ἢν δηλαδὴ ἡμέραν ὁ ἐν ἐνεργεία σύμδουλος Κλαῖρος, πρὸς δν προσεπάθουν νὰ ἐξηγήσω τὸν χαρακτῆρα τῆς μεθόδου μου, μοὶ εἶπεν «Θέλετε λοιπον τὰ καταστήσητε μηχανικὴν τὴν διδασκαλίαν». Vous vouler mécaniser l' éducation!

^{1.} Αξ λέξεις αυται ευρηνται εν τῷ κειμένω γαλλιστι ουτω πως γεγραμμέναι. Vons voulez méchaniser l'éducation». Περι της φράσεως ταύτης ελαττούσης πολύ τὴν θαυμαστὴν τωόντι διδακτικὴν μέθοδον του Πεσταλότση, ὁ μαθητὴς αὐτου Roger de Guimps, ὁ συγγράψας τὴν ἱστορίαν του Ἑλδετου παιδαγωγου (σελ. 234) δικαιολογεί ουτω πως. «Σπεύδομεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐν τῆ δευτέρα ἐκδόσει (1821) του συγγράμματος τούτου ὁ Πεσταλότσης κρίνει διαφόρως. Ανεγνώριζεν, ὅτι ἡ λέξις mécaniser ἐκφράζει διάφορον σημασίαν τῆς ἐννοίας, ἡν εἶχε περι του πράγματος. Οἰκειοποιηθείς δ' αὐτήν, ἄμα την ήκουσεν ἐκ του Κλαίρου, ἔπραξε τουτο ἐξ ἀγνοίας τῆς γαλλικῆς γλώσσης δὲν ἐνόησε τὴν ἀληθή σημασίαν τῆς λέξεως ταύτης. Καὶ ὄμως παρεδέχθη τὴν λέξιν καὶ ἐξηκολούθει χρώμενος αὐτῆ. Εὐνόητον ἀξι δποίαν ἰδέαν ὤφειλον νὰ ἀποκομίζωσι μεθ' ἐαυτων οἱ ξένοι, εἰς οῦς ἔλεγεν, ὅτι ἡθελε νὰ καταστή ση μη χανικὴν τὴν ἐκπαίδευσιν. Ἡ πλάνη του δὲν ὑπῆρξε

Ένόουν πολύ κακῶς ἀκόμη τὴν Γαλλικήν. Ἐφαντάσθην ὅτι διὰ τῆς φράσεως ταύτης ἐνόει, ὅτι ἐγὼ ἐζήτουν νὰ κατατάζω τὰ μέσα τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως εἰς βαθμιδας ἀνιούσας, συνδεομένας ψυχολογικῶς πρὸς ἀλλήλας. Διὰ τοῦτο ἐχάρην, ὅτι εἰρε τὸ πρᾶγμα καὶ ὑπέσαλεν εἰς τὸ στόμα κατὰ τὴν ἰδέαν μου τὴν λέξιν, ἡτις ἐσήμαινε τὴν οὐσίαν τοῦ σκοποῦ μου καὶ πάντων τῶν πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ μέσων. Θὰ ηὐχαριστούμην ἴσως πολὺν χρόνον ἀκόμη διὰ τοῦτο, διότι προεχώρουν χωρὶς νὰ δίδω λόγον οὐτινος ἔπραττον, ὁδηγούμενος μόνον ὑπ' αἰσθήματος λίαν σκοτεινοῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν ζωηροῦ, τὸ ὁποῖον ἐξησφάλιζε τὴν ὁδόν μου, χωρὶς νὰ τὴν καταστήσῃ γνωστὴν εἰς ἐμέ. Καὶ δὲν ἡδύνατο νὰ γείνη ἄλλως.

Πρὸ τριάκοντα ἐτῶν δὲν εἶχον ἀναγνώσει οὐδὲν βιβλίον, οὐδὲ ἀδυνάμην πλέον νὰ ἀναγνώσω τοιοῦτον. Δὲν ἀδυνάμην πλέον νὰ ἐκθέσω διὰ τῆς γλώσσης ἰδέας ἀφηρημένας, καὶ προσεπάθουν νὰ ζῶ μὲ τὰς πεποιθήσεις μου, αἴτινες ἦσαν τὸ ἀποτέλεσμα ἐποπτειῶν μεγίστου μὲν ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς λήθην ἐμπεσοῦσαι.

Τούτου ένεκα έτι καὶ νῦν ἄνευ συνειδήσεως της ἀρχης, ἡ ὑπήκουον, ἡρξάμην, εἰς τὰς ἐξηγήσεις, ᾶς ἔδιδον εἰς τὰ παιδία, νὰ προσκολλῶ-μαι πρὸ πάντων εἰς πᾶν προσδάλλον συνήθως τὰς αἰσθήσεις των.

Καὶ ἐπειδὴ ἐπέμενον πέραν τοῦ δέοντος εἰς τὰς στοιχειώδεις γνώσεις, ἢθέλησα νὰ μάθω μέχρι τίνος σημείου ἀνέρχεται ἡ πρώτη ἐκπαίδευσις, ἢν λαμβάνει ὁ παῖς, καὶ ἐσχημάτισα μετ' ὁλίγον τὴν πεπούθησιν, ὅτι ἡ πρώτη ώρα τῆς διδασκαλίας εἶνε ἡ ώρα τῆς γεννήσεως. ᾿Αφ' ἤς στιγμῆς τὰ αἰσθητήρια τοῦ παιδὸς δέχονται παραστάσεις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἔκτοτε ἡ φύσις διδάσκει αὐτόν. Ἡ νέα ζωἡ οὐδὲν ἄλλο εἶνε, ἢ ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς ἐλθοῦσα εἰς ώριμότητα, ὥστε νὰ δέχηται τὰς παραστάσεις' εἶνε δὲ ἡ δύναμις αὕτη ἡ ἐξέγερσις τῶν φυσικῶν σπερμάτων, τὰ ὁποῖα ὡρίμασαν καὶ μέλλουσι τοῦ λοιποῦ νὰ μεταχειρίζωνται πάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας ὡς τὸ ἀκολουθεῖν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἰδίου αὐτῶν ὀργανισμοῦ· εἶνε ἡ ἐξέγεργεις τοῦ ζώου, τελείου νῦν γενομένου, τὸ ὁποῖον θέλει καὶ ὀφείλει νὰ κατασταθῆ ἄνθρωπος. Μ. Β.

μακρά. Ίδου ή πρώτη φράσις της εκθέσεως της διδασκαλίας του, την ὁποίαν ἔγραψε μικρὸν ὕστερον μετὰ την πρὸς τὸν Κλαΐρον συνομιλίαν του. «Θέλω ν ὰ ψυχολογήσω την ἔκπαίδευσιν». Je veux psychologiser l'éducation. Οὅτως ἤδη πλάττει νέαν τινὰ λέξιν, ἵνα ἀντικαταστήση την προτέραν, ἦς ἀνεγνώριζε τὸ ἀκατάλληλον.